

**Yeshiva University's
Center for the Jewish Future
and**

Congregation Keter Torah present

*Mourning for
Yerushalayim in 2013
Tisha B' Av 5773*

Rabbi Dr. Jacob J. Schacter

jschacte@yu.edu

July 16, 2013 • ט' אב תשע"ג

The Worldwide Webcast is sponsored

in memory of Rav Hershel Schacter z"l, and in commemoration of the 35th Yahrzeit for Mrs. Helen Friedman Kuflik, Hudell Ruchama bat Avraham Shomo v'Etta Malka.

**The Keter Torah Tisha B'Av program is
sponsored by**

Batya & Nachman Paul to commemorate the yartzeit of Batya's grandfather,
Chaim Eliezer ben Zalman, Eli Muller, z"l,

Gail & Binyamin Rieder (grandchildren of Manny Rothenberg, z"l) and family,
in memory of Rav Hershel Schacter, z"l,

Diana & Michael Feintuch, to commemorate the yartzeit of Michael's grandfather,
Dovid Leib ben Shmuel Zelig, David Boodman, z"l.

and an anonymous family.

א. מ. ה. ז. כ. מ. / נזירות אשכנז וצרפת

נזירות שנת ד'תתנ"ו לרבי שלמה ב"ר שמעון

על רבי שלמה ב"ר שמעון לא נודע כלום בספרותנו ולא נשאר טענו אלא רשימה זו בלבד.

הוא הקדום בין רושבי הזכרונות מסמך הצלב הראשון (ד'תתנ"ו 1096) הנודעים לנו. הוא עצמו סעיר, כי רשם את דבריו בשנת תתי"ק (1140) ושבע אותם "ספי הזקנים" לזלומר, עדי ראיה. הרשימה לקויה בחסר בראשיתה, ומסתבר שדובר בה על הנזירות בשפירא ובוורמייזא והקדושים נתכנו בה בשם. המסבר תור על הדברים עוד פעם בקיצור דברים במסמט שלפנינו.

ועתה אספר גלגול הנזירה גם משאר הקהילות הנהרגים על שמו המיוחד ועד כמה דבקו ביי אלהי אבותיהם ויחדוהו עד מצוי נפשם:

י י ק י כארבעת אלפים ושמונה מאות וחמשים ושש שנה, שנת אלף ועשרים ושמונה לנלותנו, באחת עשרה שנה למחזור רנ"ו, אשר אז קיוונו לישועה ולנחמה, כנבואת ירמיה הנביא, רנ"ו ליעקב שמחה וצהלו בראש הגוים וגו', ונהפוך הוא ליגון ואנחה ככי וצווחה ומצאוהו רבות רעות האמורות בכל התוכחות, כתוב ולא כתוב עבר על נפשנו.

אשר קמו תחילה עוי פנים עם לעזי הגוי המר והנמהר, צרפתים ואשכנזים, ויתנו לבם ללכת אל עיר הקדש, אשר חיללה פריצי עמים לבקש שמה קבר תרפותם ולגרש ששם הישמעאלים ויושבי הארץ ולכבוש את הארץ לידם. ושמו אותותם אותות וישימו סימן פסול על כנדיהם, שתי וערב, כל איש ואשה אשר נשאם לבם ללכת כחעות הררך אל קבר משוחם, עד כי רבו מארבה על פני הארמה אנשים ונשים וטף, ועליהם נאמר מלך אין לארבה וגו'. ויהי כעברם דרך העיריות אשר שם יהודים, אכרו אחד לחברו: הנה אנחנו הולכים בדרך רחוקה לבקש בית התרפות ולנקום נקמתנו מן הישמעאלים, והנה היהודים היושבים כינינו אשר אבותיהם הרגוהו וצלבוהו חיים. ננקמה מהם תחילה ונכחידם מגוי ולא יזכר שם ישראל, או יהיו כסונו ויודו ככן הזימה.

נזירות שנת תתנ"ו לרבי שלמה ב"ר שמעון

כזה ויהי כשמעם, הקהילות, את דכריהם, תפשו בידם אומנות אכותינו, תשובה תפילה וצדקה. ואז רפו ידי עם קודש ונסם לבם וחשש כחם, ונטמנו חדר בחדר מפני חרב המתהפכת ועינו נפשם כצום וצמאון שלשה ימים רצופים לילה ויום, לבר שהתקנו יום ויום עד צפר עורם על עצמם יבש היה כעץ. וצעקו והשמיעו צעקה גדולה ומרה, ולא ענם אביהם וסתם תפילתם ויסך בענן לו מעבור תפילתם וימאם אהלם ויסירם מעל פניו, כי היית נזירה מלפניו מ'כיום פקדי'; וזה הדור הוא נכחר לפניו להיות לו למנה, כי היה בהם כח וגבורה לעמוד בהיכלו ולעשות דברו ולקדש שמו הגדול בעולמו, ועליהם אוסר דוד 'ברכו יי מלאכיו נכורי כח עושי דברו' וגו'. ואותה שנה אירע הפסח בחמישי בשבת וחודש אייר יום ששי ושבת. וכשמונה באייר, ביום השבת, קמו האויבים על קהל שפיידא, ויהרגו בהם אחת עשרה נפשות קדושות אשר קידשו בוראם תחילה ביום שבת קודש ולא אבו להצחן בצחנתם. ושם היית אשה חשובה וחמידה ושחטה עצמה על קידוש השם. והיא היית ראשונה לשוחטים ונשחטים אשך בכל הקהלות, והנשארים נוצלו על ידי ההגמון בלא צחן, ככל הכתוב למעלה.

ובכ"ג באייר קמו על קהל וורמיישא, והקהל נחלקו לשתי כתות, מקצתן נשארו בכתיהן ומקצתן ברחו אצל ההגמון. ויקומו זאכי ערבות על אותם שהיו בכתיהם וישדרום, אנשים ונשים וטף נער וזקן, ויפילו המדרגות ויהרסו הבתים וישללו שלל ויכוזו בו ויקחו את התורה וירמסוה בטיט ויקרעוה וישרפוה, ויאכלו את בני ישראל בכל פת. ויהי לשבעת הימים, כיום ראש חודש סיון, יום כיאת ישראל לסיני לקבל את התורה, הותרו אותם אשר נשארו עדיין כחצר ההגמון, ויתעוללו בהם האויבים, כמו לראשונים, ויתנום לחרב. והם נתחזקו במעשה אחיהם ונהרגו וקידשו את השם לעין כל ופשטו צוארם להתיו ראשם על שם יוצרם. ומהם ששלחו יד בעצמם וקיימו אם על בני רומשה' ואב על בני נפל, כי נשחטו עליהם ושחטו איש אחיו ואיש את קרובו ואשתו ובניו, וגם חתנים ארוסותיהם ונשים רחמניות את יחידיהן. וכולם בלב שלם קיבלו עליהם דין שמים, ובהשלמת נפשם לקונם היו צועקים 'שמע ישראל יי אלהינו יי אחד'. והאויבים הפשיטום ויסחבו סחוב והשלך, ולא השאירו מהם זולתי מעט מזער, אשר אנסו והטבילו כעל כרחם כמי צחנתם. וכנגד שמונה מאות היו מספר ההרוגים אשר נהרגו באלו שני ימים, וכולם ניתנו לקבורה ערומים. ועליהם מקונן

ירמיה האמונים עליו תולע חבקי אשפות, והזכרתו שם למעלה, וזכרם אלהים לטובה.

וזה כאשר שנינו אנשי קודש חסדי עיון, קהילה הקדושה אשר במעגנצא, מנן וצינה לכה הקהילות, אשר שטם הולך בכל המדינות, אשר נהרנו קצת הקהל שבשפירא וקהל זרמיישא בפעם שניה ונגעה הרב עדוהם, אז הפתח ידם ונכס לבם ויהי לטוב. ויצעקו אל יי ככה לבם ויאמרו: יי אלהי ישראל, האתה נושה את שארית ישראל בלה. ואיה כל נפלאותיך הנוראות אשר סיפרו לנו אבותינו לאמה, הלא מטצרים ומכבלי העליתנו וכמה פעמים הצלתנו, ואיך עתה עזבתנו ונטשתנו יי, לתת אותנו ביד אדום הרשעה להשמידנו. אל תרחק ממנו, כי צרה קרובה ואין עוזר לנו. ויתקבצו יחד נשיאי ישראל לתת להם עצה טובה, אם יוכלו להינצל, ויאמרו זה הנה לנו מזקיננו ונדרעה

קנות לחשעה באב

קלב

דץ לביא ופקח עיניו. והנה מיכאל מהלך לפניו. ושרים הולכים כעבדים חזו המוניו:

נאנה עטה וכפה את המעורה. ונטה ידו אל אל המורא. וחשיף אור עטה אורה:

בשאנו כארי בדביר כל. ברח דודי כעל מח מתאבל. פקדון הרוחות בו בלילה לא קבל:

אמר למשחיתים חמתי התכתי. את ידידות נפשי בכף אויביה נחתי. עזבתי את ביתי ונחלתי נשתי:

By Kalonymus b. Judah (11th cent.)

(כז ע"י רבי קלנימוס ברייהוד) על גורח חגג

Reader or Narrator מי יתן ראשי מים. ועיני מקור נוזלי. ואבכה

כל-ימותי ולילי. את חללי טפי ועוללי. ויששי קהלי. ואתם

ענו, אוי ואבוי אללי. ובכו בכה רב והרב. Cong. על-בית ישראל

ועל-עם יי. כי נפלו בחרב: Reader or Narrator ודמע תדמע עיני,

ואלכה-לי שדה זכים. ואבכה עמי מרי ללב הנבוכים. על-

בתולות היפות וילדים הרבים. בספריהם נכרכים ולקטב

נמשכים. אדמו עצם מפנינים ספירים ונפכים. כמו טיט חוצות

נדשים ונשלים. סורו טמא, קראו למו מלקרב. Cong. על-בית

ישראל ועל-עם יי. עי נפלו בחרב: Reader or Narrator ותרד עיני

דמעה. ואילילה האנודה. ולבכי ולחגר שק. אקרא להספידה.

מפו יקרה ומנהב חמודה. כבודה פנימה, כבוד כל-קלי חמדה.

ראיתיה קרועה שכולה ונלמודה. החורה והמקרא והמשנה

והאגדה. ענו וקוננו זאת להנודה. אי תורה ותלמיד והלומדה.

הלא המקום מאין יושב חרב. Cong. על-בית ישראל ועל-עם יי.

the souls are put in charge of the Almighty, v. Job. 12, 10. 5) Lit. he said. 9) v. p. 94, note 7. 10) i.e. a place where the funeral cortege disperses, and where the funeral orations are held. v. Ohalot, 18, 4, a. M. Kat. 5b. 11) v. p. 12, 5 note 3. 12) i.e. homiletical (or edifying) portion of ancient Rabbinical literature.

ירי ההנמונים, וכאו הקהל ושיחרו אותו וביקשו לו, עד שעמד אצלם במעגנצא והכניס כל הקהל בחדר הפנימי שלו, ואמר: נרציתו לעזור לבם, וגם הפחה אומר, גם אני רוצה לעכב עצמי כאן עליכם לעזרה ועליכם ליתן כל מחסורנו עד שיתעברו המסוסונים. ואמרו הקהל לעשות כן. ונחרצו שניהם, ההנמון והפחה, ואמרו: נמות עמכם או נחיה אתכם. ואז אמרו הקהל: עתה, מאחר שנתרצו אליו הקרובים אצלינו ומכירינו להושיענו, נשנרגם לאימכו הרשע ממוננו, וכחבינו בידו, כדי שיכבדוהו הקהילות בדרך, אילוי יעשה יי בחסדו הגדול וישוב מעלינו, כי לכן פיורנו את ממונינו, לתת להנמון ולשריו ולעבדיו ולעורונים כנגד ארבע מאות זקוקים כסף. ונתנו לאימכו הרשע כסף, ז' ליטרא של זהב, כדי לעזרינו, ולא הואיל לנו מאומה ולא ניתן לנו עד עתה ארוכה למכתנו. שאפילו כסדום ועמורה לא היונו, כי להם נחבקשו עד עשרה כדי להצילם ולנו לא נחבקשו לא עשרים ולא עשרה.

והיה ביום שלשה בסיון אשר היה יום קירוש ופרישה לישראל במתן תורה, באותו יום שאמר משה רבנו עליו השלום: יהיו נבונים לשלשת ימים, אותה היום הופרשו קהל מעגנצא, חסידו עיון, בקדושה ובטהרה והוקדשו לעלות אל האלהים כולם יחד, כי היו נעימים בחייהם ובמותם

קטנת לחשעה באב

קלג

כי נפלו בחרב: *Reader or Narrator* ועפפני חלו מים דמע להנירה. ואקונו מר על-הרוגי אשפירא. בשני בשמנה בו, ביום מרוע הקרה. מרועי לרועי נחלפו להבעירה. נהרט בחורי חמד וששי הדרה. נאספו יחד, נפשמ השלימו במורא. על-יחוד שם המיחד. יחדו בגבורה. נברי לח. עשי דכרו למהרה. וכהני ועלמי נועו, כלהם עשרה. *Cong.* על-בית ישראל ועל-עם יי, כי נפלו בחרב: *Reader or Narrator* ובמר יוני ועצבי ילל אחבירה. קהלוח הקדש הרינתם היום בנכרה. קהל חרמיןא בחונה ובחורה. נאוגי ארץ ונגי סהרה. פצמים קדשו שם המיחד במורא. בעשרים ושלשה בחודש זיו לטהרה. ובחודש השלישי בקריאת הלל לשוכרה. השלימו נפשמ באהבה קשורה. אהיקה עליהם בבכי יליל ילחשרה. כלולי כחר על ראשם לעשרה. *Cong.* על-בית ישראל ועל-עם יי, כי נפלו בחרב: *Reader or Narrator* ועל-אדירי קהל מנוצא ההדורה. מנשרים קלו, מאריח להתנברה. השלימו נפשמ על יחוד שם הנורא. ועליהם ועקת שבר יאזעק, בנפש מרה. על-שני מקדש יסודם, כהיום ערערה. ועל-חרבות מעט מקדשי, ומדרשי החורה. *Cong.* על-בית ישראל ועל-עם יי, כי נפלו בחרב: *Reader or Narrator* בחודש השלישי בשלישי, נוסף לדאבון ומארה. החודש אשר נהפך ליטון וצרה. ביום ממן דת, שברתי להתאשרה. וביום נתינתה, כמו-כן או חננה. עלתה-לה למרום למקום מדרה. עם חיקה ונרתקה והדושה חוקרה. לומריה ושזיה באישון, כמו באורה. *Cong.* על-בית ישראל ועל-

1) c.f. 2 Sam. 22, 12. 2) o.v. אשפירא

קלד

קטנת לחשעה באב

עם יי, כי נפלו בחרב: *Reader or Narrator* שימו-נא על-לבבכם. מספדי מר לקשרה. כי שקולה הרינתם להתאבל ולהתעפרה. כשרפת בית אליהו האולם והבירה. וכי אין להוסיף מועד, שבר ותבערה. ואין להקדים, וילתי לאחרה. תחת כן, היום לרתי אעוברה. ואספדה ואיללה, ואכבה בנפש מרה. ואנחתי כבדה מבקר ועד ערב. *Cong.* על-בית ישראל ועל-עם יי, כי נפלו בחרב: *Reader or Narrator* ועל-אלה אני בוכיה, ולבי נוהם נהימות. ואקרא למקונות ואל-התכמות. יאלי ואליה בלן המות. הוש משכאוב למכאובי לדמות. מחוץ תשכל-חרב, ומתדרים אימות. תללי תללי-חרב, מוטלים ערומים וערומות. נבלתם כסוהה, לחית ארץ ולבהמות. יזק עם-איש שיבה, עלמים ועלמות. *Cong.* על-בית ישראל ועל-עם יי, כי נפלו בחרב: *Reader or Narrator* מתעתעים כמו מוני, ומרבים כלמות. אי אליהימו אמרו, צור חסיי בו עד-מות. יבוא וישיע ויחור נשמות. חסין זה, מי-כמוך, נושא אלמות. תחשה ותחאפק, ולא-תחנר חמות. באמור אלי מלעיני, אם-אלהים הוא ירב. *Cong.* על-בית ישראל ועל-עם יי, כי נפלו בחרב: *Reader or Narrator* עיני עיני ירדה מים, כי-נהפך לאשל משורר. ועגבי לקול בוכים, מלקהפג ולקרה. מי יגוד לי, ואין מחויק להתעורר. חמה בי צאה וסער מתעורר. אכלני הקמני הצור הצורר. שבר עצמותי זורר ומפרר. סלה כל-אבירי, הסבור והשרר. רטיה ומזור אין לזורר. מכתי אנושה, באין מתעיל ומזורר. על-כן אקרתי שעו מני אמרר. בבכי דמעתי על לחי לצרב. *Cong.* על-בית ישראל ועל-עם יי, כי נפלו בחרב:

1) According to the German Rite this is the 42nd elegy in the order of the Kinot. 2) v. B.Y. on "עליה", p. 241. *) cf. Lam. R. Introd., (R. Yochanan 1).

FAST ESTABLISHED TO COMMEMORATE
CRUSADE DESTRUCTION IN WORMS, 1096

כ"ג תמוז ה'תש"ו

וזכרת כהנים. ראש חדש שחל בו תענית אומר של תענית במוסף אחר האל הקדוש. כל השנה
אין מפטירין אלא בשבתות וימים טובים חוץ מנ"ב בלב ובהר הנעים לצד או מפטירין דבר
במנחה ולא בשחרית. אחר הפסח וסוף מתענין שלשה שני וחמישי ושי וקורין ויהל.
אבל אחר עלות און מתענין. ותעניות דגירות קורין ויהל ומפטירין דבר. כה"ג כהב הם
התענה ושבת לומר ענו בשומע הפלה יאמר לאחר הפלה לפני הלוי נאור. בויר"מ
מתענין על גזירה שהיה בר"ח סיון ונהגו לקרות בשחרית בראש חדש ולערב ויהל ודרשו. ופי' כהב
וי"ז בתמוז ואום גדליה ועשרה בטבת ואום אסתר מפטיר למנחה. ונהגין שלא להסתלק ענו
כי אם שלוח ליבור בשחרית ושהר ליבור במנחה פן יחדע אורו בזלמום וילתך להטיל :

שבת חרות יאר"ה ה'תש"ו קכ"ו

ביטן חטים שאמרו ללא אסתר לנו. וסוף דלמינא לכסי י"ל
דוקא קבלת רבים נקטילא דקבישו יחד וסכי למתא לשון הריב"ש
שהאקום גורם וכן כהנא בני ביטן מלך דעל הרוך דור האלך ודור
נא וסקין קיימם אם לא סיי מקדם רסס ודך זר ולא שכיח וברי
זום יש בכל קבל ועדה שמיאין בנייהם וכוונתיהם מקלמם ועל
הרוך רובם לקטילום אמרים והנה נקטילמי הקדושה שסוד היום
מתענין גזירי סמינו וקייט וקרוב לודאי אחר מאותו דור לא כשאר
מדרשו דר בקיט וחשמי כיב לעיט נקטילום ודננס ידושה שאין
אכונהים עד ד' דרא מורי הקיט. וי"ל סגרא זו מכרחה אפי'
להקל דלמיכ כשן או כה מדונו לדור נקטילום אחרם וכי ש כיב

ז"ה תמוז ה'תש"ו קכ"ו

מנחה של ע"ש או של ערב ר"ח ומ"ח מה
שאמרו בירושלמי שקורין ברכות וקללות
ואין קורין בר"ח נראה דאינו חסכים עם
החלמוד שלנו דכ"ק (יב *) אמרין
דכפלבא בתרא דיומא דבינעא קמא דדייה
קורין ומפטירין אלתא און קורין בשל
תענית אלא במנחה ואע"פ שלא נהגו כן
אלא קורין בתענית בנקר ובפרט מכל
מקום כשמתענין בר"ח איט דין שחרית
סרשת ר"ח מתקומו עכ"ל וכ"כ הרוקח
בסימן רי"ב ח"ל בוירמ"ש מתענין גזירה
בר"ח סיון ונהגו לקרות בשחרית בר"ח
ולערב ויהל ודרשו: **מנחה** אשרי וקדיש
וכו' וו' ברכות אע"ג דאינו

שבת חרות יאר"ה ה'תש"ו קכ"ו

שאלה 1
בר"ח סיון תענין לפי"ק שהיה חל זיום וי"ו שכתבו להשענו
פס וכוונתיהם י"ו גזירה תכניו עד אחר חרות היום
ככל ר"ח סיון וזונון ונכחה גדולה ומתפללין ונכחה גדולה ואח"כ אוכלין כדי
שלא יתענו בר"ח תענית גמור ואח"כ מתפללין הפלח ערביי כפי ונכנס ככ
השנה וכשחל ר"ח סיון בערב שבת כהנו להסתלק מנחה ונעריב עיד אחר
שעה ג' מבי"ד שעות אחר חרות ונקלשין השבת וכשראיתי זאת חנכתי ונאור
עליה על שנתפללין הפלח ערביי שלא בזמנה כולי האי ולווסתי על זה
ככרויח ולא שנועו אלי וסנועתי שגם רבנים סקודענין עיחו ולא עלתה בידם
ואולי יעשו דורו הבאים לנער ונדשקו רצון ולא עיחוסימ שבעש' ברכון
חכמי ויקצעו הלכי לדורו אף גם שפרשתי מהם בענין זה ולא הסתלקתי

אין אכרחה

תיח א אסור בתענית כחנ"ב"ס חקפ"ס אפי"ק וירמשה מתענין
גזירה בר"ח סיון ול' ת"ס בתשובה דלא ילסין מינייהו בעלתא
ומיהו ספי' דסירובין כהב דמותר להחפנת בו תענית שעות אבל לכתמ"ס
אסור שהוא דאורייתא וכספי' ק"מ איהא שאפי' חל סירות יא' וא"ל לאכול
סח: ב ~~ש~~ יחד שקל וכו'. כ"ל דהמתנה תענית חלום בר"ח סיון או

כ"ג תמוז ה'תש"ו קכ"ו

משנה ברורה

(א) אסור וכו'. ואפי' (א) ק"ק וירמיישא מתענין בר"ח סיון
על הגזירות שהיה ברותו הזמן בשנת תתנ"ו לאלף החמישי
(ב) ואומרים פליחות ותחנונים וכתב רמ"ע בתשובה סימן פ"ט
דלא ילסין מינייהו בעלתא אף לענין תחנונים. ולענין תענית שעות
אי מותר עיין בכה"ל: (ב) בתענית. ומבואר (ג) לעיל בסימן
קפ"ח שאפילו אכל סירות יא' וא"ל דוקא פח: (ג) אין גזירין וכו'.

הלכות שבועות

קנט

לעולם קורין פרשת במדבר סיני קודם עצרת³. ופי' מנ"ו ועצרו, ר"ל דפקודי' נמנו באותו סדר. א"א תחינה מר"ח סיון עד אחר אסרו חג של שבועות⁴. במגנצא⁵ אומרים תחינה עד ג' סיון כי ג' בסיון מתענין שם בכל שנה על גזירה שהיתה שם באותו יום, לכן אומרים תחינה עד יעבור התענית. והסימן⁶ היו נכונים ליום השלישי⁷ (שמות יט, יא). הג"ה במהרא"ק: א"א צו"ן דמר"ח מצות הגבלה⁸. בשבת דלפני חג השבועות נוהגין באשכנז להזכיר כל מדינות וקהלות ויישובים שהיה בהן גזירת תתנ"ו¹¹. ואומר אותך לאהבה¹². זולת אלהי' באוננו¹³. אב הרחמים¹⁴ במקומו¹⁴. בכל מדינת ריינוס¹⁵ א"א אב הרחמים אלא בשבת דלפני שבועות דמזכירין את הקדושים גזירת תתנ"ו¹⁵. ובשבת חזון ישעיהו מזכירין ג"כ אותן הקדושים ואומר אב הרחמים. וכן הנהיג מהר"ז ייענט בטערוויץ¹⁶. ובערב שבועות וכן באסרו חג א"א ג"כ למנצח¹⁷. ואם חל ביום שני או חמישי אז אומרים אל ארך אפים¹⁸.

ספר מנחת יצחק

קלא. סיון מראש חדש שלו עד אחר אסרו חג של שבועות אין נופלין ואין אומרים בשבת צדקתך, לפי שמר"ח סיון מתחיל מצות הגבלה¹.
 א) במגנצא² אין אומרים בשום שבת אב הרחמים כ"א בשבת קודם שבועות ובשבת של חזון ישעיהו, ומזכירין הרוגי תתנ"ו³ בשני השבתות, ובמנחה של תענית הגזירות אומרים ג"כ אב הרחמים.
 ב) פעם אחת אירע חתונה בשבת שלפני שבועות וציוה מהר"א שאין לומר רק בשמת מעניי' ולא לשנות יותר, וחתונה בשבת שלאחר שבועות נהגו לומר נשמת ואופן של חתונה ויוצר וזולת של שבת, כך נוהגים בעיר ווינא. עכ"ל הגהות עכ"ל.
 ג) הגה⁴ ובארץ אושטרייך ובהגר אין אומרים תחנון מר"ח סיון עד לאחר שבועות.
 ד) במגנצא נופלין עד ג' סיון משום תענית בגזירת תתנ"ו דמתענין בכל שנה ושנה ג' סיון, ועוד טעם משם ר' יהודה הלוי שהנהיג שלא נופלין ג' ימים לשבועות משום דכתיב והיו נכונים לשלשת ימים, ונהגו לומר אילו סליחות בתענית הגזירות, רבת צרונני, אלקי' אל דמי, את הקול, פזמון, חרוזה ראשונה ה' שמעה, ומתחילין חרוזה הלא עיניך. הטאנו אמנה אנכי הטאתי. זכור ברית ב' חרוזות אנא הבט, וכל סדר זה נוהגין לומר ג"כ בתענית גזירת ק"ט⁵ לפרט, ומתענין אותה כל שנה ושנה ח' אלול כל אותם הנולדים בקהילה, ומזכירין הרוגי ק"ט במנחה ואומרים אב הרחמים.

מחזור ראש השנה (יוליאן טענה) שנת תתקנ"א - תתקנ"ב

האין לתוסיף מועד שבר ותבערה

הרב ברוך ישר שליט"א מוסר: שמעתי מפי הרב ר' רפאל הכהן קוק ז"ל, רבה הראשי של טבריה, פעם אחת נשל ספריתורה לארץ בבית-כנסת, אירשם כארץ, והגבאים באו בשברון-לב אל דודי מרן הגרא"י קוק זצ"ל, ומקרה אירע בריח חמור, וספק להם הרב זצ"ל, לגזור צום בבית-כנסת זה, אול לא מיד, כי אם לחכות ולהכריז על צום י"ו בתמוז גם כצום על המאורע הלא-טוב. ספק זה היה לשלא בעיני, ושאלתי את דודי זצ"ל על מקורו. הרב הראה לי

מקורו באחת הקינות מחשעה באב, המתחילה במלים "מי יתן ראשי מיס", קינה על טבח הצלבנים, בשנת תתנ"ז, בערי שרים (שפירא, ורמזוא מנצא), שמחברה הוא ר' קלונימוס בן יהודה.

באחד מבתי הקינה נאמר: שימו נא על לבכם מספר מר לקשרה / כי יסקולה הריצתם להתאכל ולהתעפרה / כשריטת בית אלוקינא האולם והבירה / וכי אין להסיף מעד שכר ותכערה / ואין להקדים זולתי לאחרה.

[ואף על פי שיש מקום לחילוק גדול ביניהם, שהקינה מדברת על קביעת תענית-ציבור לדורות, ואילו השאלה שבאה לפני הרב התייחסה לתענית חד-פעם, ברם זיל בחר טעמא, שהואיל ומן התורה אין לנו אלא צום אחד בשנה, כדבריה קבלה מפי ישע"י הנביא (נ"ח, ג"ד). נאמרו פסוקים וריפים בננות הצום שאין צמו תיקון מעשים, הרי מכללא איחמר שאין הקב"ה בוחר בצומות וענות-אדם-נמשו, וממילא למדנו שגם תענית ציבור חד-פעמי, אינו מן הדברים שראוי להדר בהם].

"WE MAY NOT ADD A SEASON OF MOURNING"

Rabbi Baruch Yashar once heard the following incident from Rabbi Raphael Kook: "On the first of Tammuz, a Torah scroll fell on the floor in a synagogue. The sextons asked my uncle what they should do. The Rav told them to declare a fast day for the congregation, announcing on the public fast on the seventeenth of Tammuz that the fast also related to this unfortunate occurrence.

"I was surprised at his decision and asked my uncle for his source. He showed me one of the kinot for Tishah BeAv that begins with the words 'O that my head were water,' written by Rabbi Kalonymus ben Yehudah in memory of those slaughtered by the Crusaders in the cities of Speyer, Worms, and Mayence. One of the stanzas says, 'We may not add a season [of mourning] for the destruction and conflagration.'" (The verse in fact refers to the prohibition of adding another public fast, not, as in the case brought before the Rav, a one-time fast. Yet, since Yom Kippur is the only fast day mentioned in the Torah, and the prophet Isaiah [58:3-6] censured fasting unrelated to atoning for improper behavior, we may infer that God is not overly desirous of self-affliction, and a public fast, even if only a one-time affair, is not a desideratum).

Blols, 1171

THIS CONCERNS the saintly ones who were burned. It is difficult for the heart to express and the hand to portray the wrath and pain. The people of God cannot contain the anger in its soul. Who can pause to write of this tragedy, without having his heart spill over. Indeed when one hears of it, his ears ring and his spirit departs until he loses consciousness. How much more is this the case for us, afflicted in our hearts. Can a man tell his woes without having his lips tremble; can he write of them without being affected? Yet it is the command of the king and the command of Rabbeinu Jacob Tam, and we cannot desist therefrom.

Upon us, the Jewish community of Orleans, has the burden been laid. Behold we groan under it. It is because of our sins and shortcomings that all this has happened. The Lord is sanctified by those closest to Him. From the time He gave over His people to destruction and set fire to our Temple, holy ones such as these have not been offered up as a sacrifice. These angels of the Lord went up in flame—thirty-one angels, serafim, who stand by the Lord. When the oppressor ordered them taken out and burned, his men said: "Let us call them and ask them. Perhaps they will abandon their god." The Jews answered unanimously: "No. We shall cling to our God, the God of Israel. Him we shall fear with all our hearts and all our souls." The Jews were taken out and the Gentiles watched them closely, perhaps one of them might waver. But the Jews said to one another: "Shall we tremble over this fire? Is not this day for which we were chosen?" Then they said as they went forth: "Take care, lest your heart be seduced. Strengthen yourselves and let us be firm in the fear of our Creator so that our death may serve as atonement for all our sins." Indeed these are the sufferings of the community through which all Israel achieves atonement. For those burned for the sake of the Lord bring offerings for their God and become sanctified. God inhaled this sacred incense on the fourth day of the week, on the twentieth of the month of Sivan in the year 4931 [May 26, 1171]. It is fitting that this day be established as a fast day for all our people. The significance of this fast will exceed that of the feast of Gedaliah b. Ahikam; it is a veritable Day of Atonement.

א.ח.ה. ה'תתנ"א, ס' סיון
שנת ה'תתנ"א

גוררת קלוש ועוד

נמנו מ של גוררת קלוש והתקלא-ונו-שקראנו עליה עם ברישמו
שבכוה ספר ציוריה לוי אמרים בוי יקב. נהמפי עי אוד הפקיעים
לגוררת ענת העני לוי שלמה בוי סססון חנו: פכתים שרים
בעני התיוררת. ונא נמנא בכת הוד לפני המסקא בראשית נמנו
קעי ניס, ונענו ורמעי פי תוא סתברי.

זה מהמסודים הנשידפים

יראו רכבות קלות, וייד כל קלות כעם ורוות. לא יכילו עם ארצנו
ועם נשמות. ופי יעצור כעוב וכר הצדה הוא ולא יהיה רכבו. חן
כשמת איש מאחי הצילה שחי אויבו, חצא רוחו עד אוד עשותו, ונא
אף כי אנונו מרי חלבה חספוי איש צדוהו ושחיתו לא חסברנה, ונא
הכתוב ולא חונע. אך סצות חסלך חויה נסצות רכינו יעקב ולא נמנע
ססנו.

נרננו

קדמ קדמ אורצנוש עלינו הביא את העקלה הנונו סוקעים החותית
אשר בפשענו כל ונא חמאורינו, ומשם בקרובי קדש.
ונא נת קמו כספסמ ויצת איש בכרשעו לא עלת לאשים קדש
קדשים כאלו. ויעלו סלאול השם כלת שלשים ואוד סלאיבים, שרפים
קוסדים ססער ל, אשר באסור הצד והציאום וחסדפום אסוד: נקרא
קם תשאיה את פיהם, אולי יסוד ככום כלא יקיע. ויענו כאיש
אוד: לא כי באקרונו נדבק, כאלוי ישראל, ואודו נורא ככל כל אדם,
נפש: הם סוציאום הם חויכו אל רכבם, אולי יוד כל אוד לאם,
ויאסרו איש אל אחיו: חסן האש הוד נחרד, חלא זה יום נכחוננו. ונא
אסוד כליתם: השסור רכס פן יפחה לכבם. חוקן נתחמק כראת
יוצרו, קסמן חויה פיתתו כפדת על כל קולותו, ואלו מן השאות
ואששות הציבור אשר כום יתכפד כל ישראל, כי איש יי רחם
אליהם הם סקרורים וחיו קדש. ויהי יי את ריה הניהוח כרבעו
לשבת כעשרים לחוש סין כשנת התקלא כפרם, וראוי חויה לקובע
צום לכל בני עמנו. ונודל יהיה כבוד חזום חות סצום נולדית כן אחיקם.
כי יום כישורום חויה. חונו נמפעו, וכאשר יענו אותם כפעליות

POLAND, 1648-1650

יגן פס הניבי סבר ין מצולח

שכלו לקדינה שנתה וקשו לקם גאנזי טרז ופרנע ארצות י ציוי
טרבה סקנות הננוח . ותקנו סגנית צבורי לכל פרינת פולין ביום
עשרים בארש סיון לדודת בו ביום שנעשו הריגות נקרוב כידות
לכל עתיקה קהלה ראשונה שפסרו עצמם להריגה על קרשת
טעם וכוסם סגמוד לט וטעם יקום זקם.

טרה של קים נקרה

נהי בשמות טעורר וקיל ימש עיחודים בנים נהטקמו
לקים נקרוב ועסקם קסר ונהב לרב וגם קים נקרוב קעקסה טיקה
סקלנת מצשירות וטיקה קהלה גדולה נשויקה לאלהים של טקמים
וסוקרים. שלמתי פשקם. עזק יליו בה וטעה - נרעמים קבו שלח
וקיל ימש ראש טקוד. טורר טיחודים. על קים הגיל ועמו קעט
קאות איש שולמי טרב וטמב לראשי טנשי טעיר עיחודי קעורם.
וטנשי טעיר טקדימו נקסה לנשפע לטיקם קכל פקם לא סקני
סנקתם קלא סקני שקטת טיחודים. ונהי ביום די כי סיון. קאו
טקולזון קטון לעיר נקרוב. נקראו טיחודים קת טטיל לקרחתק
נחוד לקם קיל לא קוי יודעין קם קם טעם פולין או טעם

ABYSS OF DESPAIR

the levir had departed from the land. The authorities
of the Council of Four Lands, "may the Rock and Re-
dempter preserve them, instituted many appropriate
ordinances for their benefit and they instituted a public
fast for the whole Kingdom of Poland to be observed
on the twelfth day of Sivan, for expiations to come.
For on that day the terrible slaughter of Memsrow had
occurred, and it had been the first community to sub-
mit to the massacre, for the glorification of His Name,
may the merit of its martyrs stand us in good stead,
and may the Lord avenge their blood.

פנקס ועד ארצות ארצות

שנת ת"י

ר"ן. --- הקצינים דרוני הארבע ארצות ראשיהם ומנהיגיהם והאלופים אשר כראשם הגאונים
ראשי ישיבות ואב"ד. בהיות' בהתוועדות ד'ק"ק לובלין בין גאולה
לבאולה דשנה זו תא"ו יו"ד ל'פ"ק. עלה המוסכם ביניהם. קבלו עליהם ועל זרעם
אחריהם להתענות בכל ארבע הארצות את יום העשרים לחדש סיון בכל שנה ושנה כיום ההוא.
אשר התחילה הצרה בק"ק נעבדוב הנדולה. והיום ההוא נכסלה בו הצרה. שכן מלפנים היתה
בו ג"כ גזרה רעה בשנת תתקל"א לפרס, כמו שנבצא בסליחות שאיכרים אותם במוסף יה"כ
סי' קי"ב שתחלה יאמוני שלוכי ישראל' כו'. חז"ל מבין שכונ' עשר' ובעלה ינקב' מנח חמש
עשרה שנה ומעלה מחייביו להתענו' ולהשלי' כמו בתענו' צבור. אך מעוברות ומיניקות וחוליו
ליע יתנו טדיון. גם בכלל יהי' נגבה מכל אחד כפר נפש ולחלק לעניי' לומדי תורה. ומחויביו
לקרו' ויחל שחרית ומנחה כמו בח"צ. גם להזכרת נשמותיה' של הברוגים אשר לא יספרו מרוב
בעויה יהי' נאמר אל מלא רחמים כו'. וכן גם בכל דגל ודגל יאמרו אמ"ר להזכרת נשמותיה'.

HOLOCAUST

למה שטח-1217,
היה שואה ופוגרום
(יהודים, Gypsies) סימן חששא

היה חשש אייזיק בלוי הרש"ק,
בסקיט ובתביעה ח"ד, שיהיה נציג אומת א"י

סימן צ"ט

אם יש כח ואפשרות כדי הכמי ודעו לקבוע יום העציה לדורות, לזכר ימי השואה

כ"ה ט"ו סבת, תשי"ה

הוי"ב ידידי הגרמני מישקובסקי שליט"א
באבדיק דקריניק

שלום וברכה.

א) קבלתי מכתבו, ושמתו לבי לדבריו הידעאים מלב טהור. בסח יזכור מעכ"ת כי חייך
כשאמר לי שדבר זה צריך עיון רב, השבתי לו שכפי תצאה יסודו הוא מדברי המשכנות
יעקב דל (ח' אהע"ז ט"א), שהובא בפ"ת אה"ע סימן א' (סי"ק י"ט). שרנמיה ד"ל לא
חייך אלא עד סוף אלף החמישי מפני שכל דבר שאינו סיג לתורה אין בדיעו לחקן
לדורות עולם, כדברי הרמב"ן ד"ל בפרשת ואתחנן (דברים ד ב).

ג) חזק מכל זה, והי יש לנו מעשה רב, כי סימן, שגזרו ועד ארבע ארצות להתענות
ב, וכבר כימי מסעות הצלב נקבע זה ליום העציה אלא שנשתכח, ועיין במג"א סימן
חקים (סי"ק ט'), שזה נקבע להעציה בכל מלכות פולין נ"י ועד ארבע ארצות בהסכמת
רבינו הש"ך ד"ל, ואולי יש לחלק, שכיון שלא נקבע לכל ישראל אין בזה החשש משום
דעת הרמב"ן ד"ל וצ"ל, (ואמנם מדברי הרמב"ן ד"ל משמע, שאפילו ליחיד אסור לקבוע
לו לתמיד מצוה אשר כרא מלבדו). ואולם המשכנות יעקב ד"ל, דהאי אינו סובר כן,
שאי"כ למה לו ליתן טעם על שלא נזר דגמיה אלא עד סוף אלף החמישי, כדי שלא
לנגוע בכל ותישבו, הר דגמיה לא נזר על כל ישראל, וע"כ שלא המקום נזרם, אלא
הזמן.

שאלה: אם לעשות יום אבל לרבי רבנות
שמהרגו בשואה.

הנני מקדים כגן עובדא אצל מרן הגר"זים דצ"ל בשנת
חשי"ג כשהגיע שמועות שרבי רבנות אחינו נשחטים
ונטבחים. בא אל מרן דצ"ל הרב היצוג ז"ל וביקש לקיים
על זה יום אבל, ומרן דצ"ל התנגד ואמר שאסור להוסיף על
ימי האבל, ושאל אותו הנ"ל איפוא זה כתוב, ואז אמר
הגר"ז דצ"ל הקינה שאנו אומרים בח"ב על הרדני מלכות
וידמיזא ואשפידיא שנרצחו כימי אייר וסיון מקונן שם
"שימו נא לבבכם מספר מר לקורבה. כי שקולה הרינתם
להתאבל ולהתפערה כשריפת בית אלוקינו האולם הבכירה.
וכי אין להוסיף מועד שבו חתבעה (אין מוסיפין לעשות
יום אבל המספר על הגזירות) ואין להקדים זולתי לאחרה.
תחת כן היים לרתי אעוריה, ואספדה ואילילה ואככה בצפס
מרה, ואנחתי כבדה מבוקר ועד ערב, הר מפורש דאין
שסבלו תהרגו במיחוח, אכזרות קהלות קדרשוח
מאחריהאבל ער ח"ב שאסור לעשות עוד יום אבל, (ומרן
דצ"ל אמר לו כל הפיזס בע"פ כדרכו בקודש שהיה אומר
קינות וסליחות בע"פ בזכות הנפלא) ולא מצא שום מקור
לאסור אלא דברי הפייטן, אבל מספיק לו בזה להתנגד
בתקופת ליום אבל נוסף.

וכל זה אפילו אם היו מחקים היום אבל גאותים וצדיקים.
אבל כאן זה פרי העלולים של החפשיים שקבעוים
מיחוד (כ"ז ניסן) ליום אבל, וכמה "רובים" קיבלו חקנתם
ומתניפים אותם ר"ל, פשיטא שאין להשתתף עמהם ח"ו, רק
כשבילינו יום ח"ב כלול בתוכו אבל על כל הצדח יסודים
הרונות ורציחות שאנו סובלים וזר דוד בעריה עד שבקרת
ממש נזכה בעזהשי"ת לנאולה עולם אמן.

ז' אה פ' (שס"ן), צ"ח תמוז ה' (אמה), צ"ח י"ז - י"ח
 ז' אה פ' (שס"ן), צ"ח תמוז ה' (אמה), צ"ח י"ז - י"ח
 ז' אה פ' (שס"ן), צ"ח תמוז ה' (אמה), צ"ח י"ז - י"ח

**יא. בשםם שלא תיקנו יום קברות לתענית התפילה
לזכר תרגי השואה**

וכדבר הגזירות שבעה"ד נהרגו שך עשרה
 פעמים ששים ריבוא ע"י הרשעים היטלעו חכריו
 ימ"ש, שמראוי ודי היה צורך איזה יום קברות לתענית
 ולתפילה שתמה מע"צ על שעדין לא נעשה כלום. ונה
 בקינות שכל ישראל אומרים בתשעה באב, מפרש שמה
 שלא תיקנו יום מיוחד לתענית ולבכיה על גזירות מסעות
 הצלב, שהיו הגזירות בכל מדינת יראפ שגרו שם רוב
 היהודים, ונחרבו כמה עיירות וכרכים, ונקרא על שם
 שנת תתנ"ץ, וגם בא"י נהרגו שם הרבה יהודים, משום
 דאין לקברע עוד יום לתענית ולבכיה, שלקן צריך
 להוכיחם בקינות דאומרים בתשעה באב על חורבן
 המקדש. ומאותו טעם עצמו אין לקברע יום אחד מיוחד
 גם לגזירות שהיו בזמננו, והוא בכלל כל הגזירות שהיו
 במשך כל הגלות הארוך הזה.
 ולא דמי לגזירות דשנת ה' אלפים ת"ח ות"ט ע"י
 המעליצקי ראש הקאזאקו, שנהרגו באוקריינא חלק

ממלין, שקבעו שם יום תענית ואמירת סליחות לעשרים
 בסיון. משום שלא היתה זו גזרה כללית בגזירת הגלות
 והחורבן, אלא היו רק בחלק מדינה אחת, שהיתה גזירה
 נוספת על אותן המקומות. וגם גזירה זו דשנת ת"ח ות"ט
 לא היתה ע"י המלכויות וממלא לא נמשכה מעצם הגלות
 והחורבן, אלא היתה ע"י המורדים בהמלכות, שלא שייד
 זה כל כך למה שהיה זה בגלות, מאחר שגם המלכות
 דארה"ע הא נגינה על ישראל במה שהיה אפשר בידו.
 והשייכות להגלות היה רק משום דמאותן החסאים
 שנתחייבו גלות נעשנו גם כזה. שלקן היה שייד לתקן
 תענית ואמירת סליחות - ולאותן המקומות לבד. אבל
 גזירות היטלעו דהיו על כלל ישראל, והוא היה הולך
 וכבש מקומות דעיקר ישוב ישראל, ובכל מקום שבא
 נהרג את כל ישראל שהיו שם, והיה ברצונו לכבוש את
 כל העולם, ולא יכלו לעמד נגדו עד שריחם השמים,
 והא גזירת כל ישראל ושייד להתחנן שנמצאנו בגלות,
 שאין קבעין עוד יום תענית ובכיה כדאיתא בקינות.
 והגני ידיו מקירו מאד,

משה פיינשטיין

216 פ"א י"ג
 (יחזקאל ס"ג)
 ר"ח
 216 פ"א י"ג

והו יען והחוקק עלום דהם בקינות למחזות הו שיש בה מדברי
 כל, בתוספת יום סוף (וסמנו מליצותי: יאשי מחוקק אשר לעזות
 ה' שחוקק, כאשר רצו הקיצונים רוחי ואבנן אצות ראשיה ופניהם
 החלושים אשר בראשם הנסוגים ואשי שיכות אבדי ביניהם בהתעוררת דק"ק
 לובלין בן גמולה לגמולה, ודעה זו האלי וידי. לפי עלה הנוסח ביהם
 עבלי עליהם ועל ורעם אחרים לזמננו בכל ארבע האצות את יום השואה
 לחוד סיון בכל שנה ושנה בהם והוא אשר התחילה הגזרה בק"ק נעסוד גמולה
 והיום והוא נמלה בו הגזרה שכן פלפלים וזאת כי גם כן גזרת רעה בשנה
 תחילת-א לפי: כמי שזמננו בכליה שואבים אצות הנוסח יום השואה
 שהתחלה אבדנו שלוש ישראל: כי ותר מכן שמה עשרה שנה והעלה וקמה
 מבה והש עשרה שנה ומלה מחרים לזמננו ולחולים כמי בתענית נצדד אך
 עוברת ומקומת חולים ליע. ויען פרוח גם בכלל יחי נגבה פכל אחד כמי
 נפש ולחלק לעצם לומר חורו ומחרים לקרות יחיאל שוהית ומנחה כמי
 כהר"ג גם לחבורה נשמתיהם של החיובים אשר לא יספוד מרוב בעיותי. וכן
 לאמר. אל מלא המדינה כי וכן גם בכל רגל ורגל ואמר דקסי"י והגליל
 נשמתיהם והנה ראיתי ומעשה תנוחה את אשר קדתי סליחות עשרה ומאד
 מתר"ד יום טוב חלוי נויי בעל תוספת יום טוב ר"ס ואבדי דקסי"י והגליל
 שלה שואבים אהם בק"ק מר"ג יודי ר"ל וזו סליחות כמיש מלפני עשר בק"ק
 וזוה ודאלתי ואל מר"ג. יודי ר"ל וזו סליחות כמיש מלפני עשר בק"ק
 מר"ג. על כן אל יפגע הנה בחיית לאל יודי לעשות אצות סליחות בענין המדינה
 וענה ואמר ל' לא כן היו הגזרות שעברו עליי פיסות וזוהו, בבליה והנה
 והנה מצד שנה שוהית עליי שמתה אשר בקשו נמשע לוקים בני נפשה והנה
 וזוהי לא כן בק"ק מר"ג שמתה לא והנה רק שמתה והללח וטובא ועוד
 במצד וזוהי כבוד ודומה וזוהי וזוהי וזוהי. כי עניןא מבה מלהת וזוהי
 והנה של שאלה יודי כמי הגזרות אשר מעולם וכל מה שחז"ל צבחו
 והתעוררות חרעל לבני תולדות כמי קדמונים וזוהי כמי סליחות וספור בהם
 והתעוררות אצות היא על כן אבדתי אלה נא אצות ואלקמה מהם כי פוסים
 צפונים של ודאלתי. כי וגם שעל יודי הכרת תולדות העליל שחוקק המלכות
 שאנו וזוהי דברים הנסמכים משי קסן לדברים הנסמכים משי גדל וכן שמתחילת
 יודנה כמכר וכמי סולם יחיי דבריהם לשחלה המלכות עליה והשפלה עד
 שני שמקומים אהבנו כי הו שלל פסגים בשנה אשר מה ק"ק שאבא היו גזרות

ע"ד קביעת יום תענית על
הדוני התורבן הי"ד

הרב אריה ליב שפיץ
מב"ד רמ"ל לעלאגו
נארק נ דש.

ראיתי לאחד הרבנים שכתב על אודות
השואה ר"ל שלמי דעתו אין צורך לתקן
יום אבל ותענית על התורבן הנורא שאירע
לאחינו באירופה. ותמך יסודו שמצא מכתב
מהגאון הגדול זצ"ל שדורנו דוד יתום הוא
לכן טובה לנו השתיקה. הוא מביא עוד ראיות
מדשתקו הגדולים בדוד שלפנינו ולא תקנו
שום דבר, מזה תוכחה שלא צריך לתקן לא
תענית ולא יום אבל, כאילו לא קרה כלום.

הגני עומד בהלך ומשתומם ומשתאה לדעת,
מי יכול לתאר ולצייר את העיניים היסורים
הנוראים שסבלו היהודים בטרם שרצחום.
שליש מעמנו, אנשים נשים וטף נהרגו
באכזריות נוראה, בכל מיני מיתות משונות
ע"י הרשעים ימ"ש וזכרם. לכן פלא הדבר
שיעמוד רב בישראל ויכריז ברבים שאין
צורך ביום אבל ותענית. מה גדול הצער
היכאב שגורמים דיונים כאלו להיהודים בכלל
ולשארית המליטה במרט (זה לא מכבר כתב
רב אחד בעתון ושאל מדוע הלכו היהודים
כצאן לסבא ולא נלחמו על נפשם. הרב תחכם
והוא לא קרא ולא שמע שמע שמלכיות גדולות
שהיו מזוינים עד השיניים נמלו לפני הגרמנים
ורשעים במשך ב' שבועות, והיהודים שהיו
מעונים ברעב וצמא חלושי כח, מוקפים
מרוצחים הגרמנים ומרוצחים השכנים שלהם,
היה לתם ללחום בלי הרב תענית ולעמוד
על נפשם). בדיונים כאלו זורים מלח על
מצעי הלב והנשמה של אלפי יהודים, תנודים
המוצלים מאש, שנשבר לבם לרסיסים.

כבר ארז"ל, חכמים הזתרו בדבריכם, כ"ש
בכתב, כמחשיב תרמבים ד"ל שאדם אינו
רשאי לו לדבר באזני העם עד שיחזור מה
שברצונו לדבר ד' פעמים בינו לבין עצמו,
הביאו ראיה מ"ל הכתוב אז ראה וכו' זה
נאמר על מה שצריך לדבר בפיו, ואולם
מה שיחזק אדם בידו ויכתבתו על הספר ראוי
לו שיחזרתו אלף פעמים עכ"ל. הוא שמעו
הרבנים הג"ל לעצת תרמבים ד"ל ל"ה

כותבים זה בלי ספק לו היו שם בניהם
הנאצי הנורא רק רגעים מספר, היו
מרגישים ומבינים מה שהיה שם, בדאי
היו חושבים אחרת. ובאמת אין רשות לשום
אדם לחזות דעתו בענינים אלו אם ל"ה שם
ולא ראה בעיניו מה שעשו ורשעים ימ"ש
וז', להיתודים, לכן טובה השתיקה.

אך מה שהביא הרב הג"ל תנא דמסייע
לו ממכתב מהגאון הצדיק הגדול זצ"ל, הנה
אמנם לא העתיק כל המכתב, ופליאה לי
שלא העתיק גם מה שכתב שם, שצריך
שאלת חכם, ואם חייבים א"צ תסכמות עכ"ל.
הרי דלא ברירא ליה שא"צ לקבוע אבלות.
גם הלא השאלה שם איירי לקבוע ז' ימי
אבלות דעפי"ד אחר זמן ל"ש דיני ז' ימי
אבלות, אבל לקבוע יום אחד בשנה בלא
דיני אבלות רק לזכרון בעלמא מה הפסד
יש בזה ואיזה איסור עושין.

אך בעיקר אני רוצה לבאר שהמכתב הנ"ל
של התנ"א לאו בר סמכא הוא ולאו בר
בריה דרבינא חתם עליה, דהרי כל קובץ
אגרות זה, נעשה אחר פטירתו של התנ"א
זצ"ל, ובהקדמה שם כותב המאסף שהוא לא
ראה בהרבה מכתבים הכתי"ק, ויהאן לפעמים
שינויים ע"י המעתיק ע"ש, ומי הוא האחראי
שהתנ"א כתב זאת, בשלמא כשמצאין כתי"י
בביתו של הגאון זצ"ל ידעים בבירור שזה
אמת דהרי מצאו בביתו ומכירים כתי"ק, אבל
כשמקבצין מארבע פינות העולם העתקות של
מכתבים מי יערב לנו שכל העתקות הם
מכתי"ק של התנ"א, ואם המעתיקים העתיקו
כראוי, ולפי"ד איא לתאמין שהגאון התנ"א
זצ"ל כתבו דהרי המכתב הזה הוא נגד הדין
ונגד המנהג ונגד שכל הישר, ומה חזינן
דשלם בו ידי זרים ולא העתיקו כראוי,
הכבר כתב בשרית הרדב"ז ח"ב סימן תשס"ו
ח"ל, לא תסמוך על מה שתמצא בתשובות
הגהות עד שתעמוד על עיקר הדברים
בתלמוד ובמפרשים, כי אותה תשובה אינה
להרשב"א, ולפיכך אני אומר דלאו דסמכא
היא ע"ש.

ומתחילה אני צריך להעתיק את המכתב
ואד"כ אבאר בע"ה ברורות מה שהוא נגד
הדין, ח"ל המכתב שם.

לזעוק ולהתחנן ולהתענות בימים שהיה בהם
 גזירה וצרה גדולה אעפ"י שעברה הצרה שגם
 דבר זה מדרכי התשובה הוא שידעו שבגלל
 מעשיהם הרעים תורע להן וכו' ע"ש היטב.
 נמצא לפי דברי הב"ח כפ"מ שפירש בכ"ג
 תוה מצות עשה להתענות, כמוש"כ הר"מ
 בהל"ת פ"ה ה"א שהבאתי לעיל. וידוע
 דבאשכנז התענו בדודות הראשונים כמה ימים
 בשנה על הצרות שאירע להם בימים אלו.
 האם הי נביאים ביניהם. ולפ"מ שכ' הב"ח
 וכ"מ בר"מ הל"ת דלהתענות ביום שאירע
 הצרה הוא מה"ת ניתא אדות הדי צומות דהנה
 אהדים הראשונים כתבו דדי צומות היא מד"ק
 ותקנת נביאים עיין ברמב"ן בתורת האדם
 באבלות הישנה. ועיין בריטבי"א מגילה ה'
 ור"ה שכ' שהר' צומות הן מתקנת הנביאים.
 ולכאורה צ"ע הלא כ' אלה המצות שאין
 הנביא רשאי לחדש דבר, ואיך הוסימו
 הנביאים הדי צומות. ועפ"י ניתא כיון דזה
 מ"ע מה"ת להתענות ביום שאירע הצרה. והיא
 דרך מדרכי התשובה נמצא דהנביאים לא
 חידשו מאומה. כיון שמפורש בתורה כמו
 שאמר במגילה דף ז' ע"א. וזה ראה ברורה
 שבמכתב זה שלטו בו ידי זרים ולא העתיקו
 כראוי.

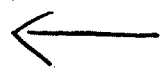
ועיין במג"א סתרפ"ו בשם מהר"מ אלאשקר.
 דיכולים בני העיר בהסכמה ובחרם לתקן
 עליהם ועל זרעם הבאים אחריהם לעשות
 פורים ביום שנעשה להם נס. יעויין בחת"ס
 אר"ח קס"ג דמצי יחיד או צבור לקבוע יום
 מועד לעצמם ביום שנעשה להם נס וכו' שם
 שכן נהגו בכמה מדינות ובכמה קהילות לעשות
 פורים ביום שנעשה להם נס היצלה. וכ"כ
 בסימן קצ"א בהגס שנעשה בפ"פ דמייק בכ'
 אדר שנוהגים עד היום שעושים שמחה. ועיין
 בב"י יו"ד ס"ם רי"ד בשם הריב"ש שכל קבלת
 הרבים חלה עליהם ועל זרעם ואפי' ברברים
 שלא קבלו עליהם בני העיר בהסכמה אחת
 אלא שנהגו מעצמם ע"ש.

ועיין בשו"ת מהר"מ אלאשקר שם בא"ד
 ובסוף התשובה הלכך אעפ"י של"ה נכתב
 תנאי זה בהסכמתם היה עליהם לקיימו בכ"מ
 שהם אפי' מנהג בעלמא וכדמוכח מההיא
 דר"א בר"צ שכתבנו דאפי' לאחר החורבן
 ולאחר ששינו את מקומם היו נוהגים את

מתה מרים ונסתלקה הבאר וכו' בכ"ז בסיון
 נשרף ר"ח בית וכו' והרי ר"ח בית היה
 אחר החורבן ול"ש בזה לומר תקנת נביאים
 גם דכ' בפ"י דמפני דאירע בהם הצרות
 ראוי להתענות ולא מפני תקנת נביאים. ועיין
 בתוס' שבועות כ' ע"ב דכתבו דהגירסא
 בגמרא כיון דמדרבנן הוא. ועיין בר"ן נדרים
 י"ב ע"א. מבואר מדבריהם דצ"ג הוא מדרבנן
 ולא מד"ק. ואפשר דאיירי בזמן שאין שמד
 עיין ר"ה דף י"ח.

ועיין בב"ח באר"ח תק"פ שכ' אבל בתענית
 שקבעו על הצרות שעברו בימים אלו שהוא
 יום מר א"א לדחותו כיון שהתענית צ"ל
 קבוע ביום שהיינו בצרה. וזה דעת הרוקח
 בסימן רי"ב. דבזמננו מתענין בר"ח סיון
 ע"ש. הרי דבזמן הרוקח ל"ה נביאים ולמה
 תקנו להתענות ואפי' בר"ח שיש איסור
 להתענות (עיין בר"מ הל' נדרים פ"ג ה"ט
 ובכ"מ שם שר"ל שאסור מה"ת ובלבוש ס'
 תק"ע שכ' דלהר"ן להתענות בר"ח הוא
 איסור דאורייתא) חזינן דלהתענות ביום
 שאירע בו הצרות הוא דבר גדול אפי' למדתי
 ר"ח ואיך כ' בהמכתב שזה ח"ו עבירה.

ועיין במג"א סימן תק"פ סק"ט שכ' גם
 נוהגין להתענות בכ' בסיון בכל מלכות פולין
 ומביא שם שהש"ך תיקן סליחות על יום
 זה ובסימן תקס"ח כ' וצ"ע כשמתענין בכ'
 בסיון במלכות פולין אם מותר לאכול על
 סע"מ. הרי דקבעו תעניתים על גזירת ת"ח
 ות"ט. ואם הגאונים בזמן זה כמו ה"טו והש"ך
 ודמיהם שהיה דור של גאוני ארץ קבעו
 תענית על הצרות שאירעו בימיהם ונהגו כן
 כמה מאות שנים (גם אני הכרתי כמה אנשים
 שהתענו בכ' סיון). בודאי כן הדין והמנהג
 וק"ו בימינו אלו שנהרגו ששת מיליון יהודים
 שצריכים לתקן יום אבל ותענית. ועוד איפא
 מצינו דבר תמוה כזה שלקבוע תענית על
 יום צרה יהיה חטא גדול וטוב לנו השתיקה.
 חפשתי בהרבה הרבה ספרים ול"מ דבר פלא
 כזה הלא תענית הוא דרך מדרכי התשובה
 כמוש"כ הר"מ. יהיה נחשב לחטא זה נגד
 השכל. ועיין בב"ח בסימן תק"פ שכתב שם
 ח"ל הבה"ג סובר כמו שיש מ"ע לזעוק
 ולהריע על כל צרה שלא תבא על הצבור
 כמוש"כ הר"מ כן דבר זה בכלל מ"ע זו

ראשית אין זה כבוד שמואל בפניו... שנית אין את במדרגתו של רבי... הלא הדרתה שיבא אחריו היו טובים יותר מדרו שלנו.

אין בירחולנו לקבוע תקנות לעצמם... מן השמים העלוש מראש את האסון המביא וכו' על חרדי ארדופי, כך שלא יאמרו בהמילה לכפל את רדת הגזירה, שה שם באוני גיטו רבי שמאל גרתימן... הוא נמצע מלוכד דעה על מקומה של השראה

כמהלך ההיסטוריה הגלולה בהמשילו לצורך זה כשל אופייני: אדם כחונה לדרך מסמן לו במשך את כל החזנות שעליו לעבור בהן, ובכל חזנה שעוצר בה הדיקו מחד את דרכו, כמה המסיק לעבור וכמה עוד עליו ללכת לא כך בשעה שיצאנו לגלות אמנם ידענו כי שומה עלינו לעבור הריבה חזנות או מספן בלתי יודע עד למה קץ... בכל מדרשות שניתנה על ראשנו ידענו שאנו עובדים חזונה נוספת בגלותנו, אך אין כאן מקום למסירה כבוד ועוד כמה...¹⁹¹

סעם אפי: מי הוא אפיקורוס שומר מצוות (א. שרומבר אפיקורוסים) כדורנו? כל מי ששטעו כי באשמת גרול ישראל נרצחו ששה מיליון יהודי ארדופי... בהחלטות אחרות המבא... כי גירסת החזרה של רבי ברוך-דוב ליסוביץ רובי שמעון שקאם... הגינה על ערבים שלא יחודו קלוגי היטלר מישי לוחם כל עוד שהיו בחיים...¹⁹²

190. פהלים: כל הכתוב בספר פין על שולח-ערוך וזהו הלה פטוקה לדרות, אבל מה שעשה הפין ביסד - ואילו תקנה שותקין - אין זה בנד הלה לכל דור ודור (השרה הגריב מגרלס).

191. שם כל המעשה והגריב מגרלס. שם כל עזות במשך עושא בחילל ישיבה שניכר לסדרת עם הלוחות חזוורא והמורסם בג'ולגרי (השון השידי), וכו' בספר, התקופה ופתיחה, מאת רבי הסקראבלרס הלוי (בני-בית השכיה) פסק, גריב רבתינו על גוררת ארדופי, שם פיד.

201. שם רבי הסקראבלרס הלוי. וראה חשיבה נישתה ל, שענה זו בספר, מבנה מסך רבי ארדופי-שעית רוסר. וראה האשון (מהחזות ירושלים השיים) שם פליליה, מאת הטיאזי רסלר, חלק ראשון (מהחזות ירושלים השיים) שם פליליה-7.

202. ומהחזות ופתיחה, שם פיד. 203. וראה שם: "ומהחזות למסד... גם של רבי חיים-עזר גרודונקי זצוק"ל. 205. וראה שם: "... ואחר והלמדיים של רבי גרודונק - שלמד סוחם מיס

206. וראה שם: "... ואחר והלמדיים של רבי גרודונק - שלמד סוחם מיס

1970
פאר חזיון ח'ג (ג'ני 2 יין, 1970)

נעבור לגרולתו מבני, נחמשה דרכינו ונשובה, וזהו חובתנו, כמו שונאמר...¹⁹³

הלא זה צום וגו'...¹⁹⁴

בהמתקין מר-ישית עם רבי בנימין מגרלסון סכפר-אחא (כיום נאג"ד קוסמרוח), ביים יד שבם שנה חשיין... לרגלי נסיעותיה של הרבנות והראשית לארץ-ישראל לעשות מעשה לקבוע תענית-צניבור לדרות כוכר לשאתה זו, אפי החזיר-איש:

הצרות שאירעו עכשיו היו שלא כדרך הטבע... יש בני-אדם אשר על-פי, "הבנתם" צודק להתקין תענית לדרות... רק הנביאים מסוגלים היו לקבוע צומות... אנו אין כוחנו להתקין תקנות...¹⁹⁵

שאל איש-ישית: מה טעם תקין חשיין צום כי כפיין לרגלי גוררות ח"ח ות"פ, שברא? לא הגיעו למימלר הצרות בישינו? השיבו החזיר-איש:

194. ישעיה נח, י. 195. קובץ אנרות, ויחא, אגרת פיד. 196. הגריב מגרלסון בא אלוי כמימד סכפר-אחא על-פי קריאת חזוורא במפס דוחין שנתקבל אזלו.

197. שטעם תינו הרבנות נעשה זו נסיון לצדק עם עובדי התענית את התענית ראם אלטר וצ"ל פטר, והחזיר ודש סתרגב מגרלסון שיבא כדברים אחר לכל יתן יד שטום, אינוני חסין שידי חילוקיות בין רבי לרבינו אפי אלוי, בהסעו שלמי חליבתו אל רבי ריב חזילה עם גאריד בריסס הגריב סולוביצ'יץ וצ"ל, בהדשלים. נאמן מבריסס אמר לו: איש הרבנות תענית לוחות סתקני תקנות בישראל... ונה אפר לנגרל את סכום תענית ייתו כמאחיים זו (לרגלי שיהיו ערד המסכס) והתעניתו שפלי הכתובה ייתו כמאחיים זו (לרגלי שיהיו ערד המסכס) והתעניתו (קובד וסכמול לא קישו דבר, אך למטה עשו מועדום ופוסטו בג'ולגריות) לכונו הי-ל בארדופי) שחללה נחזירה בגרי-המדינה של הרבנות והראשית לכונו ככוונה סכום גדול יותר... הלא אסילו על הגאונים כהם הדמביים, לא נחמשהו תקנותיו? אין כוונתם אלא לכך האמר לתענית שלום) ועתה בישינו יהיו אלוי מה, אין אויב אצל רבי? השיבו הגאון מבריסס בהתנגשות: וכו' אגרי לרב מנוח אדן עליו לעשות? לסחור הלך הגריב מגרלסון אל האדמורי-מנוח והגיש לפניו, פתקאי אשר פעליה רשם את חתום על הענין. השיבו הרב בקצרה: כל ישי לא קבעתי תקנה לדרות, ואם אפיקו שנה ישאנו הלוח כמתור"ו סדר חזון אל החזיר" עם חשיבה רבי ותתן דעתו.

[קפח]

[קפד]

ש"ת הגר"א הרצוג

הרי אפשר לנו לפרש בלשון הוה, "אין קובעין את התענית אלא עד שיבוא יורה צדק או עד סוף חקופה ידעה [כגון עד שנת תש"ן] אם לא יבוא בן דוד עד אז", וכוה יצאנו אף מידי חששא דחששא.
ואולם העירוני דבר אחד נגדי זהו: עדיין לא נגמרה המלחמה ומי יודע אפשר שמה שעבר עלינו הוא חבלי משיח, וע"כ יש לנו לדחות את ההחלטה עד לאתר המלחמה, נימוק זה יש בו בנותן טעם ודארי לתשומת לב.

וכוה הנני ידירו דרשת"ו באה"ר ומברכו בכט"ס

המצפה לישועה

יצחק אייזיק הלוי הרצוג

הוספה:

עוררוני ג"כ על הנאמר בקינה "מי יתן ראשי מים" בקשר עם מסעות הצלב, "שימו נא על לבבכם מספד מר לקושרה, כי שקולה הריגתם להתאכל ולהתעפרה, כשריפת בית אלוקיני האולם והבירה, וכי "אין להוסיף מועד שבר ותבערה", ואין להקדים זולתי לאחרה, תחת כן היום לרתי אעוררה" וכו'. מכאן רוצים ללמוד שאין להוסיף תענית על ארבעה הצומות. לדעתי אין הפירוש כן. לפני זה מדבר המקנן על שריפת התורה והרג לומדיה דוקא ביום חג השבועות ביום שניתנה בו תורה, הוא אומר, הואיל ואין להוסיף מועד שבר ותבערה, כלומר אין להוסיף למועד חג השבועות הספר ובכי על השבר והתבערה, ואין להקדים, היינו לקבוע יום לפני יו"ט, אלא לאחרה, כי באלו מאחרין ולא מקדימין (מגילה ב א), ע"כ קבענו היום, כלומר, כי בסיון וכו', ובאמת הלא ידענו שקבעו יום לצום ולקנות בכ" סיון, שחזרו וקבעוהו בזירת ת"ח-ת"ט.

תלח

The New York Times

© 2013 The New York Times

NEW YORK, WEDNESDAY, MARCH 27, 2013

HERSCHEL SCHACTER, 1917-2013

Rabbi Who Cried to the Jews Of Buchenwald: 'You Are Free'

By MARGALIT FOX

The smoke was still rising as Rabbi Herschel Schacter rode through the gates of Buchenwald.

It was April 11, 1945, and Gen. George S. Patton's Third Army had liberated the concentration camp scarcely an hour before. Rabbi Schacter, who was attached to the Third Army's VIII Corps, was the first Jewish chaplain to enter in its wake.

That morning, after learning that Patton's forward tanks had arrived at the camp, Rabbi Schacter, who died in the Riverdale section of the Bronx on Thursday at 95 after a career as one of the most prominent Modern Orthodox rabbis in the United States, commandeered a jeep and driver. He left headquarters and sped toward Buchenwald.

By late afternoon, when the rabbi drove through the gates, Allied tanks had breached the camp. He remembered, he later said, the sting of smoke in his eyes, the smell of burning flesh and the hundreds of bodies

LIBRADO ROMERO/THE NEW YORK TIMES

Rabbi Herschel Schacter in a Bronx synagogue in 1999.

strewn everywhere.

He would remain at Buchenwald for months, tending to survivors, leading religious services in a former Nazi recreation hall and eventually helping to resettle thousands of Jews.

For his work, Rabbi Schacter was singled out by name on Friday by Yisrael Meir Lau, the former Ashkenazi chief rabbi of Is-

Continued on Page A17

Shore Rebuilding, Renters Go So

By KATE ZERNIKE

ORTLEY BEACH, N.J. — In a typical summer, Terriann and Joseph LoVerde's rental here makes for a listing a real estate broker called a real moneymaker.

A block from the beach! Walk to town! Two units and a cottage in back — bring the extended family!

This year, they would have to include a few caveats: Hurricane Sandy wiped out walls and windows, after washing away three houses between the LoVerdes' and the beach.

Here in the heart of the Jersey Shore, the warmer days of spring hint at the promise of summer: Ice cream at the Music Man, breakfasts at the Sunny Hunny. But roofs that were swept off by the storm still rest beside the main street. Beaches have been shortened by 30 or 40 feet, leaving no promise that one's favorite spot to lay down a towel can still be found.

Houses like the LoVerdes' are not available, and renters are staying away even from homes that are rentable, fearing that things look far bleaker now than they do in the sun-baked memories of summers past.

In Lavallette, N.J., repairs to the beach, all damaged during Hurric

"Putting myself in their shoes, I'd be thinking, why would I go there?" Mrs. LoVerde said.

A state report on tourism released last week called it the \$22 billion question: Will the shore be ready for summer? Rentals are the key to that, and to the shore economy, which in turn generates half of the state's \$40 billion tourist market. With fewer renters, restaurants and stores do not see as much business, cannot

NATIONAL A11-16

Struggle Over Water

In New Mexico, a threat by farmers to use a drastic measure to assert their water rights has thrown a spotlight on the political impact of the droughts that are becoming the new normal in many parts of the West.

PAGE A11

NATIONAL

Woman to Lead Secret Service

Julia A. Pierson will be the first woman to head the agency best known for protecting the president.

PAGE A13

NEW YORK A18-21, 24

Officers Detail Street Stops

At a trial over street stops, three officers who used them prolifically discuss, in court papers, their work and what they consider suspicious behavior.

PAGE A19

Quinn in Talks Over Sick Pay

The Council speaker, changing course, is said to be in negotiations on a bill requiring compensated leave.

PAGE A18

BUSINESS DAY B1-9

A Hedge Fund Mogul's Taste

Steven A. Cohen looms large on the world art scene even as he fights to contain fallout from an insider trading inquiry at his firm. His latest deal: buying a Picasso, "Le Rêve," reportedly for \$155 million.

PAGE B1

A Bank Falls Out of Favor

JPMorgan Chase, once favored by regulators, finds itself increasingly in Washington's cross hairs.

PAGE B1

INTERNATIONAL

Developme

A group of five big powers, meeting in Africa, is created to challenge the

ARTS C1-8

Where Bull

Publishers replying, for children come numerous enough, to crea

EDITORIAL, O

Maureen D.

Rabbi Herschel Schacter led the Shavuot prayer service at Buchenwald in May 1945. VIA YAD VASHEM

Rabbi Herschel Schacter Is Dead at 95; Carried Word of Freedom to Buchenwald

From Page A1

rael, in a meeting with President Obama at Yad Vashem, Israel's Holocaust memorial.

In Buchenwald that April day, Rabbi Schacter said afterward, it seemed as though there was no one left alive. In the camp, he encountered a young American lieutenant who knew his way around.

"Are there any Jews alive here?" the rabbi asked him.

He was led to the Kleine Lager, or Little Camp, a smaller camp within the larger one. There, in filthy barracks, men lay on raw wooden planks stacked from floor to ceiling. They stared down at the rabbi, in his unfamiliar military uniform, with unmistakable fright.

"Shalom Aleichem, Yidden," Rabbi Schacter cried in Yiddish, "ihr zint frei!" — "Peace be upon you, Jews, you are free!" He ran from barracks to barracks, repeating those words. He was joined by those Jews who could walk, until a stream of people swelled behind him.

As he passed a mound of corpses, Rabbi Schacter spied a flicker of movement. Drawing closer, he saw a small boy, Prisoner 17030, hiding in terror behind the mound.

"I was afraid of him," the child would recall long afterward in an interview with The New York Times. "I knew all the uniforms of SS and Gestapo and Wehrmacht, and all of a sudden, a new kind of uniform. I thought, 'A new kind of enemy!'"

With tears streaming down his face, Rabbi Schacter picked the boy up. "What's your name, my child?" he asked in Yiddish.

"Lulek," the child replied.

"How old are you?" the rabbi asked.

"What difference does it make?" Lulek, who was 7, said. "I'm older than you, anyway."

"Why do you think you're older?" Rabbi Schacter asked, smiling.

"Because you cry and laugh like a child," Lulek replied. "I haven't laughed in a long time, and I don't even cry anymore. So which one of us is older?"

Rabbi Schacter discovered

nearly a thousand orphaned children in Buchenwald. He and a colleague, Rabbi Robert Marcus, helped arrange for their transport to France — a convoy that included Lulek and the teenage Elie Wiesel — as well as to Switzerland, a group personally conveyed by Rabbi Schacter, and to Palestine.

For decades afterward, Rabbi Schacter said, he remained haunted by his time in Buchenwald, and by the question survivors put to him as he raced through the camp that first day.

"They were asking me, over and over, 'Does the world know what happened to us?'" Rabbi Schacter told The Associated Press in 1981. "And I was thinking, 'If my own father had not caught the boat on time, I would have been there, too.'"

Herschel Schacter was born in

Aiding survivors of a newly liberated concentration camp.

the Brownsville section of Brooklyn on Oct. 10, 1917, the youngest of 10 children of parents who had come from Poland. His father, Pincus, was a seventh-generation shochet, or ritual slaughterer; his mother, the former Miriam Schimmelman, was a real estate manager.

Mr. Schacter earned a bachelor's degree from Yeshiva University in New York in 1938; in 1941, he received ordination at Yeshiva from Rabbi Joseph B. Soloveitchik, a founder of the Modern Orthodox movement.

He spent about a year as a pulpit rabbi in Stamford, Conn., before enlisting in the Army as a chaplain in 1942.

After Buchenwald was liberated, he spent every day there distributing matzo (liberation had come just a week after Passover); leading services for Shavuot, which celebrates the revelation of the Torah to Moses at Mount Sinai, and which fell that year in May; and conducting Fri-

day night services.

At one of those services, Lulek and his older brother, Naftali, were able to say Kaddish for their parents, Polish Jews who had been killed by the Nazis.

Discharged from the Army with the rank of captain, Rabbi Schacter became the spiritual leader of the Mosholu Jewish Center, an Orthodox synagogue on Hull Avenue in the north Bronx. He presided there from 1947 until it closed in 1999.

He was a leader of many national Jewish groups, including the Conference of Presidents of Major Jewish Organizations, of which he was a past chairman. He was most recently the director of rabbinic services at Yeshiva.

Rabbi Schacter, who in 1956 went to the Soviet Union as a member of an American rabbinic delegation, was an outspoken advocate for the rights of Soviet Jews and an adviser on the subject to President Richard M. Nixon.

A resident of the Riverdale section of the Bronx, Rabbi Schacter is survived by his wife, the former Pnina Gewirtz, whom he married in 1948; a son, Rabbi Jacob J. Schacter, who confirmed his father's death; a daughter, Miriam Schacter; four grandchildren; and eight great-grandchildren.

And what of Lulek, the orphan Rabbi Schacter rescued from Buchenwald that day? Lulek, who eventually settled in Palestine, grew up to be Rabbi Yisrael Meir Lau.

Rabbi Lau, who recounted his childhood exchange with Rabbi Schacter in a memoir, published in English in 2011 as "Out of the Depths," was the Ashkenazi chief rabbi of Israel from 1993 to 2003 and is the chief rabbi of Tel Aviv.

On Friday, when Rabbi Lau told Mr. Obama of his rescue by Rabbi Schacter — he thanked the American people for delivering Buchenwald survivors "not from slavery to freedom, but from death to life" — he had not yet learned of Rabbi Schacter's death the day before.

"For me, he was alive," Rabbi Lau said in an interview with The Times on Monday. "I speak about him with tears in my eyes."

KINOT STUDY

מתנות כהונה

וי' טוסף על המכרים לאשונה ומלא זה משישג יומר לגירסתו סילקום ועיין שם : ואין שארית בו' כ' דלמדיק בעלמא אין העולם מחקיים אלא כמי שטופה עגמו פיריים : ולא חבל וגו' גלות יעקב אלו הצדיקים הגלים והמטובים שנבית יעקב: בלע; הכי גרסי' לרבע מלוא ומטובים כמי כנסיות ויג' גרסיק בסירות רש"י בישיעיו ויכלקום וכן הוא בירושלמי ריש פרק שני דייני נזירות : מלת' כתיב : חסר אלף נישקריא שלו לרבע מלוא ומטובים : ר' יוחנן סוה דרש גרסי' : שתין אפיין : פסיס פנסיס שמשער בישראל אפר עליהם למחר בלע ס' כן הוא בירושלמי סוף פסוקה פנסיס : ס'ג בירושלמי ור' סוה דרש עשרים וד' אפיין : וסריך ולא דר' יוחנן יתי' ס' : וכי סול' סיס יודע יומר עיין סמוכין פסיס יודע רבי שסיה לפשו הכנה ומשני ר' פ"י פסיס פסוך לתורבן סיס קשה פליו וכוכה וסיה עריך להנחם ולפסוק אלל ר' יוחנן לא סיה קשה פליו כל כך פסיס פסיס אחר התורבן סרנס ינס יפ לפשו בנימוסל וק"ל : כחוב : ר"ל כן כחינל : בד הוה כו' : כשלא ללוטו כן סחינל : ועדיין : פסיס איטו כח : קול אדריאנוס

רבי יוחנן הוה דרש שיתין אפיין 'כבלע ה' ולא חמל' ורבי הוה דריש עשרים וארבעה אפיין ולא דרבי יוחנן יתיר על רבי אלא רבי על דיי שהנה סמוך לחרבן הבית הנה נזכר והנה דורש וכוכה ומתנחם.

זה כבר עשרים שנה מיום החורבן, ותקופה בת עשרים שנה הרי יש בה משום תקופת דור שלם. רחקנו כבר דור שלם מהחורבן, ואין לשער כלל מה זאת אומרת, רחוק של דור מגוף המאורע. למדנו במדרש איכה : ר' יוחנן הוה דרש ס' אפיין בבלע ה' ולא חמל ורבי הוה דרש כ"ד אפיין ולא דר"י יתיר על רבי אלא רבי ע"י שהי' סמוך לחורבן הבית הי' נזכר והי' דורש וכוכה ומתנחם. נפלאים הדברים למאד. הרי גם רבי עצמו רחוק הי' זמן רב מיום החורבן, הורבן בית שנג, ואף שחי ופעל באה"ק, הי' זה במצב של גלות הארץ בידי הרומיים, ועל כל צעד ושעל ניכר הי' הגלות, וכוה הי' תואר חיי ישראל בימיו של רבי. אלא שמכל מקום קרוב הי' רבי וסמוך ליום החורבן קרבות של דור אחד למעלה מתלמידו ר' יוחנן. וזו הקרבות של דור אחד פעלה בקרבו עומק הרגשה בחורבן עד כדי כך שלא הי' בכחו כלל לדרוש בעומק הדין מבלי שיפסיק ויתנחם, לולא זאת הי' נזכר לרסיסים ביגונו, ור"י

* דברים שהושמעו בישיבה הק' ליום הזכרון לקדושי סלו. תמוז תשכ"א.

תלמידו שרחק רק דור אחד יותר, כבר לא הרגיש בעומק מדת הדין וצער החורבן עד כדי כך ובכחו הי' להבליג על צערו ולדרוש ס' אפיין בבלע ה' ולא חמל. גורא הדבר למאד, ובכן אנו שכבר רחקנו תקופת דור מיום המר והגמחה עלינו להתאזר כח ולהתעורר לבל יאבד ממנו זכרון החורבן להיות כמאורע בעבר הרחוק אשר לא נרגיש בו, אם כי אותותיו בקרבנו יום יום.

חטא חטאה ירושלים — עכו"ם אינן חוטאין אלא אע"פ שחוטאין אינן כלום אבל ישראל חטאו ולקו. (מדרש איכה). החורבן בכל צורתו האיומה והמפחידה אות הוא על גדלות ישראל, אות הוא על שדבק הוא ישראל בשרש עליון של קדושה וטהרה, שרש אשר בו פועל החטא פגם גורא, המביא לידי חורבן כה איום. רוב בנין ומנין של עמנו עם הי' נכרת לפני עשרים שנה. ביום כ"ז סיון, בנפול האויב הגרמני על הרוסים, התחיל הצר ואויב בתכנית ההשמדה בכלל ישראל, זה לפני עשרים שנה. ורק בעם גדול וקדוש כעמנו יוכל לחול חורבן כה גורא המעיד על השגחתו ית' במדת הדין.

מאליהינו על זאת' וכתוב אחד אומר בדינאל (דניאל ב' יח) ורחמין למבעי מן קדם אלה שמיא על רזא דנא' ולא על תרין אלא פההיא דאמר רבי חניא בר אבא על עצירת גשמים ונלות מתעניין עליהן פכת אחת אכל אין מתעניין לא בערב שבת ולא במוצאי שבת מפני כבוד השבת.

עיני עיני ירדה מים' אמר רבי לוי משל לרופא שחשש עינו אחת אמר עיני תכפה על עיני כך ישראל נקראו עינו של הקדוש ברוך הוא הךא הוא דכתיב (זכריה ט. א) 'כי לה' עין אדם וכל שבטי ישראל' כככול אמר הקדוש ברוך הוא עיני תכפה על עיני.

הדר"ל

על אלוס אני כו' :כאידיך דרשום דכאן : (קח) עאל לרוסא כו' . פניי חנכס על פניי . אמר נקע רוסא
 טמוס דכנר זס ידוע כיומר טוב לרוסאים . שראו לעין סנייס להנעטר על עין שחשס שנכסיס על
 סראכונה מרגשט נס פסייס מפני שגידי סעין פתחנריס יחד כמולאס מכסות וכסחחט סוכלת טוב לו
 כיו"ג נסעלת סנייס ג"כ (נס כמכו סרוסאים שכיון ססחחט נח'סת או ססעולס כולס על חוש סר'טוס רק
 פ"י סנייס . לכן נח'סת סנייס ג"כ מפני רונ שמוס) . ויש לכסכיר נס סנמסל כניכול ע"ל סעירי ס'
 וססנחוטיו אסר מסוסטוס ככל סארין (ואסילו כפתיקל סחמרו נלדרס סלוינו (קכ"ס) דסמן כחיכ עין
 וס'כנון כלדיר יסול וכסינ כמריס וילל חוסר מגופ יסי . כלג"כ סס"ו סזכ סיס כסכחרינ ככוכדנלנר

מדרש איכה פ"א ס"ו נב רבה

נב. 'פרשה ציון פידיק' כתיב (ירמיה ח. כג) 'מי יתן
 ראשי מים ועיני מקור דמעה' מי אמר הפסוק הזה אם
 תאמר ירמיה אפשר לו שלא לאכל אפשר לו שלא לישן
 אלא מי אמרו מי שאין לפניו לא אכילה ולא שנה דכתיב
 (תהלים קכא. ד) 'הנה לא יננס ולא יישן שומר ישראל' רבי
 אבא בר כהנא בשם רבי לוי אמר כתיב (בראשית א. ט)
 'ויאמר אלהים יקוו המים' אמר הקדוש ברוך הוא יקוו לי
 המים מה שאני עתיד לעשות בהן רבי חגי בשם רבי
 יצחק אמר משל למלך שבנה לו פלטירין והושיב בהן

Rachel Neils, "Embracing Icons: The Face of Jacob on the
 Throne of God," Images 1 (2007): 36-54

מדרש איכה פ"א ס"ו נב רבה

בכה והרכיבו על כתפו טנף עליו ומיד השליכו לארץ ולא
 הות מחותיתיה כמסוקיתיה מסוקיתיה ציבחר ציבחר
 ומחותיתיה כולא חדא כף (הושע יח. ג) 'ואנכי תרגלתי
 לאפרים קחם על זרועותיו ואחר כף (שם י. יא) 'ארפיב
 אפרים יחרוש יהודה ישדד לו יעקב' ואחר כף 'השליך
 משמים ארץ תפארת ישראל'.

דבר אחר 'השליך משמים ארץ תפארת ישראל' אמר
 רבי יהושע ברבי נחמן משל לבני מדינה שעשו עטרה
 למלך הקניטוהו וסבלן הקניטוהו וסבלן אחר כף אמר
 להם המלך כלום אתם מקניטין אותי אלא בעבור עטרה
 שעשרתם לי הא לכון טרון באפיכון כף אמר הקדוש
 ברוך הוא לישראל כלום אתם מקניטין אותי אלא בשביל
 איקונין של יעקב שחקוקה על פסאי הא לכון טרון
 באפיכון הוי 'השליך משמים ארץ וגו'.

עץ יוסף

הא לכון טרון כו'. פירוש הרי הוא לכס מושלך ונחונה לפניכם:
 אלא בשביל איקונין של יעקב. הכוונה דאיקונין של יעקב
 החקוקה פני משאר האבות, הוא משום זכות זרעו שהיתה מטחו
 עלימה, וכל ישראל אוחזים מעשיו, והאי עניינא דמיא לעטרה, כי
 כבוד ה' הוא שהיה כל זרעו זרע
 חמת, ואחר שילאו מן השורה אין ה'
 מחכבד בהס, על זה השליך האיקונים
 לפניהם, כי אין כדאי בזה להגין
 עליהם, וועיין בעקף הוי השליך
 כו' תפארת ישראל. ותפארת
 ישראל הוא איקונין של יעקב כידוע

הראה לו 'עלים' אין פחות משנים 'יורדים' שנים ומנין שהמלאך שלישו של עולם שנאמר (דניאל י. ו) 'וגויתו כתרשיש ופניו כמראה ברק ועיניו כלפידי אש וזרעתי ומרגלתי בעין נחשת קלל' ר' חניא ורבי ינאי חד אמר עולים ויורדין בפסלם וחד אמר עולים ויורדים בעקב מאן דאמר עולים ויורדים בפסלם ניחא ומאן דאמר עולים ויורדים בעקב מעלים ומורידים בו אפזים בו קפזים בו שונטים בו שנאמר (ישעיה מט. ג) 'ושאל אשר בך אתפאר' את הוא שאיקונין שלך תקוקה למעלה עולים למעלה ורואים איקונין שלו ויורדים למטה ומוצאים אותו וישן משל למלך שהיה יושב ודן עולים לבסילקי ומוצאים אותו דן ויוצאין בפרוד ומוצאים אותו וישן. דבר אחר למעלן כל מי שהוא אומר זכותו עולה חובתו יורד למשן כל מי שהוא אומר זכותו יורד חובתו עולה. דבר אחר

שנתחנן ביהודית ובשמת ומחלת להרבות עשר שאין לו נקוי עולמים פתיב (יואל ד. כא) 'ונקיתי דמם לא נקיתי וגו'' הדא הוא דכתיב (עמוס א. יא) 'על דדפו כחרב אחיו ושחת רחמיו'.

וירא אלהים אל יעקב עוד בכאו ר' יצחק פתח (שמות כ. כב) 'מזבח אבנים תעשה לי' והרי דברים קל וחמר ומה אם זה שבנה מזבח לשמי הרי אני נגלה עליו ומברכו יעקב שאיקונין שלו קבועה בכסאי על אחת כמה וכמה.

וירא אלהים אל יעקב רבי לוי פתח (ויקרא ט. ד) 'ושור ואיל לשלמים וגו'' והרי דברים קל וחמר ומה זה שהקריב איל לשמי הרי אני נגלה עליו ומברכו יעקב שאיקונין שלו קבועה בכסאי על אחת כמה וכמה.

שכל גחלים פכים מפפנים אכל גחלי רחמים אף על פי שהוא בכה מבחור עדין הוא בוער מפפנים כך כל מי שהוא מקבל לשון הרע אף על פי שאמה הולך ומפזיסו והוא מתפזס עדין הוא בוער מפפנים מעשה ברתם אהד שהציתו בו את האור והיה דולק שנים עשר חדש חרף וקצץ וחרף.

פרשה ד

א. (ג. מ) 'ויאמר ה' אל משה פקד כל בכר זכר לבני ישראל וגו'' הדא הוא דכתיב (ישעיה מג. ד) 'מאשר יקרת בעיני נכבדת וגו'' אמר הקדוש ברוך הוא ליעקב יעקב הרבה את יקר בעיני שבכיכול קבעתי איקונים שלך בכסאי ובשמך הפלאכים מקלסין אותי ואומרים (תהלים מ.א. יד) 'ברוך ה' אלהי ישראל מהעולם ועד העולם' הוי 'מאשר יקרת בעיני נכבדת וגו''. דבר אחר 'מאשר יקרת

כ. (כר"כ) ותשב באיתן קשתו — זו עפסילו שהוא עושה במזל קשת אמר ר' יוחנן מי גרם לך להדחות מן האיתנים קשיות שנתקשית עם ארונתך אמר רבי שמואל בר נחמן נמתחה הקשת וחסרה הדא הוא דכתיב 'ותשב באיתן קשתו' קשיותו.

והפזו זרעי ידיו אמר יצחק נתפזרו זרעו ויצא לו דרך צפרניו.

מידי אביר יעקב ר' הונא בשם רב מתנה איקונין של אביו ראה וצגן דמו רבי מנחמא בשם רבי אמי איקונין של אמו ראה וצגן דמו 'משם רעה אבן ישראל' אבן ישראל ראה וצגן דמו מי עשה כן 'מאל אביר'.

110 > 111

רשע לא היה בו איש תנא רבי ר' ישמעאל אותו היום יום תגם היה והלכו כולן לבית עבדת כוכבים שלום והיא אמרה להן חלה היא אמרה אין לי יום שצדק לי יוסף ביום הזה ° ותתפשוהו בבגדו לאמר וגו באותה שעה ° באותה ריוקנו של אביו ונראתה לו בחלק אמר לו יוסף עתידין ארוך שכתבו על אבני אפוד ואתה ביניהם רעונך שימחה שכן מביניהם ותקרא רעה וזנת * דכתיב 'ורעה זונת יאבד הן סד' ותשב באיתן קשתו א"ר יוחנן משם ר' סמי מאד ששבה קשתו לאיתנו רפחו ורעו דיו נעץ דיו בקרקע ויצאה שבת-ה.

(שם) 'ועילם נשא אשפה' רב אמר ה'רא קבוץ דגירי
(שם) 'ברכב אדם פ'רשים וקיר ערה מגן' שהיו מקרקרים
קירות בתיהם ועושים אותם מגנים.

'ויהי מבחר עמקוד מלאו רכב' רב אמר כמלא עמקה
של מי ים 'והפ'רשים שת שתו השערה' משתני אזלין
ומשתני אחיין ומתחמאין סגין.

(שם) 'ויגל את מסך יהודה' גלי דכס'א ותבט ביום
ההוא אל נשק בית היער' תני רבי שמעון בן יוחאי כלי
זין היה לישראל בסיני והיה שם המפרש חקוק עליו
וכשחטאו נטל מהן ה'רא הוא דכתיב (שמות לג. ו) 'ויתנצלו
בני ישראל את ע'דים מהר חורב' פיצד נטל מהן רבי איבו

מה כתיב למעלה (שמות שם. ה) 'הורד ע'דיך' רבי
שמעון בן יוחאי אומר כלי הזין שנתן להם הקדוש ברוך
הוא ושם המפרש חקוק עליו (שם שם. ז) 'ומשה יקח את
האהל' כיון שראה משה המתנה טובה שהיתה בידם
ואבדוה אף הוא פ'עס עליהם ש'נאמר 'ומשה יקח את
האהל' כ'מה היה רחוק אמר רבי יצחק מיל נאמר פ'אן
(שם שם. שם) 'הרחק' ונאמר להלן (יהושע ג. ד) 'אף רחוק

השבין

כזו לכו' וגו' קול ס' על המים וגו' כנגד חקו ז' מרות, וכמו ש'ים בעמרת סדכום
יד אורכות ק' יש נשכט ברבות, וכמו ש'יו ל' ימים מליאח מל'ים עד מתן
טורה ק' נתן הקב"ה ל' שערי בינה, וכמו כן הכתוב ל' שקלים דכס'י כס'ף
ישקל כמזכר הכתובות, ואמרו רב'הו ז"ל זהו ל' שקלים:
חסה וכמו שהעשו בו ישראל כמו כן החסן מהעשה, ובמתן תורה סיו נשואין
דכתיב להבס כלולותיך, עשרה פעמים נקראו ישראל כלל לפני המקום
שבע פעמים כביר הכורים ובלשה פעמים בס"א, כנגד עשרת הדברות, וכנגדן
מקבלין עשרה לברכת חמים שנאמר ויקח בועז עשרה אש'ים, וכמו שנאמר
ויכהבס על שני לוחות אבנים ויחוס (בידו) [אלי] כן החסן חוחס ונותן הכתובס מידו,
וכמו שהיו ישראל כמל'ים שנים עשר חדש מעטב שנאמר ושאלה אשה משכנסה
כמו כן ניתין להש' שנים עשר חדש לפרנס את עומה בתכשיטיה, ומס שאט
בוסכין כוס של ברכה על פני כבית סימן סוב שישפיע להס הקב"ה ברכה שנאמר
והריקתי לכם ברכה עד ג' די עד שיכלו שפוחיו מלומר די, חס'ן גנימטריא
חס'ן נש"ס לפיק' יש לו חן לפי שדומה למלך, חס'ן ע"ל ככ"ה גנימטריא כמור"ס
לומר כל השמחה חסן וכלו כאלו עסק בחורס, כדאמרינן בכתובות (דף י) מנעלין
ח"ס להולאה חסן ובהכנסת כלל לחופס. פרי"ה ורבי"ה גנימטריא חסן וכלל, זכר

מדרש איכה פתיחתא כד רבה

זי מא עברין ברוך אחי כ' אחי'ה אשר קדשו בתלתי'ו וליוט
על בערות ואמר לנו אתה הארסות וכמיר לנו את הנשואות
ע"י חופס וקדושין ברוך אתה עקדס ישראל כן יוא ברי'ף ורבי'ס
וצר'ס וכמקדס ע"י שליח נמי עברך כשליח ברכת אירוסין וכסב
רבינו סאי גאון שאין להסוף ע"י חופס וקדושין וכן דעת רבי'עב'ן
וסעס שאין קדושת ישראל חלוס נכר וכר'ס'ס והבנת שימוי כצבו
סכאידנא נכט לומר ע"י חופס וקדושין וכן יראה כדי שי' סעוך
למחי'ס עינין סחי'ס וחסת סכרי'ס קדושה חל'י כה וסאי דנר גגורס
לכנס קדושות ופרישות כהלחט פסטיין ח'ך כמחי'רו ישראל נקדושתס
חיל'י כדנר סמור' ק'ז כלסור להס נס י' ס שנס ודוגמ' למתן תורה
ססכ'י' קדס לישראל כקדושי כמורה ססאי מורש' אל חק'י מורשה
אלה מלורסה וען על סכר כעין חופס וישראל זה לאותה קדושה
וכוסכת ש'ענרין חסת כסופה י'אל זכר לאבילת ירשלים כלומר ונילו
ברש'ס ככאי דכתב ברי'ס ח'ן עומדין רב אחי עביד סילולא לברי' כו'
ועל דרך כטובס כר'סונה נראה שסאי רבו לכור קדושין כר'סוני' ש'סכ
שיכר כטושות סחי' של סכרי'ק וביטל ק'ח קדושין ע"י עון סעגל וסותה
עון סוא פקודס עדיין לרוב קשון (עדי'ניכו) וכסכנת יימוי כחב מקדס
עמו ישראל וברי'ף וכי'ימי וצר'ס'ס וכטו'ר איט וכן ר' פ'רן סכאי'ר
סנסס כמס פ'עיס ולי ססתנט לומר עקדס עמו ישראל חכל כס'מג
וכערכי אחי' וסולי ע"ס לסס וכן נראה ראי' מכל סחי'לות שאין

וגנימטריא מס"ס רבינו, כשמשס רבינו קבל סהורס סיסס ככלס וכסחן זס הקב"ה.
חסו שיכר ספייסן כקבלת כלל כחוכס חסן, ומס סאי: סכגיס לכוש'ב סחחן וסכלס
פל סספסל כמל'אי ש'כס רמז מיבמות כפרק בית סמאי' (דף ק) דאמרי' חסס כוס
שוכד'א כנרס וסוח'בי' רכס ח'בי כורסיס, פ'י ספסל. ומס סוורקין כרוס דולקות
רמז למתן תורה שנאמר ויכי קולות וברקיס. נקוס סאי כלל'א כידך כל סמכסגיס
של חסן ושל כלל' אנו למדין ממחן חורס סחי' סיס מראה עלמו לחסן נגד כלל
ססס ישראל, סכ'ע'ס גנימטריא סקדושין, וסיו חוס'מי'ס כש'מטריא חסן וכלל.
וקס שלשס כמסורס, ג' מוחלין להס עוטחיסס מחן נשיא חולס, חסן דכתיב
וקס סאי'ס מעון, נשיא דכתיב אשר סלח ידו כמחי'ת ס' וק'ס, חולס דכתיב,
על משענתו וקס, ר'ס'ס ז'ל, וכל סמסמח חסן וכלל יכס לרלות כמסמח ליתן
סכאמר ליתן זכ יראה לשחך בו:
תמו ואומר סחחן אינו פסור מק'ס כזמן סוס, וכדורות כר'סוני'ס ססיו מכווי'ס

Rabbi Goren's version:¹

Comfort, O Lord our God, the mourners of Zion and the mourners of Jerusalem, and the city that is in mourning, laid waste and destroyed: Zion shall weep bitterly and Jerusalem shall give voice. My heart, my heart [goes out] to their corpses, my innards, my innards to their slain. And to your people Israel you have given inheritance, and, to the seed of Jeshurun you have granted possession. Stir her up, Lord our God, from her dust, and awaken her suffering land. Extend to her like a river of peace and like a rushing stream flooding the honor of the nations: For Thou O Lord, didst consume her with fire and with fire shalt Thou rebuild her, as it is said, "For I, said the Lord, will be unto her a wall of fire round about, and will be the glory in the midst of her" (Zachariah 2:9). Blessed art Thou, O Lord, Comforter of Zion and Builder of Jerusalem.

יְהוָה אֱלֹהֵינוּ (יְהוָה אֱלֹהֵינוּ) סִמְנָן לְיָא

1. חסד: אהליהו את אבלי ציון ואת אבלי ירושלים ואת העיר האפלה החיה והחרובה. ציון כשר הבכה וירושלים חתן קבורה, לך לך על חלליהם, פע פע על יהודיהם, ולשראל עפר נהרתי תהרה גורע עשן וישתה רוחות נערה ישרו וישתה רוחות ה' אלכית טעפורה וקוציה כארץ דורה. נפה אליה נער שלום וכמות שופך כבוד עים. כי אתה ה' באש תהרה ובאש אתה ערדת לענותה. כאמור: ואני אתה לה ואם ה' חותם אש סביב ויריבבור אהיה בתוכי: ברוך אתה ה' פעם ציון ופניה ירושלים.

שאלה:

- א. לכאורה יש לשנות את התפילות שנושאים שפלות ירושלים וכדומה ושקיום אין מילים אלו הולמות ומתאימות למציאות.
- ב. האם לידת ילד מכתנה מנוגדת למצות פרו ורבו ועדיף שההורים יאמצו ילד?¹⁰⁵⁹

תשובה

ט"ז חשוון תשל"ט

לכבוד רחמי הגדול

רב פעלים לחורד לעם למודנה
 הרב ל. י. רבינברג שליט"א
 שלומך ישנה לעולם, כבוד חוד ורבינברג.
 קבלתי לנכון את מכתב כב' מתאריך י"ב בתשרי תשל"ט, בו כב' מחווה דעת "שהגיע הזמן לעשות רכייה של הפוסקים בימים הנוראים ובמקורות, ככדי להוציא את הפוסקים שאינם הולמים את המציאות של ימינו". וכב' מביא שתי דוגמאות לכך ושואל: איך אפשר, לאחר איחוד ירושלים השלמה בתור כרת ישראל... עוד לומר ולהגיד על ירושלים שהיא "מנושפלת עד שאל תחתיה", כפי שזכרנו בפרט "אוכרה" בתפילת נעילה? ובמנוסף של יזהר"פ בפנים "אין לנו", בשימת הוכרים שאין לנו בזמן הזה, נמנית גם ירושלים. וכב' מתרעם ע"ז ואומר "חורד על המלים האלה היא שיקר וגם כפיה טובה".

לאחר שחורד הר הכית, ירושלים, יהודה ושומרון במלחמת ששת הימים, חשבת

והאמתית שהנה יזהר חיים קודם לו נבילה ונשמתה בשוערת" (עפ"י ישעיה כה, טא) חוזר כל הורדות נתגשם לעינינו, כפי שפורסמתי במישור לקראת יום ה' הגדול כ"ז באייר תשכ"ג. לפני צום תשעה באב שנה תשכ"ג, הרפסתי בסידור התפילה של צה"ל נוסח שונה של תפילה "נחום" במנחה של תשעה באב, המבסס על נוסח התלמוד ירושלמי ההראשונים, המתאים יותר לחקופה שלנו, כאשר ירושלים משוחררת ונמצאת תחת שלטון יהודי¹⁰⁶⁰, מבלי לומר על ירושלים "זהבחייה מכבדה, והשוממה מאד יושב. והיא יושבת וראשה חפוי כאשר עקרה שלא לידה. ויכלעה לגינתה" וכי, משום שחשבת שיש כזה משום "דבר שקרים לא יכון לנגד עיני" (תהילים קא, ז), וכפי שזכרנו במס' שבת (קמט, ב) לענין דדות של נבות.

בתפילה מנחה הראשונה שערבתי ליד הכותל המערבי ביום השחרות של הר הכית, ועברתי כש"צ לפני התיבה, והספתי תפילה "נחום" בחזרת הש"צ לפי הנוסח החדש. לקראת יום הכפורים הראשון בצה"ל, לאחר שחרור ירושלים בשנת תשכ"ח, הוריתי לשנות את הפזמון הראשון בפיוט "אוברה אלקים" המבסס על אחריות אמת ובמקום "יעיד האלקים משפלה עד שאל תחיה", יש לומר: "יעיד האלקים לבידי המידה".

אולם אודה ולא אבוש כי לאחר מלחמת יום הכיפורים העקובה מדם, כשחלה והתדרדרת מעטרת מרלית ולאומית כעם וכמדינה, ולאור ההכרה כעם הפלשתניא מצדע והחכמה הנעשות כאן לקראת המגרת חלק גדול מארץ מבורחש ומנחלת אבותי לערבים ולפלשתניאים, ורכים הסימנים והחששות שגם על "ירושלים יחד נולד" נבטאת שוכדה (א, יא), אנוי דאה סיבה לשנת רפוסים קיימים, כל שור שמורגשות נסינה בכל המישורים והעתיד לנשה בערפול. אני חייב להתנצל על איחור תשובתי אל כב' על מכתבך הראשון מתאריך י"ג מנחם אב תשל"ח בנוגע לילד מכתנה, שהוריע לכב' כי חיונית דעה שלידה כואת נוגדת את המצוה של "פרו ורבו", גשיזתו טוב שההורים יאמצו ילד.

לאילן ומשוכה לשוכה כף פשיצאו ישראל ממצרים היו
נוסעים במחלקת וחונים במחלקת ויסעו ויחנו ויבנו
שבאו להר סיני נעשו כלם הומוניא ויחנו אין פתיב כאן
אלא (שמות יט. כ) ויחן שם ישראל באותה שעה אמר
הקדוש ברוך הוא הרי השעה שאתן תורה לכני.

דבר אחר 'שקדתי ואהיה (כצפור) אמר הקדוש
ברוך הוא 'שקדתי אני להשרות שכינתי בבית המקדש
לעולם 'ואהיה כצפור' מה הצפור הזה בשעה שאתה
נוטל גזוליה היא יושבת בדרך אמר הקדוש ברוך הוא
שקדתי את ביתי והחרבתי את עירי והגלית את בני לבין
אמות העולם וישכתי לי לכדי 'איכה'.

כא. רבי אלכסנדר פתח (ויקרא יג. מה) 'והצרוע אשר

עכשיו שלא זכיתם הרי אתם גולים לכבל ושותין מי פרת
שמימי עכורין וסרוחין היא הוא דכתיב (ירמיה ב. יח)
'ועתה מה לך לדרך מצרים לשתות מי שחור ומה לך
לדרך אשור לשתות מי נהר' אלו זכיתם הייתם יושבים
בירושלים ואומרים שירים ומזמורים לפני הקדוש ברוך
הוא עכשיו שלא זכיתם הרי אתם גולים לכבל וקוראים
קינים ונתי הוי (תהלים קלו. א) 'על נהרות בבל' 'איכה'.

כ. רבי אלכסנדר פתח (תהלים קב. ח) 'שקדתי ואהיה
כצפור בודד על גג' אמר הקדוש ברוך הוא 'שקדתי
להכניס בני לארץ ישראל מיד 'ואהיה כצפור בודד על
גג' מה הצפור מתבודד מגג לגג ומגדר לגדר ומאילן

למה - ג - 3

ו. ואמר אנכי אלהי אביך אלהי אברהם יצחק ויעקב
נאלתי יעקב מסתר משה פניו כי ירא מהביט אל-
האֱלֹהִים: יאמר יהוה ראה ראיתי את-עמי אשר
במצרים ואת-צעקתם שמעתי מפני נגשיו כי ידעתי
אח-מכאביו: נאני להצילו מיד מצרים ולהצלתו מן-
הארץ והוא אל-ארץ טובה ורחבה אל-ארץ זבת חלב
ודבש אל-מקום הנגעני ותחתי ותאמרו והפרו ותחזו
והיבוסו: ועתה הנה צעקת בני-ישראל באה אלי וגם-
ראיתי את-הלחץ אשר מצרים לחצים אתם: ועתה
לכה ואשלחך אל-פרעה והוצא את-עמי בני-ישראל
ממצרים: יאמר משה אל-האֱלֹהִים מי אנכי כי אלה
אל-פרעה וכי אוציא את-בני ישראל ממצרים: יאמר
כי-אתה עמו ותהלצו האות כי אנכי שלחתיך
בהוציאך את-העם ממצרים מעברון את-האֱלֹהִים על-
ההר הזה: יאמר משה אל-האֱלֹהִים הנה אנכי בא אל-
בני ישראל ואמרת להם אלהי אבותיכם שלחתי
אליכם ואמרתי להם אלהי אבותיכם שלחתי
אלהים ואמרתי להם שמו מה אמר אלהם: יאמר
אלהים אל-משה אהיה אשר אהיה יאמר בה אמר
לכני ישראל אהיה שלחתי אליכם: יאמר עוד אלהים
אל-משה בה-תאמר אלי-בני ישראל יהוה אלהי
אבותיכם אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב
שלחתי אליכם והי שמעו לעלם וזה זכרי לך זה לך
ואספת את-זקני ישראל ואמרת אלהם יהוה אלהי
אבותיכם נראה אלי אלהי אברהם יצחק ויעקב יאמר
פחד שקדתי אתכם ואח-העשוי לכם במצרים: יאמר
אעלה אתכם מעני מצרים אל-ארץ הנגעני ותחתי
ותאמרו והפרו ותחזו ותבוסו אל-ארץ זבת חלב
ודבש: שמעו לקול וקאת אתה וקני ישראל אל-מלך
מצרים ואמרתם אליו יהוה אלהי העבריים נקרה
עלינו ועתה נלכה ונא בדרך שלשת ימים במדבר

ו. ונבוכה ליהוה אלהינו: ואני ידעתי כי לא יתן אתכם
מלך מצרים להלך ולא יגיד חסד: ושלחתי את-ידי
והכיתי את-מצרים בכל נפלאתי אשר אעשה בקרבן
ואסרו: כו ושלח אתכם: ונחתי את-חן העם הזה בעיני
מצרים והיה כי תלכו לא תלכו ריבם: ושאלה אשה
משכנתה ומגרת ביתה פלי-בסוף וכלי וקב ושמלת
ושמלתם על-בניכם ועל-בנותיכם ונצלתם את-מצרים:
נען משה יאמר והן לא-יאמינו לי ולא ישמעו בקלי
כי-יאמרו לא-נראה אליך יהוה: יאמר אליו יהוה ימנה
בדרך יאמר משה: יאמר השליכה ארצה משלכהו
ארצה והי לנחש נחש משה מפניו: יאמר יהוה
אל-משה שלח נדב ונחבי בונבו ושלח ידו בחוק
והי למשה בכפו: למען יאמינו כי-נראה אליך
יהוה אלהי אבותם אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי
יעקב: יאמר יהוה לו עוד נבא-נא נדב בחיקך נבא
ידו בחיקך ויוצאה והנה ידו מצרעת בשלג: יאמר
השכ נדב אל-חיקך משכ ידו אל-חיקך ויוצאה מחיק
והנה שכה כבשרו: והנה אס-לא יאמינו לך ולא
ישמעו לקול האת הראשון והאמינו לקול האת האחרון:
והנה אס-לא יאמינו גם לשני האתות האלה ולא
ישמעון לקול ולצחתי ממימי היאר ושכבת הנפש
והיו הפים אשר תפח מן-היאר והיו לדם בני-בשת:
יאמר משה אל-יהוה בי אדוני לא איש דברים אנכי גם
מתמול גם משלשם גם מאז נדרך אל-עברך כי כבד-
פה וכבד לשון אנכי: יאמר יהוה אליו מי שם פה
לאדם או מי יושם אלם או חרש או פקח או עור הלא
אנכי יהוה: ועתה לך ונאני אהיה עם-פיך והוריתיך
אשר תדבר: יאמר כי אדוני שלח-נא ביד-משלח:
ויתר-אף יהוה במשה יאמר הלא אהרן אחיך תלוי

פרשת ואלה שמות

פרק שבעים

ענ

וְיִשְׂרָאֵל שְׂוֹמֵר, עַל-מִקְרָב הַיָּם שֶׁל-יַעֲקֹב עַד הַיַּרְדֵּן וְעַד הַיָּם
 1. הַיָּם, מִבְּצֵר אֲבָרָה, כִּל הַיָּמִים וְקִסְטִים קְדוֹשׁ צִדְקָה וְיִשְׂרָאֵל
 וְיַעֲקֹב. שֶׁכֵּן אֲמַר הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֵל מִשֵּׁה שֶׁל-יַעֲקֹב
 עַד הַיַּרְדֵּן. אֲמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא יְיָ וְאִשְׁקֵחַ אֶל-פְּרָעֵה
 (שֶׁסָּסוּ) אֲמַר לְקַטְוִי, רַבּוֹן כִּל הַיָּמִים לֹא כָד אֲמַרְתִּי לָךְ אִין
 בִּי כֹה, שְׂעִי נִסְטִים בְּלִשׁוֹנִי, שְׂוֹמֵר, וְאֲמַר מִשֵּׁה אֶל-הוּ, לֹא
 אִישׁ דְּבָרִים אֲנִי וְסָסוּ יִי, וְלֹא עוֹד, אֲמַר שְׂעִי קְשִׁימִי לִי
 אִינְדִּי וְקִבְּלִי רַעְיָהּ, לֹא עַל כֵּן בְּנִחְמִי מִפְּנִימִים שְׂוֹמֵר, וְכִבְּרָה
 מִשֵּׁה מִפְּנֵי פְרָעֵה (שֶׁסָּסוּ), אֲמַר לוֹ, עַל חִירָא מִתָּם, שְׂעִי
 הוּי, וְהֵלֵךְ הוּי, אֲמַר שְׂעִי מִבְּקִימִים אֶת-נִסְיָהּ (שֶׁסָּסוּ), וְכִי מִתָּם
 שְׂעִי הוּי, מִבְּקִימִי קִיָּא מֵהוּ, לְכֵד נִסְיָהּ, פִּיר-מִתָּו כֵּל
 הַמְּשִׁימִים, אֲמַר לוֹ, יְיָ וְאִשְׁקֵחַ אֶל-פְּרָעֵה, אֲמַר לוֹ אֲתוּ אֲתוּ הַיָּם
 הַקְּדוֹשִׁים, שֶׁלֹּא נָא פִּיד-מִשְׁקָה (שֶׁסָּסוּ), פִּיד אֲתוּ הַיָּם
 שְׂעִי עֲתִיד לְיִשְׂרָאֵל, אֲמַר לוֹ, לֹא אֲמַרְתִּי לָךְ יְיָ וְאִשְׁקֵחַ
 אֶל-יִשְׂרָאֵל, אֲמַר יְיָ וְאִשְׁקֵחַ אֶת-פְּרָעֵה, וְאֲתוּ הַיָּם
 שְׂעִי, אֲמַר, עֲתִי שְׂוֹמֵר עֲתִיד לְכָבֵד אֵל שְׂוֹמֵר, שְׂוֹמֵר,
 הוּי, אֲמַר לְכֵד מֵה אֲמַרְתִּי וְקִיָּא לְכֵד אֵל הוּי, הוּי הוּי
 (שֶׁסָּסוּ) אֲמַר לְקַטְוִי, רַבּוֹן כִּל הַיָּמִים מִן לִי מִתָּם רַחֲמֵי,
 אֲמַר לוֹ, הַשְׁקָה אֶת-מִסְכָּה אֶרְצָהּ, וְהַשְׁרִיךְ אֶת-מִסְכָּה אֶרְצָהּ,
 וְנִשְׁלַח נְחִישׁ שִׁירָה, וְהַשְׁתַּחֲוֶה הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְמִשֵּׁה קִנְיָה
 שִׁירָה מִמִּשְׁחָה וְלֹא הַרְאֵה וְזָכַר עֲמֵר, אֲמַר מִפְּנֵי שְׂחִימִים וְלִשְׁ
 וְסָסוּ לְכֵד, אֲנִים קֵה הוּי פְרָעֵה וְעַבֵּד וְלִשְׁכִּים וְקִמְיָה אֵת
 יִשְׂרָאֵל, וְתוֹר וְנִשְׁעֵה קִיָּא, נִשְׁ, שְׂוֹמֵר, וְאֲמַר הוּי אֶת-מִסְכָּה

the redemption, but He did not reveal when these events would occur. Even
 Moses was not able to penetrate this mystery. The juxtaposition of *hurban*
 and *ge'ula* is expressed as well in the difference between the words *Po* and
Ko. *Po* means *hurban*, and *Ko* means the full realization of Jewish destiny, as
 in *לְכֵד עֲתִיד*. We will go to that place' (Genesis 22:5).

But the Benevolent One, after divulging that date to him.
 Their father, Jacob, was prepared to tell them when the final redemption will
 occur. After God revealed this secret to Jacob, however, He concealed it. At
 first Jacob knew, but then the secret eluded him. The Torah says, "And Jacob
 which shall befall you in the end of days. Assemble yourselves and hear, sons
 of Jacob: and hearken unto Israel your father" (Genesis 49:1-2). According
 to our sages (Bereshit Raba 99:5) these verses mean that Jacob wanted to tell
 his sons the secret of *ge'ula*, when the messianic era will take place. But, as our
 sages said, the Divine Presence left Jacob, and he could not tell them. Jacob
 beheld a vision, but it was a vision of *hurban*, not *ge'ula*.

They persisted and asked their father for the answer. They
 asked, "when will the end be known?" The answer is that one has to hope for
 it and expect it every day, "I will await the coming of the Messiah every day."
And pleaded that [God] send anyone else. According to
 the Midrash (Pirkei DeRabbi Eliezer 40), Moses was referring to the prophet
 Elijah, as it is written in Malachi, "אֲדִיר, רַבִּי, מִיָּד, לְכֵד אֵת, בְּהוֹלִי, I
 will send you Elijah the prophet before the coming of the great and terrible
 day of the Lord" (3:23).

For of what benefit is it that I begin
this mission, when those of Gilad [Elijah] will complete it. The reason Moses
 was reluctant to go to Pharaoh was not because he was afraid. Rather, it was
 because he foresaw that his mission would not be the final mission of *ge'ula*,
 and that after a period of freedom, there would be a *Hurban*, and that the
 ultimate message of *ge'ula* would be delivered by Elijah the prophet. Moses'
 argument to God was that He should just send Elijah now with the message
 of the final *ge'ula*.

Moses was intimating to God that he did not want a partial assignment,
 limited to the *shibui* of the redemption from Egypt, if Elijah had the role
 and privilege of being the messenger of the final *ge'ula* and the *Melekh*
HaMashiah.

12

ה' ג' צ"י א"ר ה' מורי ג' צ"י מו"ק (2 רוק"ן, 1 ע"מ) / כ"א, 20 - 2, 100 'מ"י

ב

בברכת קידוש הלבנה אומרים שעתידים להתחדש כמותה, משמע שישראל דומים להלבנה, וכן מלינו הלשון במדרש אהם כדוגמתה, שהמדרש בא לומר איך כלל ישראל שייכים להכה של התחדשות, שזו שהם דוגמה ללבנה, הם שייכים לכה ההתחדשות, והביאור הוא, שהאור של הלבנה הוא רק צמה שמקבל מהשמש, ולית ליה מגרמי כלום, ודוגמת כלל ישראל להלבנה היא, שכלל ישראל הם מקבלים את האור מהקב"ה, שזעה שג"י הם נוכח פני ה', הם מקבלים את האור מכזיכול, וכל המליאות שלהם אינה בסדר הטבע.

בגמ. כחוצות (סו:): ח"ר מעשה צרי"ז שהי' רוכב על החמור והיה יולא מירושלים והיו תלמידיו מהלכים אחריו ראה ריבה אחת שהיתה מלקטת עשורים מבין גללי צמחם של ערביים וכו', אמר רי"ז אשריכס ישראל בזמן שאתם עושים ראונו של מקום אין כל אומה ולשון שולט בכם ובזמן שאין אתם עושים ראונו של מקום אז נמסרים ציד אומה שפילה וכו', ובמהר"ל (נלח ישראל פי"ד) הקשה על הלשון אשריכס ישראל, מה לשון שבה שייך על זה שנמסרים ציד אומה שפילה, ומבאר שם כי מזה אנו רואים כי בני ישראל הם צהנהגה אחרת למעלה מסדר הטבע, שכל המליאות שלהם הוא ציד הקב"ה, וכדוגמת הלבנה שמקבלת מהשמש, ובעת שאין עושין ראונו של מקום אז הם נופלים עד למטה, כי אין להם מקום כלל צהצריאה כשאינם נוכח פני ה', שכל המליאות שלהם הוא מהאור מכזיכול, ובין בגולה צין בגלות אנו רואים הנהגה המיוחדת לכלל ישראל, ומי שמבין יכול לראות אף בגלות האשריכס ישראל צזה שהם תחת הנהגה אחרת, למעלה מסדר הטבע.

בגמ. גיטין (מ:): אחר כל הסוגיא של חורבן ציהמ"ק, איהא, תנא נעמן גר תושב הי' נצוראדן גר לך הי', עיי"ש, כונת הגמ. צזה הוא, כי נעמן

אף שראה כל הניסים הגדולים ונתרפא מלערתו בנס, נעשה רק גר תושב, אבל נצוראדן שהי' לו נשמה של גר לך, הבין צראותו החורבן הגדול, הגדלות של כלל ישראל, שראה צהחורבן האשריכס ישראל שבזמן שאין עושין ראונו של מקום אז נמסרים ציד אומה שפילה, ומהחורבן ראה מעלת עם ישראל, ושראו לידבק צאומה זו, שבין שג"י הם תחת הנהגה אחרת, תחת הנהגה למעלה מסדר הטבע.

ומטעם זה נמשלים אומה"ע להחמה, ובני ישראל הם דוגמת הלבנה, כי אומה"ע הם תחת הנהגת סדר הטבע, ויש להן אור צפני עצמם, אבל ישראל מקבלים כל חייתם מהקב"ה, וכל המליאות שלהם הוא רק האור שמקבלים ממנו יתצרך, והם צעלמם צבחיות הלבנה שלית ליה מגרמי כלום. כי מעלת כלל ישראל היא שהם תחת הנהגת הקב"ה, והם דביקים צו יתצרך, ואינם מקבלים השפעחם מדרך הטבע, וכמו שאומר הרצי ר' צונס מפרשיסחא ז"ל, על קללת הנחש עפר תאכל כל ימי חיך, ואמרו חז"ל כל מקום שהוא מזונותיו עמו, ואמר כי זה שמזונותיו עמו הוא ג"כ הקללה שנעשה נפרד מהקב"ה, שנחנו לו המזונות שלו לכל ימי חייו ואינו צריך להפלה להשי"ת על מזונותיו, וזהו הקללה הכי גדולה, שנעשה נפרד מדביקות צהשי"ת, ומעלת עם ישראל היא, שמלד עצמם אין להם כלום, ואינם מקבלים מסדר הטבע, ודביקים צו יתצרך, וזוהי דוגמת הלבנה שלית ליה מגרמי כלום. וזה צריך כל אדם לידע שכל דבר שיש לו הוא מהקב"ה, ולית ליה מגרמי כלום, ולא לחפש עלות להיות מוצטח לכל ימי חייו, כי זוהי קללת הנחש של עפר תאכל כל ימי חיך, שנעשה נפרד מהקב"ה, רק שצריך לדעת כי בני ישראל הם תחת הנהגה אחרת למעלה מסדר הטבע, ומלד עצמם אין להם כלום, כדוגמת הלבנה.

הניזקין פרק המיש גיטין

13

על ארסי • כן יודיע הכס שהגוהו שרי יהודה נחטות יולא כשהגוהו לו לילא ומשלוה אלטה והגוהו בעורה (ה"כ מד) • עקר פירושא • עקר טורא שערט מה חיל על נכסו • *גר טופס פיס • שלא קבל עליו סלא מנת אלא ע"ז שגמר כי לא יעשה עוד עבדו גו' (מ"ג ס) • סייע דכפ"י • לחמיה דחמיה • על גמיה פלג • על חלקא אכן חלקא סלא יבלג בלחן קר היה דשו על זמיה על הלפא ולא נבלג • לסיס • עשינו סגרונו • סקול • קל טחה וכי טלה מיעקב רחא ילחג כנבואה מפלה ז על כבוד • וסייעו דאפר רכי אלטור • הא דלמדיק תורה אודי לטיל טעל די לטון טרע חרב הכיה

והרגו כמה רבנות • כפיריפרי לטון • כמריכה לטון כמו אל החמר (הגליס (ז) : שופ לטון • שבת מכה : לקטן • ילדים למשכב אסר וילדים לפלגשים • כגון • כן מן טעריקן • עורקן לבן • לתבוסת וזין קטן מרובה קטן עלט • ארנט כל היום : סאפרס • ייחוס : טופסא • יחמו טעריס

סדרת ג: ט"ז

טענה טו כדי שסאל כחלה מהחמה לה : סרפנא דמלכא • סלסטא האלך קבל עליו למטא : ז פלג • ארנט כל היום דומיקן דמייס : כר פאמיס : סחא יתחבט כגוהו : דכר סאפר לרעה ודמרות מעיס מפני שחוק לקטן עליו : קגוי

אמר רבי יהוי בר אבין אמר רבי יהושע בן קרחה סח לי זקן אחד מאנשי ירושלים בבקעה זו הרג נבחראון רב פבחים מאתים ואחת עשרה רבוא ובירושלים התג חשעים וארבע רבוא על אבן אחת עד שהלך דמן ונגע בדמו של זכריה לקים מה שנאמר *ודמים בדמים נגעו *אשכנזה לדמיה חזריה דהיה קא מרתח וסליק אמר מאי האי אמרו ליה דם ובזים ראשתתך אייתי דמי ולא אודמו אמר להו אי אמריתו לי מוטב ואי לאו מסריקא לבשייטו במסריקו דפרחלי אמרי ליה מאי נימא לך נבייא דהה בן דהיה קא מוכח לן במילי דשמאי קמינן עילייה וקפלינן ליה והא כמה שנין ולא קא נייה רמיה אמר להו אנא מפייסנא ליה אייתי סגוהדי נחלה וסגוהדי קפיה קפל עילייה ולא נח בחרים ובתולות קפל עילייה ולא נח אייתי חיעוקה של בית רבן קפל עילייה ולא נח אל זכריה וזכריה שבים שבתא איבדותם נחא לך דאבריהו לכולהו כראמר ליה הכי נח בהדיא שעתא דהדי חשבה בדעתיה אמר ומה אם על נפש אחת כך הווי נברא דקפל כל הני נשמתא על אחת כמה וכמה ערק אול שוד שטר פרישא בביתיה ואגיד חנא *נעמן גר תושב היה נבחראון גר צדק היה מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק מבני בניו של סיסרא למדו חנוקות בירושלים מבני בניו של סנודיב למדו תורה ברבים מאן אינן שמעיה ואבמליון היינו דכתיב *נתתי את דמה עליצחה סלע לבלתי הנסות *הקל קל יעקב והידים ידי עיש הקל זה ארדיינים קיס שודת באלכסנדריא של מצרים ששים רבוא על ששים רבוא כפלים כיוצא מצרים קל יעקב זה אספסינוס קיס שודת בטרך ביתר ארבע מאות רבוא ואמרי לה ארבעת אלפים רבוא והידים ידי עיש זו מלכות הרשעה שהחריבה את בתינו ושרפה את היכלנו והגליתנו מארצנו דבר אחד הקל קל יעקב אין לך תפלה שמעולת שאין בה מודעו של יעקב והידים ידי עיש אין לך מלכותה שנתתה שאין בה מודעו של עיש היינו דא"ד אלעזר *בישים לשון תבוא בחרחודי לשון תבוא אמר רב יהודה אמר רב מאי דכתיב *על נהרות נבל שם ישבנו גם בכינו כוסרנו את ציון מלמד שהראוה הקב"ה לחדו חורבן בית ראשון וחורבן בית שני חורבן בית ראשון שנאמר על נהרות נבל שם ישבנו גם בכינו בית שני דכתיב *זכור ה' לבני אדם את יום ירושלים

זה ארדיינים קיס שודת באלכסנדריא • והא דלמדיק כהילי (ס"ב זל) חלכסכודוס חקוקן ארנס והאריבה טחא פסמים נחישבה : קפצו סלן ונפל לטון הים • והא דלמדיק כמ' ט"ז (ק"ז י"ג) מוטב שיטלה מי שגאה ולא יתבל בעלשו האל ירחס הוא מסרוין דלמדיק (ס"טט ק"ז ג) אלמלי נגדו לחמיה מטאל ועזריה פלוח ללמח ועוד דע"כ הוא מעטן חוקן ולא הוא ארנס חוקן : אתיידה לקמיה • *שיתא קדיל מיייה וכפשיי לא מיייה וכמדת אוד דקמח אודי אכז והגוי לא יהיה לך : כל

(גו' ח"ס ט"ו י"ג ר"ס ואל) כפריס אלכסנדריא ואל ייס כחל ונבחרת לל סיה מילא קדיל אל אל פלח לך נשפיק סה"כ

סדרת ג: ט"ז

יחזקאל

לויס

ומפליא הדבר עד כמה רואים את יד ה' המנהיגה והמסבבת במשך הדורות. מאורעות היסטוריים כבירים קרו באותו היום: חורבן בית ראשון, חורבן בית שני, גירוש היהודים מאנגליה, גירוש ספרד, מלחמת העולם הראשונה, כולם חלו בתשעה באב. ואמר אחד מחכמי ההיסטוריה שלו ידע הרודן הספרדי כמה אמונה וכסחון הוא נוטע בלב היהודים בגרשו אותם בתשעה באב, שראו עיי זה שדק יד ה' היא המכוננת והמוליכתם גם בעת צרתם ושתכלית נעלה ונשגבה להם בגלותם, היה מתחרט על מעשיו.

עבודת תשעה באב היא להבין ולדעת על מה צריכים להצטער, ולידי מה צריך צער זה להביא. חכמינו ז"ל סמכו לשלשה דפורענותא — שבעה דנחמתא. מיד אחר תשעה באב באה שבת נחמו. וקשה. לשמחה מה זו עושה. מיד אחרי האבל? הענין הוא כמו שכתב בעל התניא (פרק כ"ו) שלמרות סכנת העצבות לעלייה הרוחנית, צריך האדם לעשות *קביעות עתים ושעת הכושר בישוב הדעת להתבונן בגדולת ה' אשר חטא לו. כדי שעיי זה יהיה לבו נשבר באמת במרירות אמיתית. אך ביאר שמיד אחר שנשבר לבו בעתים הקבועים ההם אוי *יסיר העצב מלבו לגמרי ויאמין אמונה שלמה כי ה' העביר חטאתו ורב לסלות. וזו היא השמחה האמתית בה' הבאה אחר העצב. וכן הוא בתשעה באב: אם עיי הצער והבכיה באים לידי הכרה בגלות השכינה, מכינים את דרך הגאולה; וכאן הוא מקור השמחה והנחמה. וזה ענין תקנת שבעה דנחמתא אחר תשעה באב. וכבר אמרו ז"ל שהמשיח נולד בתשעה באב. ה' יזכנו לראות את אורו בקרוב בהקמת השכינה מעפרה הרמת קרן התורה בב"א.

י' אלו יבין אלו יבין י' אלו יבין י' אלו יבין
מחנה מלכותי י' אלו יבין י' אלו יבין
48

נחמיה ו' כ"ה
כ"ו

מה. על אלה אני בוכיה' אספסיאנוס מלא שלש
ספינות מגדולי ירושלים להושיבן בקלון של רומי עמדו
ואמרו לא דינו שהכעסנוהו במקדשו אלא אף בחוצה
לארץ אמרו לנשים מבקשות אתון לכך אמרו להם לאו
אמרו מה שדרךן לכך אינן רוצות אנו על אחת כמה
ובמה תאמרו אם משליכים אנו עצמנו לים אנו באים
לחיי העולם הבא מיד האיר הקדוש ברוך הוא את עיניהם
בפסוק הזה (תהלים סח. כג) 'אמר ה' מבשן אשיב אשיב
ממצלות ים' 'מבשן אשיב' מבין שני אריות 'אשיב
ממצלות ים' כמשמעו עמדה פת ראשונה ואמרה (שם מה.
כא) 'אם שכחנו שם אלהינו ונפרש כפינו לאל זר'
והשליכו עצמן לים עמדה פת שניה ואמרה (שם כג) 'כי
עליך הרגנו כל היום' והשליכו עצמן לים עמדה פת
שלישית ואמרה (שם כב) 'הלא אלהים יחקר זאת כי הוא
ידע תעלמות לב' והשליכו עצמן לים ורוח הקדש צונחת
ואמרת 'על אלה אני בוכיה'.

ספר הקבלה

רבי אברהם אבן ז'אב' ה'ו'
ed. Gerson D. Cohen (Philadelphia, 1967)

[1]

וקודם לכן היתה סבה מאת יי שנכרת חוקם של ישיבות שהיה הולך
אליהם מספרד וארץ המערב ואפריקיא ומצרים וארץ הצבי. וכן
היתה הסבה שיצא ממדינת קדטבה שלישי ממונה על ציים שמו אבן
דמחאץ שלחו מלך ישמעאל בספרד ושמו עבד אלרחמאן אלנאצר.
והלך ממונה על ציים אדירים לכבוש ספינות אדום ועיירות הסמוכות
לספר. והלכו עד חוף הים של ארץ ישראל ונסבו אל ים יון והאיים
שבו ומצאו אניה ובה ארבעה חכמים גדולים היו הולכים ממדינת בארי
למדינה נקראת ספסתינ. וחכמים אלו להכנסת כלה היו הולכים. וכבש
אבן רמחאץ האניה ואסר את החכמים. האחד ר' חושיאל אביו של
רבינו חננאל. והאחד ר' משה אביו של ר' חנוך אסרו עם אשתו ועם
ר' חנוך בנו ור' חנוך בנו עודנו נער. והשלישי ר' שמריה בר' אלחנן.
והרביעי איני יודע שמו. ובקש השליש לכפותה לאשתו של ר' משה
ולענותה שהיתה יפת מראה ביותר. והיא צעקה לר' משה אישה בלשון
הקדש ושאלה ממנו אם הנטבעים בים חיים בתחיית המתים אם לא.
והוא השיבה אמר יי מבשן אשיב אשיב ממצולות ים. וכששמעה את
דבריו השליכה עצמה בים וטבעה ומתה. וחכמים אלו לא הגידו לאדם
בעולם מה טיבם ומה חכמתם. והשליש מכר את ר' שמריה באלסכונדריא
של מצרים ומשם עלה למצרים והיה לראש. ומכר את ר' חושיאל
באפריקיא בחוף הים ומשם עלה למדינת אלקירואן שהיתה בימים
ההם חזקה מכל מדינות ישמעאל שבארץ המערב. ושם היה ר' חושיאל
לראש ושם הוליד את רבינו חננאל בנו.
ובא השליש לקרטבה ומכר שם ר' משה ור' חנוך שפדאוהו אנשי
קורטובה וכמדומין היו שהוא עם הארץ. והיתה בקורטובה בית הכנסת
ששמה כנסת המדרש. והיה שם דיין ששמו ר' נתן חסיד וגדול היה אבל
לא היו אנשי ספרד בקיאים בדברי רבותינו ז"ל. ואף על פי כן באותו
מעט שהיו יודעין היו עושין מדרש ומפרשים ועולים ויורדין. ופירש ר'

הנאמן מותר לאמר שיש לו זכויות — וזהו זכויותו

הנאמן מותר לאמר שיש לו זכויות — וזהו זכויותו

הנאמן מותר לאמר שיש לו זכויות — וזהו זכויותו

הנאמן מותר לאמר שיש לו זכויות — וזהו זכויותו

Jan. 6, 1943

8 L+

93 CHOOSE SUICIDE BEFORE NAZI SHAME

Jewish Teacher and Students In Warsaw School Foil Plan to Force Prostitution

LETTER DESCRIBES ORDEAL

Women Provide Themselves With Poison and Pray as They Await Germans' Arrival

Ninety-three Jewish girls and young Jewish women, the pupils and the teacher of a Beth Jacob School of Warsaw, Poland, chose mass suicide to escape being forced into prostitution by German soldiers, according to a letter from the teacher, made public yesterday by Rabbi Leo Jung of the Jewish Center of New York City.

Declaring "it is good to live for God, but it is also good to die for Him," the writer said. "All of us have poison. When the soldiers come we shall drink it." She added, "We have no fear."

The letter, dated Aug. 11, 1942, was received Tuesday by an official of the American Beth Jacob Committee, Inc., 131 West Eighty-sixth Street. The Beth Jacob Committee maintained religious schools for Jewish girls and young women in Central and Eastern Europe before the German occupation and now has transferred its work to Palestine.

According to Rabbi Jung, the letter was forwarded through Zurich, Switzerland, by a supporter of the Beth Jacob movement.

The letter, translated from the Yiddish, by Rabbi Jung, follows:

Dear Friend Mr. X in New York:

I do not know whether this letter will reach you. Do you still remember who I am? We met in the house of (the late) Mrs. (Sarah) Schenirer (founder of the Beth Jacob movement) and afterward again in Marienbad. When this letter will come into your hands, I shall not live any more. Give our regards to Mr. (Jacob) Rosenheim (head of the world Beth Jacob movement) and our friend (Harry A.) Goodman (an English benefactor of the Beth Jacob movement), both in England. We all met in Warsaw at our friend's. Y— and Y—'s son was also there.

We had four rooms. On July 27 we were taken out and thrown into a dark room, have only water. We studied the sacred works and got courage. In age we are from 14 to 22; the younger ones are afraid. I try to recall Mother Sarah's (Mrs. Schenirer's) teaching of the Torah. It is good to live for God, but it is also good to die for Him.

Yesterday and the day before we were given hot baths and we were told that German soldiers would come tonight to kill us. ~~We yesterday swore to ourselves that we shall die together. Yesterday one sent us to a big house with bright rooms and nice beds. The Germans do not know that our last bath is our purification before death. Today everything was taken away from us, and we were each given one nightgown. All of us have poison. When the soldiers will come we shall drink it. Today we are together and all day we are saying our last confession. We have no fear.~~

We think you, good friend, for everything. We have one request: Say Kaddish (the Jewish prayer for the dead) for us, your 93 children. Soon we shall be with Mother Sarah.

Regards from.....of Krakow.

Rabbi Jung said no further word had been received from teacher or pupils.

The name of the teacher is withheld and other names are represented by false initials lest relatives of three persons be subjected to reprisals.

*swore to ourselves
die together
bright rooms and nice beds*

של שנה וראשה של שלישית שמתוכות הלילה אמר לו רבי מני אלו נאמר תיכונות זאת הות הא לא נאמר אלא תיכונה קדמייתא לא מתחשבה דעד פדו לא אתא עידן.

כג. 'ראה ה' והביטה' מעשה בדואג בן יוסף שמת והניח בן קטן לאמו והיתה ממדרת אותו בטפחים ונותנת משקלו זהב לשמים בכל שנה ושנה וכיון שהקיפה מצודה לירושלם טבחתו אמו בנדיה ואכלתו והיה ירמיה מקונן לפני המקום ואומר 'למי עוללת כה אם תאכלנה נשים פרים עללי טפחים' ורוח הקדש משיבתו (שם) 'אם יהרג במקדש ה' כהן ונביא זה זכריה בן יהונדע.

נא. מעשה בדואג בן יוסף שמת והניח בן קטן לאמו והיתה ממדרת אותו בטפחים ונותנת משקלו זהב לשמים בכל שנה ושנה וכיון שהקיפה מצודה בירושלם טבחתו אמו בנדיה ואכלתו והיה ירמיה מקונן לפני המקום ואומר (איכה ב. כ) 'למי עוללת כה אם תאכלנה נשים פרים עללי טפחים' ורוח הקדש משיבתו (שם) 'אם יהרג במקדש ה' כהן ונביא זה זכריה בן יהונדע.

אילין דהוי חבושין מנהון אכלין בשר קטילהון בכל יום הוה מנפיק חד מיניהו ומייתי להון ואינון אכלין יומא חד אמר יזיל בר נש מינן אי משפח פלום מייתי ואנן אכלין מן דנפק אשכחיה לאבוה דקטיל נסביה וטמריה ויהב סימן עלוי עאל ואתא אמר להו לא אשכחיה פלום אמרי יזיל בר נש חודן אי משפח פלום מייתי ואנן אכלין מן דנפק ההוא בר נש הלך לריחיה חפש ואשכחיה לההוא דקטיל איתיה ואכלוניה מן דאכלון אמר לו מנן איתית דין קטלא אמר להו מן זוית פלגית אמר ליה ומה סימן יהיב עלוי אמר ליה סימן פלן עני הוא בריה ואמר ווי ליה לההוא גברא דמן בשרא דאבוי אכיל לקים מה שנאמר (יחזקאל ה. י) 'לכן אבות יאכלו בנים בתוכך וגו'.' טרכיננס שחיק עצמות ילדה אשתו בליל תשעה באב והיו כל ישראל אכלים נשתתק

ו. 'גם תנין חלצו שד היניקו גוריהון' אילן ירודאתא במין מסווין פריסין על אפיהון פד אינון מניקין בניהון דלא יהוון חמינו בניהון סמקון ואכלין להון.
ז. 'דבק לשון יונק' אמר רבי אבא בר כהנא אמת המים שהיתה באה מן החניות עמדו המציקים החריבוה ושפכוה והיה אדם מוליד את בנו לאמה ולא מצא מים והיה מדבק לשונו לחכו בצמא.

Rejoicing Before God

The broader point here is that the festival's nullification of mourning on account of the joy associated with the day is not at all a free-standing phenomenon. Instead, it is tied up with the fact that, as Scripture states, on a festival all Israel stands before God, and the festival's importance is identified with man's rejoicing before his Creator. The joy is merely an emotional expression of the human's experience of standing before God, and it is this appearance before God that fully annuls the mourning, for mourning and standing before God are mutually exclusive. Indeed, there is no rejoicing except before God, as is written, "You shall rejoice before the Lord your God seven days" (Lev. 23:40); wherever one finds joy, one finds as well a standing before God.

Mourning as Distancing from God

Developing this thought further (and in anticipation of concluding), let me add that the equation of rejoicing with standing before God implies its inverse, namely, the equation of mourning with distancing from before God. This, indeed, is the "ostracism from before Heaven [niddui la-Shamayim]" that the sugya (Mo'ed Katan 15b) considers. On this basis, we can appreciate the analogy between the mourner and the *menuddeh*: the *menuddeh* follows mourning-like practices because mourning

הרואה פרק השיעי ברכות

הרואה מקום שנעשו בו נוסים לישראל. כגון דין דקמי לקמן מעברות הים ויורדן וגמלי הרעין כ"ו ויקון וזוהו ורמזים . מפרש בגמרא : מלא מוסס . לפי כאלו נהלין לוי נבחרין למרחוק : ברוך טושה בראשית . וכגמרא (ל"ג) פרק הני דין למילן לא משה בראשית נטחו : היה אור (פרקים . מפרש בגמרא (ס"ג) רבי יהודה ברכה לעלמו : מברך על סרפס עמין על סטובס . דין האמת ועל סטובס עמין על סרפס . הסוב והמטיב וצמחא מפרש הוי דמי : סגנס לפרך . המהלך בדרך ולרך לעטר כך וסס מליים וטלים דמיס והמפסיס טלויים : אספכניסמו . מחלל סוכס לטובס : ביאסמו . מחלל טלא לטובס : ארכס . כדמפרס טוק הודה על סעבר ולופך על העמוד נחלו ד' כדמפרס בגמרא : סיב ארס לפרך על סרפס כ"ו . מפרש בגמרא : דלא ככל מלךך . מזה מדהות לך בין מוכ סוכס בין מרח פודטוט : לא יקל ראשו . לא יבנ קלט רלס : כנגד סער מורס . הן לרס הויס אכר נשמה כמוכס אכר להניס הכיס כמרח לפי ככל הכפרים מטוטוס אז כנגד זה סער מורס סער מורס כמיס וסער מורס יחדל וסער האלס והסול וזיה קדי הקדיס ביימי מוקס רלבוין כהניס למח סרדקין : כפונדוס . הניר מלל וטוטון ט מטיס : מק"ו . כגמרא מפרס לוי : על מומי ברכות

הרואה וכו' אומר ברוך טעשה נוסים לארצותינו וכו' . מפרש בגמרא דכל הני ברכות לבימה לבימה סס ומלכות ברוך הנה ה' אלוהינו וכו' כהנ דכתיב בספרין מקלו ס סהי ויהי העל נכרך על הכרקס ברוך הנה ה' אלוהינו מק' כשילס כמתי ועוברתי מלא טעלס וכו' כד"ו ומתי ועוברתי דפירקין דמי וצירל טי' על ברכה סלון כס וכו' וגמלא (המי דוקא ליהי סמלס ייס למלס ייס דומה דמיה ייס הניול לפרקס דלמח כדוסלמי דפרקס הוי סגנס ייס :

הרואה מקום שנעשו בו נוסים לישראל אומר ברוך טעשה נוסים לארצותינו כמפרס הוי מקום שנעקרה במני עבדים אומר ברוך טעקך עברס מאדעו על היקון ועל הוועית ועל הרעמיס ייעל הוועית ועל הרקוס אומר ברוך שבתו וגבורתו מלא טעלס על יתהרס ועל הצכיות ועל הוסיס ועל הגדרות ועל המדברות אומר ברוך טעשה *בראשית רבי יהודה אומר הרואה את הים הגדול אומר ברוך טעשה את הים הגדול יבוסן שדחאו לפרקס על הגשמיס ייעל בשידות מיכות אומר ברוך הטיב והבטיב ייעל *בשיחת רביה אומר ברוך דין האמת בנה בית חדש *וקנה בליס דרשיב אומר ברוך שדחאו וקיימו והגיעו לזמן הזה כבוד על הרעה כעין על הטובה ועל הטובה כעין על הרעה והגיעו לשגכר דדי זו הפלת שיא הודה אשה מעוברת ואמר יהו רצון שתלד אשה וכו' הדי זו הפלת שיא הוי כס ברוך ושיעי קול עונה כעין : ואומר יהו רצון שלא יהא בתיך כיוה דדי זו הפלת שיא הנכנס לברך כדפלי שיש אדת כמניסתי ואת ביצאתי בן יצוא אומר יאביע שרס כמניסתי ושרס ביצאתי הן הרואה על שער וצועק על הערוד *מיס ארס לפרך על הרעה כשס שמכרך על הרעה וצאכר : יארכב את ה' אלהיך בכל נפשך ועי' בכל לבבך כשני יצרך כעין טיב וכיער היק יוכל נפישך ובכל מארך בכל כמיקך ד"א בפי' מארך בכל ביה וסדה שתי מודה לך הוי מודה לו לא יקל ארס את ראשו כנגד שיער המורה שהא מביין כנגד בית קדיש הקדיש *ולא יבנס לרס הכיס כמקלו וכמעלי וכפנידתו וכאבס ועל נחלו ולא

הרואה וכו' אומר ברוך טעשה נוסים לארצותינו וכו' . מפרש בגמרא דכל הני ברכות לבימה לבימה סס ומלכות ברוך הנה ה' אלוהינו וכו' כהנ דכתיב בספרין מקלו ס סהי ויהי העל נכרך על הכרקס ברוך הנה ה' אלוהינו מק' כשילס כמתי ועוברתי מלא טעלס וכו' כד"ו ומתי ועוברתי דפירקין דמי וצירל טי' על ברכה סלון כס וכו' וגמלא (המי דוקא ליהי סמלס ייס למלס ייס דומה דמיה ייס הניול לפרקס דלמח כדוסלמי דפרקס הוי סגנס ייס :

הרואה מקום שנעשו בו נוסים לישראל אומר ברוך טעשה נוסים לארצותינו כמפרס הוי מקום שנעקרה במני עבדים אומר ברוך טעקך עברס מאדעו על היקון ועל הוועית ועל הרעמיס ייעל הוועית ועל הרקוס אומר ברוך שבתו וגבורתו מלא טעלס על יתהרס ועל הצכיות ועל הוסיס ועל הגדרות ועל המדברות אומר ברוך טעשה *בראשית רבי יהודה אומר הרואה את הים הגדול אומר ברוך טעשה את הים הגדול יבוסן שדחאו לפרקס על הגשמיס ייעל בשידות מיכות אומר ברוך הטיב והבטיב ייעל *בשיחת רביה אומר ברוך דין האמת בנה בית חדש *וקנה בליס דרשיב אומר ברוך שדחאו וקיימו והגיעו לזמן הזה כבוד על הרעה כעין על הטובה ועל הטובה כעין על הרעה והגיעו לשגכר דדי זו הפלת שיא הודה אשה מעוברת ואמר יהו רצון שתלד אשה וכו' הדי זו הפלת שיא הוי כס ברוך ושיעי קול עונה כעין : ואומר יהו רצון שלא יהא בתיך כיוה דדי זו הפלת שיא הנכנס לברך כדפלי שיש אדת כמניסתי ואת ביצאתי בן יצוא אומר יאביע שרס כמניסתי ושרס ביצאתי הן הרואה על שער וצועק על הערוד *מיס ארס לפרך על הרעה כשס שמכרך על הרעה וצאכר : יארכב את ה' אלהיך בכל נפשך ועי' בכל לבבך כשני יצרך כעין טיב וכיער היק יוכל נפישך ובכל מארך בכל כמיקך ד"א בפי' מארך בכל ביה וסדה שתי מודה לך הוי מודה לו לא יקל ארס את ראשו כנגד שיער המורה שהא מביין כנגד בית קדיש הקדיש *ולא יבנס לרס הכיס כמקלו וכמעלי וכפנידתו וכאבס ועל נחלו ולא

עבדושים הגוים אשר אתם ירשום אתם אתי אלהיהם
 עליהם ועל הגבעות ומחת כל יעץ הצנן
 ונתצתם את מזבחתם ושבתם את מצבתם
 ואשריהם תשרפון באש ופסילי אלהיהם תגדעו
 ואבדתם את שמם מן המקום ההוא לא תעשין
 כן ליהוה אלהיכם כי אבד אלהי המקום אשר יבחר
 יהוה אלהיכם מקל יטביטכם לשים את שמו שם
 לשכנו תדרשו ובאת שמה והבאת שמה על הים
 ובהיכם ואת מעשרתיכם ואת תרומת ידכם ונדריכם
 ונדבותיכם ובכרת בקרבם וצאנכם וצמחתיכם
 לפני יהוה אלהיכם ושמתם בכל משלח ידכם אתם
 ובהיכם אשר ברכה יהוה אלהיך לא תעשין בכל
 אשר אנהו עשום פה טוב איש גדוש בעיניו
 כי לא יבאת עדיעה אליה מנוחה ואל תגדלה
 אשר יהיה אלהיך נתן לך ועשרתם את הטרף
 ושבתם קארץ אשר יהיה אלהיכם מן חיל אתכם
 והיום לכם מקלאיביכם מסבוב ושבתם בפתח

יהוה המקום אשר יבחר יהוה אלהיכם בו לשכן שמו
 שם שמה תביאו את קלא אשר אנכי מצוה אתכם
 על הים ובהיכם ובהיכם מעשרתיכם ותרמת ידכם וכל
 מבחר נדריכם אשר תדרו ליהוה ושמתם לפני יהוה
 אלהיכם אתם ובניכם ובנותיכם ועבדיכם ואמהתיכם
 והלוי אשר בשעריך כי אין לו חלק ונחלה אתכם
 השמר לך פן תעלה על תיך בכל מקום אשר תראה
 כי אם במקום אשר יבחר יהוה באשר שבתיך שם
 תעלה על תיך ושם תעשה כל אשר אנכי מצוה רק
 בכל אות נפשך תזבח ואכלת בשר כברכת יהוה
 אלהיך אשר נתת לך בכל ישעריך הטמא והטהור
 ואכלנו בצבי ובאיל רק תדם לא תאכלו עליה קרץ
 תשכנו במים לא תוכל לאכל בשעריך מעשר דגנך
 ותירשך וצמחך ובכרת בקרב וצאנך וכל נדריך אשר
 תדר ונדבותיך ותרומת נדך כי אבד לפני יהוה אלהיך
 תאכלנו במקום אשר יבחר יהוה אלהיך בו אתה ובנך
 ובתך ועבדך ואמהך והלוי אשר בשעריך ושמתם
 לפני יהוה אלהיך בכל משלח ידך השמר לך פן תעזב

מגן חבתי ויקרא 36

ויקרא רזה כ"ב

והנה מהסמיכות צואת יצוא אהרן אל הקודש וכו' אל
 מיתת שני בני אהרן, ולמה היה צריך לאמר זה
 הדבר של צעזעור לחודש השני ציוס שמיני למלואים,
 למאן לאמר דפרישת כה"ג שצעה ילפינן מסיני [דלמא
 דליף ממלואים תשי"ה סמך לאגמורי פרישה כדלמר
 צירושלמי עיי"ש], אמר צירושלמי ריש יומא מה יוהכ"פ
 מכפר, אף מיתת צדיקים מכפרת, ולמה סמך מיתת מרים
 לפרה אדומה כו', מה פרה אדומה מכפרת כו', למה
 כסמכה מיתת אהרן לשצירת הלכות כו', מה שצירת
 כו' קשה לפני המקום זה אף ת"ג. הניאור, דיוהכ"פ
 מכפר חזר שהוא עת רגון, והוא ענין סגולי למקום ציה
 אשר בו יכפר עון עמו צ"י, כן צמיתת צדיקים הוא עת
 רגון, ורוכז ערבות שז ושמת צואת אליו נקי וצדיק ומכפר,
 והוא חזר הסגולה אף צמילי שיהיה כמו ציוהכ"פ,
 דליתת יוהכ"פ מכפר, דוקא כשקראוהו מקרא קודש,
 הא צמנעט ציוס הכפורים, שמתוהו ולינו מחשיצו נלצו,
 רק כמו כל הימים אינו מכפר, כן צדיק אס מחשיצו
 ומרותמו אז מיתתו מכפרת, אזל צמנעט נלצו את הצדיק,
 אז אינו מכפר עליו. [ואולי זה כונת ראוי לקונרו צמיים,
 היינו צמייו של חכס, שמתתו לא כפרה עליו מלומה].
 ולת"כ אמר דונמת פרה אדומה, שהיא גורמת טהרה,
 כן עיי מיתת צדיק נתעורר האדם לעשות תשובה ולטהר
 מחטאיו, שמתנון אס צארזים נפלה שלהנת וכו' וכיו"ב,
 אז על דרך הכי ציוני דר"י, דלמרו ער השתא הוי לן
 נצרא דנעי רחמי עלן כו', והו ענין טהרה כפרה אדומה.
 וכשצירת הלוחות, הפירוש, שיש נדק המוחלטי ונדק

יב. אמר רבי אבא בר אביןא מפני מה נסמכה פרשת
 מיתת מרים לאפר פרה אלא מלמד שכשם שאפר הפרה
 מכפר כך מיתת הצדיקים מכפרת אמר רבי יודן מפני מה
 נסמכה מיתת אהרן לשבירת לוחות אלא מלמד שהיה
 קשה לפני הקדוש ברוך הוא מיתתו של אהרן כשבירת
 לוחות אמר רבי חיאי בר אבא באחד בניסן מתו בניו של
 אהרן ולמה מזכיר מיתתן ביום הכפורים אלא מלמד
 שכשם שיום הכפורים מכפר כך מיתתן של צדיקים
 מכפרת ומנין שיום הכפורים מכפר שנאמר (ויקרא טו. ל)
 כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם ומנין שמתתן
 של צדיקים מכפרת דכתיב (ש"ב כא. יד) ויקברו את
 עצמות שאול וכתוב (ש"ס ש. ש) ויעתר אלהים לארץ
 אחרי כן.

ז' ז' (א) אחריו מות ז' תניא, למה הוא מזכיר מיתתן ביום הכפורים, ללמד ששם שזם הכפורים מכפר על ישראל כך מיתתן של צדיקים מכפרת על ישראל (ירושלמי יומא פ"א ה"א).

מִן הַשָּׁמַיִם וְלֹא־נִתְּנָה עֹף הַשָּׁמַיִם
 לַעֲוֹן עֲלֵיהֶם יוֹסֵם וְאֵת־חַיֵּי הַשָּׁרָה
 לַיָּלֶה: י' וַיִּגְדַּל לְדוֹד אֶת־אֲשֶׁר־עָשְׂתָה
 רַצְפָּה בַת־אֵיָּה פְּקָנָשׁ שְׂאוּל:
 י" וַיִּקְדֵּי דָוִד וַיִּקַּח אֶת־עַצְמוֹת שְׂאוּל
 וְאֶת־עַצְמוֹת יְהוֹנָתָן בְּנוֹ מֵאֵת בַּעֲלֵי
 יבֵשׁ גִּדְעָד אֲשֶׁר גָּנְבוּ אֹתָם מֵרֶחֶב
 בְּיַם־שֵׁן אֲשֶׁר תְּלֻזָּם שְׁפֵי
 הַפְּלִשְׁתִּים בְּיוֹם הַכּוֹת פְּלִשְׁתִּים
 אֶת־שְׂאוּל בְּגִלְבָּעַ: י" וַיַּעַל מִשָּׁם
 אֶת־עַצְמוֹת שְׂאוּל וְאֶת־עַצְמוֹת
 יְהוֹנָתָן בְּנוֹ וַיֹּאסְפוּ אֶת־עַצְמוֹת
 הַמִּוֹקֵעִים: י" וַיִּקְבְּרוּ אֶת־עַצְמוֹת־
 שְׂאוּל וְיְהוֹנָתָן בְּנוֹ בְּאֶרֶץ בְּנִימִן
 בְּצִלְעַת בַּקָּבֵר קִישׁ אַבְיָו וַיַּעֲשׂוּ כֹל
 אֲשֶׁר־צִוְּהָ הַמֶּלֶךְ וַיַּעֲתֵר אֱלֹהִים
 לְאֶרֶץ אֲחֵרֵיהֶן:
 י" וְהָיָה־עוֹד מַלְחָמָה לְפְלִשְׁתִּים
 אֶת־יִשְׂרָאֵל וַיִּרְדֵּי דָוִד וַעֲבָדֵיו עִמּוֹ
 וַיִּלְחֲמוּ אֶת־פְּלִשְׁתִּים וַיַּעַף דָּוִד:
 י" וַיִּשְׁבּוּ בִּבְבַי אֲשֶׁר וַיִּלְחֲמֵי הֲרָפָה

בפסוק המזכיר, יו"ט ועוד שם אות ק"ט.
 (א) לא נחבא ערך הענין שמיתת לדיקים מכפר ומס
 פעם נדבר. ונראה ע"פ מ"ס נפדר"א פ' י"ז
 בענין מיתת שאלו דכתיב ביה (ש"ב כ"ט) ויקברו את
 עצמות שאלו ויעתר אליהם לארץ אחרי ק", וז"ל, כיון
 שראה הקב"ה שנמלט לו חסד [שלמו ובטו וחזרו לו,
 כמבואר בפסוק] מיד נתמלא רחמים, שנאמר ויעתר
 אליהם לארץ וכו', ע"כ. מבואר מזה שלא המיתה
 בעצמה מכפרת אלא הכבוד והאבל שנהנין במיתת
 לדיקים, לכבוד זה הוא כבוד ה'. (ב) עבירה
 שניהם נודחי היתה שוב שורו הלכה בפני משה
 כמבואר בפ' שמיני, ודרוש שגם מיתת שניהם היתה
 שזה בערך בזמן, וליף מיתור לשון שני, דהא ידוע
 הוא ששנים מתו, ומבואר לפנינו בכ"מ דהיכי דבא
 המספר שני במקום שאלו לגופיה כל להורות על

במדבר כ חקת העם בקדש ותמת שם מרים עפ"א פרקם ומיתתה' מרים

רשי
 הסלמה בכנר מהו מהו מדבר ואלו פרשו לחיים: והמה שם מרים. (מ"ק כח) למה נסמכה
 מיתת מרים לפרשה פרה אדומה לומר לך נה קרבנות מכפרין (פ"א כמו שפרש האדומה מכפרה)
 אף מיתת לדיקים מכפרת: והמה שם מרים. (שם) אף היא צניק' מהה ומפני מה לא נאמר
 בה ע"פ ה' שאינו דרך כבוד של מעלה וצאדיק' נאמר (במדבר לג) ע"פ ה' צאלה נוסעי:

תורה חמימה
 סיני, ולמה נקרא שמו מדבר צין — שנצטוו ישראל עליו (שבת פ"ט א').
 ותמת שם מרים. תניא, א"ר אמי, למה נסמכה מיתת מרים לפרשת פרה אדומה, לומר
 לך, מה פרה אדומה מכפרת אף מיתת צדיקים מכפרת (ב) (מ"ק כ"ח א').

ז' ז' (א) אחריו מות ז' תניא, למה הוא מזכיר מיתתן ביום הכפורים, ללמד ששם שזם הכפורים מכפר על ישראל כך מיתתן של צדיקים מכפרת על ישראל (ירושלמי יומא פ"א ה"א).

ב
 ז' ז'
 ז' ז'

מסכתא דנורקין משפטים פרשה יח

עמו עד שהגיעו לתשעים ותשע שני' שלא לנעול דלת בפני דרים הבאים וליתן שכר ימים ושנים לרבות שכר עושה רצונו שנאמר' יי' חסד לסען צדיקו יגדל תורה ויאדיר (ישעיה מ"ב) וכן אזה מצא בארבע כתות שין עונות ואפסיות לפני מי שאמר היה העולם ליי' אני שנאמר זה יאמר ליי' אני זה יקרא בשם יעקב והו יכעב ידו ליי' וכשם ישראל יכנה (שם ס"ד) ליי' אני ואל יתערב ב' חסא זה יקרא בשם יעקב אלו בני צדק זה יכתוב ידו ליי' אלו בעלי תשובה וכשם ישראל יכנה אלו ידאי שמים.

כל אלמנה ויתום לא תענון ר' און לי אלא אלמנה ויתום שאר כל אדם מנין תלמד לומר לא תענון דברי רבי ישמעאל רבי עקיבא אומר אלמנה ויתום שירבון לענות בהן דברי הכתוב.

אם ענה תענה אחד עיני מרובה ואחד עיני פועם. לדבר אחי (רבי אומר) אם ענה תענה מנד שאינו חייב עד שיענה וישנה. לכבי היה רבי ישמעאל ורבי שמעון יצאין לדבר אמר לו רבי שמעון לרבי ישמעאל רבי לבי יוצא שאינו יודע על מה אני נדרג אמר לו רבי ישמעאל לרבי שמעון מסיך בא אדם מצלך לדין או לשאלה וצכתו עד שתהא שות' כוסך (נוטל) [ונעל] סדלך או עוסף סליתך אמרה תורה אם ענה תענה אחד עיני מרובה ואחד עיני פועם אמר לו נוחצני רבי וכשנדרג רבי שמעון ורבי ישמעאל אמר להם רבי עקיבא לתלמידיו התקינו עצמכם למדענות שאלו מרובה עמידה לבא בדרגו לא הו סקבלים אותה אלא רבי שמעון ורבי ישמעאל אלא נלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שפירענות גדולה עתידה לבא בדרגו וסילק אלו סבינותינו שני' הצדיק אבר ואין איש שם על לב ואנשי חסד נאמנים ואין מנין (ישעיה ז) ואמר יבא שלום וינחו על סבינותם הולך נביתו ולבסוף ואתה קרבי דגה בני עונתה ורע סמאף ותונתה כי אם צעק יצעק אלי שמוע אשמע צעקתו [יכול] כל זמן שהוא צועק

מ' שמתו פיק ח'

תלו סמטתו ופנקשו בארנו מפני שלא היה לו בן ויהיה ר"ג חזק ור"א (בן עזריה) מספידין עליו ואומרים על זה נאה לבכות על זה נאה להתאבל מלכים מתים ומניחים כתריות לבניהם עשירים מתים ומניחים עושר לבניהם שמאל חסן נפל כל החסודות שבעולם חולך לו [ע] (ס) וכך אמר בשעת מיתתו שמעון וישמעאל להרבא ושאר כל עמא לביא עקן פניאין [ס] יהוון אחריהם ובלשון ארמית אמרין וכשבאו רשב"ז ורבי ישמעאל נזח עליהם שיהרגו ויהיה רבי ישמעאל בוכה ור"ש אמר אברך בשתי פסיעות אתה נתן בחיכם של צדיקים ואתה בוכה [איל] (וכי) אני בוכה על שאנו נדרגין] (אלא על שאנו נדרגים) כשופכי דמים וכמללי שבתות אמר לו שמה במעודה היה יושב וישן וכמה אשה לשאל על נדתה על פירות שלה ואמר לה השמש ישן הוא והעורה אמרה (שם כג) אם ענה תענה אותו [ז] ומה כתיב והרתי אתכם בחרב וי"א רשב"ז היה בוכה ורבי ישמעאל השיבו כדברים אלו [וכשנדרג ר"ש ור"א באתה השמיעה אצל ר"ע ורבי'ב עסח ונתן מתניהם שק וקרעו בגדיהם ואסרו אודות ישראל אלו מרוב חזתו לעולם תהלה לא היו סקבלים אלא ר"ש ור"א ועכשיו נלוי היה לפני מי שאמר והיה העולם שמוף פירענות גדול עתיד לבוא לעולם ולפיכך נפאלקו אלו מן העולם (ישעיה נ) והצדיק אבר ואין איש שם על לב חוסר (שם) יבא שלום וינחו על משכבתם] [א] וכשנדרג ר"ע בקסמי בארנה שמעון אצל רבי יוחנן בן בבא ואצל רבי הגיה בן תרדיון עסח ונתן שקים את מתניהם וקרעו את בגדיהם ואסרו אודות שמעון לא נדרג ר"ע (לא נדרג שנתחד) על תנול ולא על שלא עמל בתורה בכל כחו לא נדרג ר"ע אלא למדת שנאמר (יהושע סד) ויהי ויחזקא לבם למדת ככל אשר וגו' וידעתם כי אני ה' סכאן ועד ימים מעטים לא ימצא מקום בא"י שלא יהיו [כ] שם משלכין בו שנאמר (ישעיה ס) דבר [כת] נאם ה' (והיתה) [תהלה] גבלת האדם כדומן ונ'

וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵיהֶוּ מַחֲלֵה נֶעֱה וְחַגְלָה וּמִלְכָּה וּתְרַצָּה: וַתַּעֲמִדְנָה לִפְנֵי
 מֹשֶׁה וּלְפָנָי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וּלְפָנָי הַנְּשִׂאִים וְכָל־הָעֵדָה פָּתַח אֶהְל־מוֹעֵד
 לֵאמֹר: אֲבִינוּ מֵת בַּמִּדְבָּר זֶהוּא לֹא־הָיָה בְּתוֹךְ הָעֵדָה הַנוֹעֲדִים עַל־
 יְהוָה בְּעֵדַת־קָרַח כִּי־בַחֲטָאוּ מֵת וּבָנָיִם לֹא־הָיוּ לוֹ: לָמָּה יִגְרַע שֵׁם־
 אֲבִינוּ מִתּוֹךְ מִשְׁפַּחְתּוֹ כִּי אֵין לוֹ בֶּן תְּנַהֲלֵנוּ אַחֲזָה בְּתוֹךְ אַחֵי אֲבִינוּ:
 וַיִּקְרַב מֹשֶׁה אֶת־מִשְׁפָּטָן לִפְנֵי יְהוָה:
 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: כֹּן בְּנוֹת צִלְפַּחֲדָי דִּבְרַתְךָ נָתַן תַּמָּן לָהֶם
 אַחֲזֹת נַחֲלָה בְּתוֹךְ אַחֵי אֲבִיהֶם וְהַעֲבַרְתָּ אֶת־נַחֲלַת אֲבִיהֶן לָהֶן: וְאֶל־
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר אִישׁ כִּי־יָמוּת וּבֶן אֵין לוֹ וְהַעֲבַרְתֶּם אֶת־
 נַחֲלָתוֹ לְבָתּוֹ: וְאִם־אֵין לוֹ בֵּת וְנָתַתֶּם אֶת־נַחֲלָתוֹ לְאָחִיו: וְאִם־אֵין לוֹ
 אָחִים וְנָתַתֶּם אֶת־נַחֲלָתוֹ לְאָחֵי אֲבִיו: וְאִם־אֵין אָחִים לְאָבִיו וְנָתַתֶּם
 אֶת־נַחֲלָתוֹ לְשֹׂאֲרוֹ הַקָּרֵב אֵלָיו מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ וַיִּרֶשׁ אֶתָּה וְהָיְתָה לְבְנֵי
 יִשְׂרָאֵל לְחֻקַּת מִשְׁפָּט כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה:
 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲלֵה אֶל־הָר הָעֵבְרִים הַזֶּה וּרְאֵה אֶת־הָאָרֶץ
 אֲשֶׁר נָתַתִּי לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל: וּרְאִיתָה אֶתָּה וְנֹאסַפְתָּ אֶל־עַמּוּקָי גַם־אָתָּה
 כַּאֲשֶׁר נֹאסַף אֶהֱרֹן אָחִיקָי: כַּאֲשֶׁר מְרִיתֶם פִּי בַּמִּדְבָּר־צֶן בְּמַרִּיבַת
 הָעֵדָה לְהַקְדִּישֵׁנִי בַּמַּיִם לְעֵינֵיהֶם הֵם מִי־מַרִּיבַת קָדַשׁ מִדְבָּר־
 צֶן: וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר: יִפְקֹד יְהוָה אֱלֹהֵי
 הָרוּחַת לְכָל־בָּשָׂר אִישׁ עַל־הָעֵדָה: אֲשֶׁר־יֵצֵא לִפְנֵיהֶם וְאֲשֶׁר יָבֹא
 לִפְנֵיהֶם וְאֲשֶׁר יוֹצִיאֵם וְאֲשֶׁר יָבִיאֵם וְלֹא תִהְיֶה עֲדַת יְהוָה כְּצֹאֵן אֲשֶׁר
 אֵין־לָהֶם רֹעֵה: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה קַח־לָךְ אֶת־יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נֹון אִישׁ
 אֲשֶׁר־רוּחַ בּוֹ וְסָמַכְתָּ אֶת־יָדְךָ עָלָיו: וְהַעֲמַדְתָּ אֹתוֹ לִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן
 וּלְפָנָי כָּל־הָעֵדָה וְצוּיְתָה אֹתוֹ לְעֵינֵיהֶם: וְנָתַתָּה מֵהוֹדֶךָ עָלָיו לְמַעַן
 יִשְׁמְעוּ כָל־עַדַּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: וּלְפָנָי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן יַעֲמֵד וְשָׂאֵל לוֹ
 בְּמִשְׁפָּט הָאוֹרִים לִפְנֵי יְהוָה עַל־פִּיו יֵצְאוּ וְעַל־פִּיו יָבֹאוּ וְכָל־בְּנֵי־
 יִשְׂרָאֵל אֹתוֹ וְכָל־הָעֵדָה: וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ וַיִּקַּח אֶת־
 יְהוֹשֻׁעַ וַיַּעֲמֵדְהוּ לִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וּלְפָנָי כָּל־הָעֵדָה: וַיִּסְמַךְ אֶת־יָדְוֹ
 עָלָיו וַיִּצְוֵהוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה:

כח חמישי א"ב
 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: צוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֶת־
 קַרְבְּנֵי לַחֲמִי לְאִשֵּׁי רִיחַ נִיחָחֵי תִשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֵדוֹ: וְאָמַרְתָּ
 לָהֶם זֶה הָאִשָּׁה אֲשֶׁר תִּקְרִיבוּ לַיהוָה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם שְׁנַיִם
 לַיּוֹם עֹלָה תְּמִיד: אֶת־הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בְּבֹקֶר וְאֶת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי

READING FOR ROSH CHODESH 28:1-15

שפתי חכמים

ח רוצה לומר עון של מי מריבה לכד היה בתן, ולא עון אחר, ולפי זה קאי על משה ועל אהרן: ח רוצה לומר הם מי מריבה שהמרו במרה הם היו שהמרו בו, ולפי זה קאי על ישראל. והצורך לדבר אחר דלפיוש ראשון קשה הא כבר נאמר שלא היה בהם עון אחר. לכן פירש דבר אחר וקאי על ישראל, ולפירוש של דבר אחר קשה מאי בעי הכא בעון ישראל, לכן צריך לטעם ראשון: ח רוצה לומר למה אמר משה ענין זה, ולא התפלל שיכנס: ע דאם לא כן "לאמר" למה לך, דבשלמא וידבר ה' לאמר, כבר פירש בו צא ואמור להם דברי כבושים, או צא ואמור להם דברי והשיבני אם יקבלום, כמו שנאמר (שמות יט ח) וישב משה את דברי העם אל ה'. אבל כאן שני הטעמים בלתי נכונים, לכן פירש השיבני וכו'. ועיין בפרשת ואתחנן (דברים ג כג): ח גראה לי דקשה לרש"י לרבנותו זיל שאמרו שאמר לו השיבני וכו' (בפסוק הקודם), וכי יהיה הדור בלא פרנס, אלא שאלתו היה אם צריך למנות פרנס או שירשו בניו אחריו גדולתו, כמו שאמר חן נחלת צלפחד לבנותיו, לכן דרשו, ולפיכך נמשך גם רש"י זיל אחרי דברי רבותינו זיל: צ רוצה לומר ישב באהל ועסק בתורה: ק רוצה לומר ולא נאמר אלהי השמים, או אלהי הארץ:

רש"י
 (יד) הם מי מריבת קדש. הם לנדס, אין זהם עון ח אחר. דבר אחר, הם שהמרו נמרה והם היו שהמרו צים [סוף], הם עלמס שהמרו נמדנר לין: (טו) וידבר משה אל ה' וגו'. להודיע שנתן של נדיקים ט, שכשנפטרו מן העולם מניחין קרָפָן, ועוסקין נרכי נכור (פסרי נג): לאמר. אמר לו, השיבני ע אס אחת ממנה להם פרנס, אס לאו (שס): (טז) יפקד ה'. כיון ששמע משה שאמר לו המקום תן נחלת צלפחד לבנותיו, אמר הגיע שעה שאתנע פֶּרְקָי, שִׁירְשׁוּ צָנִי אֵת גְּדוּלְמִי, אמר לו הקדוש ברוך הוא, לֹא כֵן עֲלַמָּה נִמְחַשְׁבָּה לִפְנֵי, כדאי הוא יהושע ליעול שכר שמושו, שלא מש צמתוך האהל, וזהו שאמר שלמה (משלי כו יח) נָצַר פִּתְּנָה יֹאכֵל פְּרִיָּה (מנחום יא): אלהי הרוחות. למה נאמר ה, אמר לפניו, רצונו של עולם, גלוי וידוע לפניך דעמו של כל אחד ואחד, ואין דומין זה לזה, מנה עליהם מנהיג, שיהא סובל כל אחד ואחד לפי דעמו (מנחום ט):

וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲדֹם לֹא תַעֲבֹר בִּי פֶן-בְּחָרֵב אֵצֶא לִקְרֹאתְךָ: וַיֹּאמְרוּ
 אֵלָיו בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל בְּמַסְלַח נַעֲלָה וְאִם-מִימִיךָ נִשְׁתַּחֲוֶה אֲנִי וּמִקְנִי וְנִתְתִּי
 כ מִכְרָם רַק אִין דְּבַר בְּרִגְלִי אֶעֱבְרָה: וַיֹּאמֶר לֹא תַעֲבֹר וַיֵּצֵא אֲדֹם
 כא לִקְרֹאתוֹ בַּעַם כָּבֵד וּבִיד חֲזָקָה: וַיִּמָּאן אֲדֹם נִתַּן אֶת-יִשְׂרָאֵל עֲבֹר
 בַּגְּבֹלוֹ וַיֵּט יִשְׂרָאֵל מֵעֲלָיו:
 וַיִּסְעוּ מִקֶּדֶשׁ וַיָּבֹאוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל כָּל-הָעֵדָה הֵר הֵהָר: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-
 כב מֹשֶׁה וְאֶל-אַהֲרֹן בְּהַר הֵהָר עַל-גְּבוּל אֶרֶץ-אֲדֹם לֵאמֹר: יֹאסֹף אַהֲרֹן
 אֶל-עַמּוּיוֹ כִּי לֹא יָבֹא אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַל אֲשֶׁר-
 כג מְרִיתֶם אֶת-פִּי לְמִי מְרִיבָה: קַח אֶת-אַהֲרֹן וְאֶת-אֶלְעָזָר בְּנָיו וְהַעֲלֵם
 כד אֶתְּם הֵר הֵהָר: וְהַפְשֹׁט אֶת-אַהֲרֹן אֶת-בְּגָדָיו וְהַלְבַּשְׁתֶּם אֶת-אֶלְעָזָר
 כה בְּנָיו וְאַהֲרֹן יֹאסֹף וּמַת שֵׁם: וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה וַיַּעֲלוּ אֶל-הֵהָר
 כו הֵהָר לְעֵינָיו כָּל-הָעֵדָה: וַיַּפְשֹׁט מֹשֶׁה אֶת-אַהֲרֹן אֶת-בְּגָדָיו וַיַּלְבֵּשׂ אֶתְּם
 אֶת-אֶלְעָזָר בְּנָיו וַיַּמַּת אַהֲרֹן שֵׁם בְּרֹאשׁ הֵהָר וַיֵּרֵד מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר מִן-
 כז הֵהָר: וַיִּרְאוּ כָל-הָעֵדָה כִּי גִזַּע אַהֲרֹן וַיִּבְכוּ אֶת-אַהֲרֹן שְׁלֹשִׁים יוֹם כָּל
 כח בֵּית יִשְׂרָאֵל: וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מִלֶּךְ-עָרֵד יֹשֵׁב הַנְּגֹב
 כט כִּי בָא יִשְׂרָאֵל דֶּרֶךְ הָאֲתָרִים וַיִּלְחַם בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּשָּׁב אֶמְנֹנוּ שְׂבִי: וַיֵּרֵד

חמישי [שלישי]

כא

מדרש פינחס פ"א ס"י יג"ד רבה

אחר פגשת נחלות אלא ששמע משה רבינו (ש.ס. ז) נתן
 תמן להם סבר שנתרצה לו הקדוש ברוך הוא אמר הרני
 מנחיל את ישראל אמר לו הקדוש ברוך הוא גזרתי
 במקומה עומדת עלה אל הר העברים וגו' כאשר נאסף
 אהרן אחיך אין את יפה מאחריך.

יד. (כו. טו"ט) וידבר משה אל ה' לאמר יפקד ה'
 אלהי הרוחת' כל מי שמבקש צרכי צבור כאלו בא בזרוע
 'יפקד ה'' מה ראה לבקש הדבר הזה אחר סדר נחלות
 אלא כיון שירשו בנות צלפחד אביהן אמר משה הרי
 השעה שאתבע בה צרכי אם הבנות יורשות בדין הוא
 שירשו בני את כבודי אמר לו הקדוש ברוך הוא (משלי כו.
 יח) 'נצר תאנה יאכל פריה' בניך ישבו להם ולא עסקו
 בתורה יהושע הרבה שרתך והרבה חלק לך כבוד והוא
 היה משכים ומעריב בבית הועד שלך הוא היה מסדר את
 הספסלים והוא פורס את המחצלות הואיל והוא שרתך
 בכל כחו פדאי הוא שישמש את ישראל שאינו מאבד
 שָׁכְרוּ (במדבר ש.ס. יח) 'קח לך את יהושע בן נון' לקיים מה
 שנאמר 'נצר תאנה יאכל פריה'.

והאיש דאמר לו משרעיה למה אהה בוש היינו בשביל אהה בוש מחטא העגל לכך נבחרת
 כי עיי' לא תמגאה כי כן אין לך לירא שלא תזוח דעתך עלך וקל:
קרב אל המזבח פי' רש"י למה אהה בוש לכך נבחרת, וכ"ל כי הרמב"ן פי' שהי' אהרן
 בוש שהי' נראה לו קרני מזבח כקרני השור כי הי' חטאחו של עגל נגדו תמיד.
 והנה לקמן כי רש"י שהי' ישראל צווחי' למה לא ירד אש ב"י המלואים, ואמר משה עיי'
 אהרן ירד, וי"ל הא דבאמת לא ירד עיי' משה שהיה גדול מאהרן כי אש הי' יורד עיי'
 משה לא היו יודעים כי נחפז להם עון העגל אולי בזכות משה שאין בו מחטא העגל
 וירד אבל כשירד עיי' אהרן נחפזר כי נחפז להם חטא העגל, והנה אהרן בוש מפני
 שבדיו חטא עגל, ואמר לו משה קרב אל המזבח כי לכך בשביל חטא העגל שיש בך,
 וכדי להורות שנהפך חטא זה נבחרת שירד אש על ידך ולא על ידי ואיש:
ויקריבו לפני ה' אש זרה אשר לא ציוה אותם, במדרש שמתו על שלא נשאו נשים
 ולא הי' להם בנים, ע"ד שם שהלכו אחרי משה ואהרן, ואמרו מתי ימותו
 זקנים הללו ואני ואהה ננהג הצבור, ל"ל שכל זה לא מתיישב במקרא בהקריבם אש זרה
 לפני ה', גם יש לתמוה על לדיקוי' כאלו שהי' גדולי' ממשה ואהרן שעבדו מלות ה' ולא
 קיימו מלות ש"ו, וגם שיאמרו מתי ימותו זקנים הללו, וכ"ל דלכאן לא נשאו נשים כי ראו
 שבני משה לא הי' כדבעי' למהו' כידוע, ואם בני משה אינם נראוי' מהם ילמדו המוני'
 עם וילמדו קו"ח, וחלו הדבר הזה בשביל שמהם הי' טרוד תמיד עם הצבור, ולא הי' לו
 באפשר להשגיח על בניו כי הי' עסקו תמיד מן ההר אל העם, וכן אמרו ז"ל בבני
 שמואל שלא הצטו בדרכיו כי הי' עוסק תמיד עם הצבור, והנה בני אהרן הי' לדיקוי'
 גדולי', כי אהרן לא הי' טרוד כ"כ והשגיח על בניו, ובאמת לא עלה למעלה כמשה, כי
 הי' עסקו עם בני ביתו, ולכן נחשבם כ"ז הסנינו בדעתם שלא לישא נשים באשר
 הביטו בנות משה ואהרן ינהגו הם הצבור, ואם יתי' להם בנים לא יוכלו להשגיח עליהם
 ויכלו דרך לא טוב, או שלא יוכלו להשגיח כ"כ על הצבור עיי", ע"כ מלאו טוב לכבוד ה'
 ועמו שלא ישאו נשים, ויש לזרף שני דברים של המדרש שהלכו אחרי משה ואהרן ואמרו
 מתי ימותו לא היו שקיפו על מיתתם או שדברו זע"ז בזמן שימותו הזקנים הללו ואני
 נכהיג הצבור, אלא שהצבוננו במה שחבר במשה ואהרן, משה הי' מפקח ביתר על צרכי
 הצבור עיי', בניו לא טובים, ואהרן שהשגיח על בניו לא השגיח על הצבור כ"כ, ואין
 בידו זכות הרבים כ"כ, לכן אכן לא נקח נשים, ובאמת טעו כי בהדי כבשי דרחמנא
 למה להן יקיימו מלות ה' הכתובה והמלווה עליהם ויולידו בנים, וכן אמרו ז"ל גבי חזקין'
 מלך שלא קיים פי' על שראה בכבואה שיהי' רעים, ואמר ל"י הנביא כי מת אהה ולא
 תחי' בערוב על שלא הי' לו בנים בהדי כבשי דרחמנא ל"ל, והנה אלו בני אהרן הי'
 בוטר בהם אש אהבת ה' ולעמו, ולכן נמנעו מלישא נשים אבל הי' זה אש זרה אשר
 לא יקובל לפני ה', ויש ויקריבו לפני ה' אש זרה אשר לא ציוה אותם שלא ציוה להם
 להנהיג הצבור באופן אחר ממשה, ולישא אשה ולהוליד בנים ציוה ה', ולכן הי' אש ז'
 זרה, ואמר וימותו לפני ה' שוכתם הי' לש"ש אבל טעו ככ"ל כטון מאלד:
והצא אש מלפני ה' וכו' במדרש והוצא ברש"י לא מתו בני אהרן אלא על שהורו
 הלכה בפני רבן, ר"י אומר שחיי' יין ככנסו למקדש, ובאמת בקרא נאמר
 בהקריבם אש זרה, כ"ל להכל אמת אלו ואלו דא"ת, בודאי הפשוט שחטאו בהקריבם אש זרה, וטעו
 בדין וחשבו כי זה רצון ה' כמ"ש הא"ע לפני ה' שסבורי' הי' שזהו רצון ה', וגדולה עבירה
 לשמה, אלא מאחר שהי' גדולים אך טעו בדין ולא כיוונו האמת, עיי' אמר ר"א שהורו הלכה
 בפני רבן ולא כהוגן עשה, ולכן שגגו וטעו בדין וזה גרם להם המיתה ולולי שהורו
 הלכה שלא כדין לא נכשלו וטעו בדין, והיינו לא מתו אלא על שהורו הלכה בפני רבן וזה גרם
 להם

דמחמת דאמנא לא מבריקי סייס
דחוקא אמנא דערבא דלא די אלא
מנא טלמול בעלמא דאמנא דטלול
לא מבריקין אבל כשאר מנא כח
קריא לאו דאמרינו כח ארס מנא
דלא מבריקין וכן כלמא למסא ולס
זו יס לזאר שא לא דבר כאלמ
סגל כח שרד דלס כן די מסק
ונדא דלן יחד מרדי לקחא סגל
אך אס חלס לחיב מנא סרס
ביד: **ואשתכח** דמדי
פיליט. על ארס די פרח מלא
כח על סד שמתכח מן סגל
אנן נבי לאחזני כיסה כלמ כיס
על הקביס(ו)אמלח ליה כלמ וסך
נמס לו רס מפרס דכחזני סה
על סגל סגל ודיק אכח' פליס
על סגל סגל אלא נבי לאחזני
כיסה כלמ אה ריח להחריב
כיסה על סקוס כרוך סא ויד
אמלח ליה לק סמחא אס יד
לקחוס כרוך סא שמתכח:
דכח

נוסר: ה' דברים אדעו את אבותי בשבעה
עשר בתמו כו: נשתבר הלוחות מצל
דתיא בששה לחדש ניהו עשרת הדברות
לישראל רבי יום אסר בשבעה בו מאן
ראב בששה ניהו בששה ניהו ובשבעה
עלה משה מד בשבעה בשבעה ניהו
ובשבעה עלה משה דכתיב ויקרא אל
משה ביום השביעי וכתיב ויבא משה בתוך
הענן ועל אל הדי יהי משה בחד ארבעים
יום וארבעים לילה עשרים וארבעה דסין
ושחם דתמו מלו ליה ארבעין בשבס
בתמו נדח ארא ותברנדו ללוחות וכתיב
ויהי כאשר קרב אל המזבח ורא את
הענן וישלך מידו את הלוחות וישבר אותם
תחת הדד: במל המד נמא: דובקעה
העיד ביו הה דכתיב **בחדש** דרביעי
בחדש לחדש דחוק דרעב בעיד וכתיב
בחדש דחבקע העיד וגו אמר רבא לא
קשא מאן בראשונה מאן בשניה דתיא
בראשנה דובקעה העיד בחדש בתמו
בשניה בשבעה עשר בו: שרף אפוסמס
את דתורה נמא: העמיד צלם בחבל מצל דכתיב ומועז חסר דחמיד
ולוח שקין שומס חד הה דכתיב ועל כנף שקצים משומס אמר רבא
חדו דו נפל חד על חברה ותבריה ליה לידה ואשתכח דהה כתיב(ב)

וסמיהו מקרא כמסכת שבת כפרק
רש: **בשבעה** עלם פסס. לקבל
הלוחות כלמ דלא ליכא מאן דפליג
על דמתי' דקמי דכתיב בתמו
בשבעה הלוחות מללו דסלה סבירא
לכו דבשבעה עלה (ב) ולא מקרא
נפיק לן דבשבעה עלה דלא דכתיב
ועסן כמד די על די סני ויכסו
סעק טס ימיס ויקרא אל משה
ביום השביעי אכא מאן דרדיס ליה
במסכה יומא כי אבד מן סרדי
סו: מסכנה כסון עד יו כמסח
אכא מ' יום כד דסין סחא מלא
ו' דמסח כרי מ' יום סמח משה
כר: נמא. ק קבלת הלוחות:
וסמס סוס סמפד נמס סקן
סמס וגו. דמס סמס וסמס
סמדי כליס סוס נמ סקן שומס
דסיט סמח ללס כסיל: סר
וסא כסיד על כנף שקצים. כלמ
סא כסיד קרא אחרינא דכתיב כיה
שקצים דמסח סר: סר סו.
סמדין מסה כסיל: ונפל חד
על סרס וקספייס לדיס. וסמס
לא קא כתיב וסיט דכתיב סקן אה:
סמס דכתיב. על סחא ללס סר:
אנ

מדרש איכה פ"א ס"י כט רבה

לא היתה חוזרת ודכתיבה (בראשית ח. ט) ו'לא מצאה היונה
מנוח' ודכתיבה (דברים כח. סה) 'ובגוים ההם לא תרגיע ולא
יהיה מנוח לכף רגלך'.

'כל רדפיה השיגוה בין המצרים' כהיהא דתנן דכרי
בן ננס בסימניו ובמצרניו. דבר אחר 'כל רדפיה השיגוה
בין המצרים' ביומין דעקא משבעה עשר בתמו עד
תשעה באב שבהם קטב מרירי מצוי כמה דאת אמר

מדרש ירמיהו כ"א כ"ד:

יראל כיה"כ החזרתה היא שהימה לה' והלכמתה שהימה למאלא וכגינה שהיא הפולדה מהן שנין לבנים
גם השעיר למאלא היה מלבין שוטחיהם של ישרא' שנאלח ונשא כספיר וגו' ובת"ש שהיו קשרין נהסא
שפיר כהשתלח חפם של זכוכית וכיון שהגיע למדבר היה מלבין וכן הוא כספיר נב' צניחא שהיו אשים
תולדותם לכ"א יום ותולדות אשים היו בימים לבנים כי כהן שני שיעורים כ"א יום ג"כ תולדותין שין
גליבון כי כמו שבכ"א יום שמל"ה עד אשפתא רנה תולדות ליתן שון וכפרה פליסס ק נס ימי כ"א יום
פורעניות מ"ו בתמו עד ס' בלב היה תולדות ליתן טוח כי כלות ויסקרין תכפרין כמ"ס בגלות תכפר.
וסד אמרו ליה ודלילא דמיח מתיכא ט' שאלו סופרים לא האמיט כהשאלת הנפש אבל האדם קונה שליטה
על נפשו וכו' אמרו גם שיש לכל איש מיראל דנקות נפשי באלהים כהיותו חי בטא משיח לסגלים
שלמותו או במשפטים אבל לטולא סמס כלל יראל בגלותם של ימיהם כנה פ"ס והיית אך פשוט ורסן כל
סימס סחא מה פלוט מה שלמות ימיס לו כחורטו ונמספיו ולסיכא חוה ונמחמו נפיק לסגינ שלמותו
וכפי

הוא קודם לכן י"ד ח"י קדמה ח"י
 נכנס : ביום הקב"ה להגן . שאין ראויין
 לך צנה לפניו אלא יטע השנה נכונה
 על דעת משה ודמים מדכחינן ורחמי
 בני החרה ליל להקפין שרי נכר היו
 נדו דכחינן לעיל חייב ופי' לחת הברית
 על שרי דדי אלא שרי מפסן כח : ולכל
 היה בארץ . ליל דברי נכר נאמר לכל
 בארץ ומתפחים אלא לכל היה הארץ
 קייט מה שפסה כתיב : ייא שלח וי'
 הקב"ה מצנן ואמר יהא שלח ליד תורה
 יחד חמתי (וכי"מ הגיה הרק נפ' ופי'
 טק) : סלואו כיו מבקשין לשחח . דבר
 על הכנאים ששקין והגין לחור אל מקורם
 כשבע אלו והלחתי מקור מלמטה לסיק
 רט לחור לשם : וסי' מנה חפסן :
 להרחיק לשלח עד כמה גרם החפסן :
 התג עתה פיה . אף כ"ז שרי חוקים
 חייב כי כתיב שחר ע"ג חוקים : ויכנס
 בה סובל . כפס הסובל הוי : כיו
 שמה האב . ע"ג שרה אף משה וסלקה
 כגינה ממש ולא היה כן כדו לענב הכתוב
 עד וכן ט' : כדו על דיו של משה .
 לשלח מזה חרבים אלא : היו משלחי
 ללס . חוקן שפסיק וחרדין מעל החמה
 שרי קפוח אל וכן מתחמת האגה לחון
 שבין לקוח שי אמודין : שי נדי'
 אית ראויין לאידין : כתיב ר"י בן נבא .
 בערתי דיו : כ"ז וכו' מעלין לקי שי
 כספי ובסוף שלש לבם כי קופות של
 וכן ובעלו לבם שי חזירים : עד אען
 כחור . לפרמי בחמה סן דרט כבורדין
 אית : וקפן . כחור חו"י מ' פרסה ח"י
 ממונה ח"י קפן מ' פרסה אענע כים
 סן דק שפסות המדינה כחשם : וסרין
 כיונ כד לחם וכו' וכן אית הכין איה
 כ"ז : קול חשבונו י"ט כלא . תרוב
 כסיה טע חשבונו ולא רנה הוקרין
 לשון חמה שחמה כח לחור כביטל חכי
 עשו כרה : כ"ז מה נאדו . עדין לא חיימי
 כרף . ועל מה שנתו הו עדין לא נרף לו
 ח"י דעל הכנען העיר שמה דכל כתיב
 שמה ניר תולא כרה ע"מ דלאר
 כרן שמה : כיום וילא . אדו ינא
 ק מרחלים לשר ח"י חשמה כים הרבין
 ירט שמה ומה כח' אל אעט חשבוני :
 אדו יעשה . יום זה אענה בט ראש
 לחשבונו וי"ט עשה יום ח"י ראש לחשבון
 ונאמת כים הרבין שמה כטר ואות כים
 קחא וקחא כחוד לחדש : ונתקדש .
 ונתחן כרינה ח"י לכן נקי קאר וריל
 וקמח (וי"מ מניס ויחולג ולין טרן) :
 וסרין ניתא נקלקלו לשעבר ישראל
 אלו תרוב כרוח קש כים סתקשכ :

אתה מחמא של ענל יהיה כאשר קרב אל
 המחנה וירא את העגל ומחלת רבי חלקיה
 בשם רבי אחא מיכן שלא יהא אדם רן
 אומדות *דרש משה מקי' מה אם פסח שהוא
 ימצוה יהודית נאמר בו *כל ערל לא יאכל
 בו התורה שכל המצות כלולות בה על אמת
 לבמה וכמה *ויחד אף משה וישלך מידו את
 הלחתי וישבר אתם תחת הרר תני ר' ישמעאל
 הב"ה אמר לו שישברם שנאמר יאכתב על
 הלחת את הדבר אשר הוא על הלחת הראשוני
 אשר שברת אמר לו יפה עשית ששיברת *ר'
 שמאל בר תמכבשמר *וינתן הלחות היו ארבע
 ו'טפחים (א) ורחבן ג' והיה משה תפיש בטפה
 והקב"ה כמפחיים וטפחיים רוח באמצע כיון שעשו ישראל אותו מעשה ביקש
 הקב"ה לתופן מידו של משה וגבר' ירו של משה לחספן ממנו הוא שהחתי'
 למשבתו כסוף ואמר *ולכל היר החוקה ייא שלמא על ירא דגברת עליה מינא
 רבי יוחנן בשם רבי יוסה בר אבוי א"ל הלחות היו מבקשין לפרוח והיה
 משה תופשן דכתיב *ואתפש בשני הלחת *תני בשם ר' נחמיה ה כתב עצמו
 פרח ר' עזרה בשם ר' יזרה בי רבי סימן הלחות היו משאי מ' סאה
 והכתב היה סובלן כיון שפרח הכתב כבורו על ידיו של משה ונפלו ונשתברו
 ובבל התמיד : *רבי סימן בשם ר' בן לוי בימי מלכות יון היו משלשלין
 להם שתי קופות של זהב והיו מעלין שני כבשים פעם אחת שילשלו להם
 שתי קופות של זהב והעלו להן שני גדיים באותה השעה ואזר הקב"ה את
 עיניהם ומצאו ב' מלאים בלשבת המלאים (י) על אותה השעה *העיר ר'
 יודה בן אבא על תמיד * של שחר שקרב בארבע שעות וא"ר לוי אף בימי
 מלכות הרשעה הואת היו משלשלין להן שתי קופות של זהב והיו מעלין להן
 שני גדיים ובסוף שילשלו להן שתי קופות של זהב והעלו להם שני חזירים
 לא הספיק להגיע למחצית החמה עד שנעין החזיר וקפץ מארץ ישראל
 מ' פרסה באיתה השעה גרמו העונות ובבל התמיד ותרב הבית : והוכקה
 העיר : כתיב *בתשעה לחדש הוכקה העיר *ואת אמר הכין א"ר תנחום
 *בר תולא (י) קלקול חשבונו יש כאן הה"ד יהיה בעשתי עשרה שנה בא'
 לחדש היה דבר ה' אלי לאמר בן אדם יען אשר אמרה צור על ירושלים האת
 מרו האת אין תימר בא' באב ערין לא נשרף אין תימר בא' באלול כיום
 ויליה נפק בלדרה מן ירושלים ואתי לציר אלא קלקול חשבונו יש כאן ר'
 יוחנן ורשב"ל ר' יוחנן אמר למך שהיה יושב ומחשב חשבונו בא ואמר
 לו נשבה בוך ונהקלקלו חשבונו אמר יעשה זה ראש לחשבונו רשב"ל
 אמר למך שהיה יושב ומחשב חשבונו בא ואמר לו נשבה בוך ונתקדש
 אמר יעשה זה ראש לחשבונו ר' מנא בעי ניתא נקלקלו לשעבר דילמא
 דלחא

הרכה מירושלים אלא לקבל חשבונו יס
 לכן ועשו כחשפן חספן חוב היות שפשו
 על יאן וכל חוב הכתוב לחיות מתנו שרי
 ספרים וכן נתי דלחא לקבל חשפן כהכח
 נתי לחוד הוכקה העיר שנה היה זה
 אלא כ"ז כמות : יעשה זה . היום אלא
 ככרית ולא חשבונו : ככרה כן ונתקדש
 כמו וירגש לחור שפעה נתן נדיס
 ותכנה אתו וט' : ניתא נקלקלו לשעבר .
 חתון סאכנקה העיר שרי קרודס כרות
 ונחלמות עד יום הסוכה וסדפה נעשו
 עשרה כנה אלא דלחא לחיב נחמה שלח
 כהרין שגבר עברו תולין חמי מה
 נקלקלו חשבונו שמה אית מה הפסוק
 בא' לחדש נעשו עשרה כה יס אפי' אפי'
 טר ונ'

התמיד
 להיגוס
 מדרה
 וי"ט
 וי"ט
 דמיסה ופי'
 נחרי הקדו
 פ י י'
 (ג) פיל כחש'
 ריה ק' י'
 פ"ז ר"ה ז'
 פ"ז ר"ה ז'

ה' ש"ס ז' י"ג
 ח"י ז' י"ג
 ח"י ז' י"ג
 ח"י ז' י"ג

רצוני להוסיף משהו : אם תשאלוני, איך אני, כיהודי תלמודי, מביט על
 חגל מדינת ישראל ואם יש לו בכלל תיכף חלכתי ; אענה לכם פשוט : אינני
 גורם בכלל מקסם של דגל וסמלים סכסיים סמותי. ההודות שוללת פולחן
 עצמים גשמיים. ברם, אל נא נתעלם מדין בשלחן ערוך, כי ,,הרוג שנהרג
 בידי עכו"ם, קוברין אותו בבגדיו, כדי שיראה את דמו ויקום, שנאמר, ונקיתי
 דמם לא נקיתי". במלים אחרות, בגדי יהודי מקבלים קדושה מסויימת כשהם
 מוכתמים בדם קדוש. והדברים ק"ו בן בנו של ק"ו לדגל הכחול-לבן, שטבול
 בדמם של אלפי צעירים יהודים שנפלו במלחמת השחרור בהגנתם על הארץ
 והישוב (דתיים ולא-דתיים, כי האוייב י"ש לא היה מבדיל), יש בו ניצוח
 של קדושה, הנובע ממסירות-נפש והקרבה עצמית. כולנו מצווים לכבד את
 הדגל ולהתייחס אליו בדרך-ארץ. אין הוא זקוק להכשר מה-Union Jack הנכרי!

KINNAH IN MEMORY OF THE MARTYRS OF CHURBAN EUROPE

by Rabbi Shlomo Halberstam, זצ"ל, Bobover Rav

זכרו נא

Remember, please, and lament, O all of Israel,

let your voices be heard on high.

For Germany has destroyed our people, during stormy days of the World War;

For all generations, horrible and cruel, with starvation and thirst,

until you will merit witnessing the [ultimate] consolation.

(Remember) their screams and their weeping as they were

tightly packed and locked into the train's [cattle] cars.

Like sheep to the slaughter they were led to be

incinerated in the crematorium ovens.

May the sound of their pleading cries be eternally remembered,

by the One Who dwells in the Heavens.

When they proclaimed, 'Shema Yisrael'

they offered up their lives to the Lord of lords.

Roshei Yeshivah and their students, and the

multitudes of Your people were there.

They enslaved them with brutal tortures,

and they slaughtered them with high-handed arrogance.

The blood of tender babes cries out to You from the earth, [saying:]

'Exact vengeance for the children and the women;

let no living soul escape alive!'

For the burning of thousands of study halls and synagogues,

and for myriads of Torah scrolls and their students,

we shall lament with raised and screaming voices.

They set God's sanctuaries aflame, they ignited them,

and our eyes witnessed this.

Let those who lit the fire suffer retribution;

may God judge the corpse-filled nations.

Cry out loud, O Heaven and earth, for the thousands of cities, citadels of Torah,

for the countries of Europe and their Jewish communities,

for the heirs and trustees of our traditions,

for righteous tzaddikim, elders, pious chassidim,

all those who cleaved unto a faith so pure.

From the day we were exiled from our homeland,

there was never an annihilation as awesome as this.

Be compassionate with our remnant; look down upon us, please, from heaven,

Rebuild our holy Temple, and provide us with double consolation,

Exalt us, and bring us back to Zion and Jerusalem.

kinnah to bemoan the tragedy of Churban Europe, and it is recited in many congregations. When the Rav was asked for permission to include the kinnah and its translation in this edition of kinno, he graciously conceded. Then he explained why he had written it. For years I had wanted to express my grief over my personal loss

and Klal Yisrael's loss, in a special kinnah, but I hesitated. I felt that in order to compose a kinnah one must be on the exalted level of R. Elazar Hakalir, who wrote with Ruach Hakodesh, Divine inspiration. Moreover, he was a master of Kabalistic secrets and knew the mystical incantations of the ministering angels. Still, many

קנה לזכרת הקדושים של חורבן איירופא
מאת דוד שלמה האלבערשטאם זצ"ל, האדמו"ר מבוברא
וקולנו כל ישראל, קולכם ישמע בנרמה,
כי השמידה גרמניא את עמנו בימי זעם המלחמה,
במיתות משנות אכזריות, פרעב ובצמא,
אל תשפחו בכל הדורות, עזי תופו לרואות פנתמה.

צעקתם ובהיחיתיהם, צפופים וסגורים בקרונים,
פצאן לטבח יבול, לשרפה פכרשונים,
קול שועים זכר תמיד לפני שוכן מעונים,
בקרואם שמע ישראל, מסרד נפשם לארזי הארונים.
ראשי ישיבות ותלמידיהם, תמוני עמך שמה,
העבדוים פעמונים קשים, והרנום ביד רמה,
דמי לרים רכים צעקים אליך מן הארמה,
נקום נקמת טף ונשים, לא תחיה כל נשמה.
על שרפת אלפי מדרשות ובתי כנסיות,
רכבות ספרי תורה ולומדיה, נקונו בשאיות,
שלאו באש מקדשי אל, האותו ועינינו צופות,
ישלם המבקיע את הופעה, יודך פגום קלא גריות.
ועקו שקמים וארמה, על אלפי עירוזת מבצרי תורה,
ארצות איירופא וקהלותריה, נחלי ומקומי מסורה,
מיום גלינו מארצנו לא היה כזה כליון נורא,
רחם על שאאירחנו, הכט נא משקים,
למחנות הקדושים, פי עשר פיוצאי מצרים,
קומם ביה קדשנו, ונתקמו בפפלים,
ולקמנו, והביאנו לציון וירושללים.

Remember, please. The destruction of European Jewry by the Nazis during World War II was the most massive calamity to befall our people since the Destruction of the Second Temple. As explained in the prefatory notes to kinnah 25, which laments the devastation of the Crusades, Torah Jews recognize that all Jewish misfortunes have their roots in the tragic events of Tishah B'Av. Therefore we designate no new days of mourning to commemorate later events, but include them in our Tishah B'Av kinno service.
berama, זצ"ל, was a scion of Sanz, one of the most illustrious Rabbinic and Chasidic dynasties. The Rav lost everything in the Holocaust — family, friends, followers, disciples and students — after the war with nothing but the clothes on his back and a burning determination to rebuild what the Nazis destroyed. With the help of Hashem the glory of the House of Bobov has been restored and one will find dozens of Bobover institutions and thousands of Chasidim in every corner of the globe.
In 1984, the Bobover Rav composed a special